

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT
900000064164

KORTE UITTREKSELS UIT MERKWAARDIGE LAND- EN ZEEREIZEN;

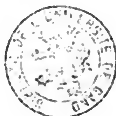
UITGEGEVEN DOOR DE

MAATSCHAPPIJ:

TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

TE LEYDEN, DEVENTER EN GRONINGEN, BIJ
D. DU MORTIER EN ZOON,
J. H. DE LANGE EN
J. OOMKENS.
MDCCCXIV.

VOORBERIGT.

Zoo iets geſchikt is om den leeslust, vooral bij jeugdige gemoederen, op te wekken, dan zijn het, ongetwijfeld, Reisbeſchrijvingen, *daar deze, meer dan eenige andere leesoefening, der verbeeldingskracht voedſel verſchaffen. Dan, er vloeijen, bij dit belangrijke voordeel, nog andere, en meer nuttige, uit deze ſoort van leesoefening voort: met de kaart nevens zich, zal het weetgierige kind veel gemakkelijker en ſpoediger vordering in de Aardrijkskunde maken, dan zulks door eene afgetrokkene voorſtelling zal geſchieden; — dit is nog niet alles: de kennis van menſchen, godsdiensten, zeden, gewoonten en landvoortbrengſelen, zoo zeer onderſcheiden in alles van de bewoners en voortbrengſelen van het Land, waarin het kind zich bevindt, zal al vroeg deszelfs verſtand met kundigheden verrijken, welke, behalve de onberekenbare nuttigheden, die deze in zijn volgend leven kunnen aanbrengen, zijn hart zullen vervullen met dankbaarheid aan God, die hem liet geboren worden in een Land en onder een volk, hetwelk zoo vele gelegenheden aanbiedt tot beſchaving van den geest en veredeling van het hart.*

Van al deze voordeelen overtuigd, vermeende dan ook de Maatſchappij van dit krachtige hulpmiddel tot eene goede opvoeding te moeten gebruik maken, en, in aanmerking nemende, dat de meest belangrijke reizen te

te uitgebreid en te kostbaar waren, om als ſchoolboeken te kunnen gebruikt worden, beſloot zij daarvan Korte Uittrekſels *te vragen.*

Offſchoon zij nu op deze Vraag ſlechts ééne *verzameling mogt ontvangen, was nogtans deze van dien aard, dat aan dezelve, bijna eenparig, door Beoordeelaars de gouden Eereprijs werd toegewezen; terwijl, bij de opening van het Naambriefje, daarvan Schrijver bleek te zijn de Heer* WILLEM VAN DEN HOONAARD, *toen* Eerſte Leermeester in eene der Diakonie-Scholen te Amſterdam, *thans* Schoolleeraar te Hillegersberg; *een man, die, bij zijne bedrevenheid in dit vak, door zijnen ſtand zoo zeer bevoegd was, om eene zamenſtelling als de voorhanden zijnde, voor* kinderen *te vervaardigen.*

Dat dan ook deze hare poging het bedoelde gevolg moge hebben, is de hartelijke wensch der Maatſchappij!

AMSTERDAM,
den 8ſten April,
1814.

Op last der Maatſchappij:

Hendk. Rareke
Secretaris.

KOR-

K O R T E

U I T T R E K S E L S

V A N

M E R K W A A R D I G E

LAND- EN ZEEREIZEN.

I N L E I D I N G.

Het lezen van Reisbeſchrijvingen, lieve jeugd! kan u, voorzeker, menig aangenaam en nuttig uurtje verſchaffen, en u in ſtaat ſtellen, om met een aantal merkwaardige zaken bekend te worden. Dan, daar het belang der Reizigers vordert, dat zij de verſchillende oogmerken hunner reizen trachten te bereiken, zoo is het natuurlijk, dat gij ook vele dingen in hunne beſchrijvingen zult aantreffen, die, of niet zeer in uwen ſmaak vallen, of niet eigenlijk ter uwer leering geſchikt zijn. Het zal u dus, gelijk wij vertrouwen, niet onaangenaam zijn, dat wij, uit deze en gene Reisbeſchrijvingen, zoodanige verhalen uittrekken, welke, voornamelijk, op de verſchillende landen en zeeën, op de levenswijzen en gewoonten der volken, die door de Reizigers bezocht zijn, en, vooral, op een aantal andere merkwaardigheden betrekking hebben; terwijl wij die verhalen zoodanig voor u zullen trachten in te rigten,

dat het lezen derzelve u tot eene aangename en tevens nuttige uitſpanning kan verſtrekken. Gij begrijpt ligtelijk, dat wij u de bijzonderheden van elke beſchrevene reis niet zullen mededeelen; dit zou voor u even zoo weinig van nut zijn, als het zamenſtellen daarvan voor ons aangenaam zou wezen. Vele reizen toch zijn er, in vorige eeuwen, gedaan en beſchreven, van dewelke wij weinig of geen nut trekken kunnen. De Reizigers waren, grootſtendeels, te weinig ervaren, om op de meeste voorkomende zaken opmerkzaam te zijn, en zagen dus vele dingen over het hoofd, welke voor ons van het hoogſte aanbelang zouden geweest zijn. Wij bepalen ons alleen bij de merkwaardigſte reizen, of bij dezulke, welke het meest hebben toegebragt, of toebrengen, ter uitbreiding der menſchelijke kennis, met betrekking tot de aarde, derzelver bewoners, voortbrengſels, enz. En, in dit opzigt, zijn, over het algemeen, de nieuwere reizen van veel meer belang dan de oudere; hoewel er onder de laatſte zekerlijk ook gevonden worden, aan welke wij vele gewigtige ontdekkingen te danken hebben. En, waarlijk! wie zal het ontkennen, dat, onder deze, die van Columbus en Vasco de Gama de eerſte plaats bekleeden? Reden genoeg, waarom wij ons Werk met eene korte beſchrijving van hunne reizen aanvangen.

I.

I.

ONTDEKKING VAN AMERIKA DOOR COLUMBUS.

1. *Aanleiding tot deze onderneming.*

Wanneer gij, mijne jonge vrienden! eene wereldkaart in handen neemt, en dezelve met behoorlijke opmerkzaamheid beſchouwt, dan zult gij ontdekken, dat de aarde in vijf onderſcheidene deelen, *Europa*, *Azië*, *Afrika*, *Amerika* en *Auſtralië* genoemd, verdeeld wordt, en wij, in het oostelijke halfrond, gewoonlijk, de werelddeelen *Europa*, *Azië*, *Afrika*, alsmede het grootſte gedeelte van *Auſtralië*, en in het westelijke halfrond *Amerika*, benevens het overige gedeelte van *Auſtralië*, aantreffen. Ook zal het u ligtelijk in het oog vallen, wanneer gij eene oude met eene nieuwere kaart vergelijkt, dat er vele gedeelten van het vaste land, vele eilanden, enz. op de nieuwere kaarten te vinden zijn, welke op de oude te vergeefs gezocht worden. En laat dit u geenszins verwonderen, mijne vriendjes! want als men ſlechts nadenkt, hoe weinig kennis men, in vorige tijden, van de uitgebreidheid der aarde, alsmede van de ligging der landen, den loop der wateren op dezelve, enz. had, en men daarbij dan nog in aanmerking neemt, hoe weinig kunde men bezat, om de kaarten behoorlijk zamen te ſtellen, dan zal het ons in geenen deele vreemd voorkomen, dat de oude kaarten zeer gebrekkig, ja zelfs, dat vele geheel onbruikbaar zijn. Vóór ſlechts vier honderd, of vier honderd en vijftig jaren had men nog maar alleenlijk van de drie werelddeelen, *Europa*, *Azië* en *Afrika*, eenige kennis verkregen, doch op verre na nog niet gelijkende naar die, welke men, in latere tijden, van dezelve bekomen heeft, hoewel er, met betrekking tot ſommige gedeelten van dezelve, en bijzonder van laatstgenoemd werelddeel, nog veel te wenſchen overblijft. Ik zal u dus niet nader behoeven aan te toonen, welke bekrompene kunde de menſchen, omtrent dien tijd en later, van hunne algemeene woonplaats bezaten. Hoe zeer was het dus niet te wenſchen, dat er zich de een of ander op-

deed, die meerder bekwaamheid en moeds bezat dan vele anderen, ten einde de onbekende gewesten te doorreizen, en, dus doende, de uitgebreidheid der aarde meer en meer bekend te doen worden! Om evenwel eene reis, en vooral door onbekende zeeën, gelukkig ten uitvoer te brengen, heeft men, behalve vele andere werktuigen, voornamelijk, een kompas noodig; en ziedaar eene groote behoefte voor een' Reiziger in het algemeen, en voor een' Zeereiziger in het bijzonder, waarin men, tot op dien tijd toe, in *Europa*, nog niet genoegzaam had kunnen voorzien.

Zoodra men met dit werktuig bekend was geworden, was men in ſtaat, zich, op onbekende zeeën, verre buiten het gezigt van het land, te begeven, en kon men nu ook iets ondernemen, waartoe men, tot dusverre, buiten de mogelijkheid geweest was.

Nu deden zich ook alras dezen en genen op, die verſchillende togten, op onbekende zeeën, ondernamen. Hunne koerſen bepaalden zich, voornamelijk, langs de westelijke kust van *Afrika*, waarvan zij het grootſte gedeelte, benevens verſcheidene eilanden, langs dezelve gelegen, ontdekten.

Echter was er niet één van allen, die het, hierin, zoo ver bragt als Columbus, een Genuees van geboorte, een man, dien gij, waarſchijnlijk, wel meer zult hebben hooren noemen. Na hem zijn er, van tijd tot tijd, eene groote menigte reizen, door bekwame Reizigers, gedaan en beſchreven; waardoor de kennis omtrent de onderſcheidene gedeelten der aarde, derzelver, zoo in geaardheid en levenswijze, als in kleur, enz. zoo zeer verſchillende bewoners, meer en meer uitgebreid, en zelfs reeds tot eene aanmerkelijke hoogte geſtegen is.

Door de menigvuldige nieuwe ontdekkingen dezer Reizigers werd men dan ook, natuurlijk, in ſtaat geſteld, de kaarten die verbeteringen te doen ondergaan, waardoor zij thans zoo zeer van de oude onderſcheiden zijn.

Maar, mij dunkt, gij wordt reeds begeerig, mijne vriendjes! om iets aangaande Columbus en zijne reis te vernemen. En, waarlijk! indien ik aan uwe nieuwsgierigheid hierin niet trachtte te voldoen, zoudt gij mij, met regt, als een' woordverbreker of ontrouwe kunnen aanmerken, daar ik u reeds te kennen gegeven heb, de merkwaardige reis van Columbus u kor-

kortelijk te zullen verhalen. Ik wil daarom liever maar terſtond daarmede beginnen, dan dat gij mij als iemand zoudt te boek ſtellen, die zijne beloften onvervuld laat blijven.

Columbus dan, gelijk ik reeds gezegd heb, een Genuees van geboorte zijnde, had, reeds van zijne jeugd af, met alle vlijt, verſchillende wetenſchappen beoefend. Hierdoor onderſcheidde hij zich van zoo vele anderen, die den kostbaren tijd niet naar waarde weten te ſchatten, en denzelven met allerlei beuzelarijen, welke hun nut noch voordeel kunnen aanbrengen, zoeken te verdrijven.

Bijzonder had hij zich, zoo veel mogelijk, op de Zeevaart- en Aardrijkskunde toegelegd, en zich een zoo uitgebreid denkbeeld van de aarde gevormd, als iemand van zijnen tijd in ſtaat was te doen.

Hem viel de gedachte in, dat er, in het westen, nog een land liggen moest; en hierin werd hij, door de gevoelens der voornaamſte Geleerden van zijnen tijd, nog meer verſterkt. Dan, hoe zou hij nu anderen, die niet van die gedachten waren, hiervan overtuigen? Hoe anders, dan door zich op weg te begeven en het vermoede land op te zoeken? En hiertoe bezat hij ook bekwaamheden en moeds genoeg; maar het ontbrak hem geheel aan de middelen, om zich het noodige, tot zulk eene belangrijke onderneming, te kunnen aanſchaffen.

Om, evenwel, zijn voornemen ten uitvoer te brengen, vond hij goed, zich bij het Beſtuur van zijn Vaderland te vervoegen, en van hetzelve de benoodigde ſchepen, manſchappen, enz. tot deze reis te verzoeken. Hij ſtelde aan hetzelve voor, van welke gewigtige gevolgen de ontdekking van een, misſchien, zeer rijk land voor het Vaderland zoude kunnen wezen, en hoe veel belang hetzelve dus hierbij had. Dan, alles wat hij aan dit Beſtuur voorſtelde, werd door hetzelve als eene ijdele herſenſchim beſchouwd, en hij was genoodzaakt, zonder zijn oogmerk bereikt te hebben, weder te vertrekken.

Nu beſloot hij hetzelfde voorſtel aan den Koning van *Engeland* te doen, en zond, te dien einde, zijnen broeder Bartholomeus daarheen, terwijl hij zelf zich nog daarenboven naar *Portugal* begaf, en aldaar insgelijks zijne belangen voordroeg. Dan, alles was even vruchteloos. Hoe menig een zou niet, na zoo vele vergeefſche pogingen in het werk geſteld te hebben, den moed hebben laten varen!

 Maar

Maar Columbus bleef, als een man van karakter, ſtandvastig bij zijn beſluit, en toonde eene groote mate van geduld te bezitten. Na lang gewacht, en zelfs, gedurende zijn verblijf in *Portugal*, reeds beſchimpingen ondergaan te hebben, gelukte het hem eindelijk, bij den Koning van *Spanje*, Ferdinand, en diens Gemalin, Iſabella, zijn oogmerk te bereiken, daar de Koningin, op aandrang van haren Biechtvader St. Angelo, het bij haren Gemaal zoo ver bragt, dat men Columbus, door het doen gereed maken van ſchepen, enz. in ſtaat ſtelde, om zijn ontwerp ten uitvoer te brengen.

2. *Vertrek van* Columbus *uit Spanje, benevens zijne eerſte ontdekkingen op dezen togt.*

Den 3den Augustus, 1492, waren de drie ſchepen, tot deze onderneming beſtemd, zeilvaardig; negentig menſchen bevonden zich op dezelve. Men ligtte de ankers, en aldus ving men den ſtoutſten zeetogt aan.

Reeds op den tweeden dag na het vertrek had een der ſchepen het ongeluk, dat deszelfs roer brak. Hoe gering dit ook op zich zelf zijn mogt, werd het echter, door de bijgeloovige matrozen, als een voorteeken eener ongelukkige reis aangemerkt. Hoe verre toch wordt het geloof aan voorteekenen niet gedreven! Columbus kon niet nalaten, hen over hunne domheid te beſtraffen, en eindigde met te zeggen: „Ik voor mij „geloof, dat een gebroken roer niets anders betee„kent, dan dat men hetzelve weêr maken moet."

„De Admiraal is een vrijgeest," zeiden de matrozen ſtil tegen elkander: „hij gelooft aan geene voorteekens."

Eerlang bereikte men de *Kanariſche Eilanden*, alwaar men de ſchepen, zoo goed mogelijk, herſtelde. Ook voorzag men zich hier van allerlei ververſchingen; waarna men, den 6den September, op nieuws de ankers ligtte, om de reis, door eene tot dusver onbevaren zee, voort te zetten. — Den tweeden dag verloor men de *Kanariſche Eilanden* uit het gezigt; en nu, mijne jonge vrienden! kunt gij denken, waren de oogen der ſchepelingen alleen op Columbus geſlagen. De moed begon hun ras te ontzinken, toen zij het land vaarwel moesten zeggen. Gij kunt ligt begrijpen, dat het, voor Columbus, moeijelijk genoeg was, zulke angstvallige menſchen, op den duur, moed in te ſpreken, en dat

zulks

zulks nog moeijelijker worden moest, toen zij reeds eenige honderden mijlen voortgezeild waren, zonder nog eenig land te ontdekken. Hierbij kwam nog, dat men aan het kompas, dien onontbeerlijken wegwijzer, begon te befpeuren, dat de naald niet regt naar de noordfter wees, gelijk tot dusver altijd had plaats gehad. Verbeeldt u nu eens de verbaasdheid en den angst onzer kleinhartige matrozen! Columbus, die dit verfchijnfel ook nog nooit had waargenomen, was insgelijks niet weinig verbaasd; doch gij gevoelt, dat onze Admiraal zich thans heel anders moest vertoonen dan hij was, om aan zijne reisgezellen den moed niet geheel te benemen. En hoewel men, tot op heden toe, de ware oorzaak van de miswijzing der kompasfen niet met volle zekerheid weet op te geven, had Columbus toch fpoedig iets bedacht, om zijne fchepelingen eenigzins gerust te ftellen, en in deze gerustftelling werd dan de reis ook voortgezet.

Het leed niet lang, of eene nieuwe zwarigheid deed zich op. Men begon te befpeuren, dat de oostewind onophoudelijk aanhield; en dit verwekte bij de fchepelingen de bekommering, dat, indien deze wind daar eens altijd woei, zij niet naar hun Vaderland zouden kunnen terugkeeren. Zij wisten niet, dat dit de oostpasfaatwind was, die, ja wel, altijd uit het oosten waait, evenmin, als dat er ook, van den anderen kant, een westpasfaatwind waait, die altijd uit den westelijken hoek blaast (in het vervolg meer daarvan). Door deze en andere omftandigheden verloren de fchepelingen dan ook geheel den moed. Eindelijk floeg de moedeloosheid over tot misnoegen en oproer; zelfs de Officieren, welke, tot hier toe, nog in het belang van den Admiraal geweest waren, vielen hem ook af, en deelden insgelijks in den opftand der matrozen. — Zoo ver dreef men het, dat men Columbus te kennen gaf, dat, indien men binnen drie dagen geen land ontdekte, men hem over boord zoude werpen en terugkeeren.

Natuurlijk werd Columbus, op dit gezegde, met angst en fchrik vervuld; want wat toch kon hij, tegen zulk een groot getal mannen, ondernemen? Hij was derhalve genoodzaakt, zich, in dit geval, aan hen te onderwerpen en hunnen voorflag aan te nemen. En, gelukkig, mijne vriendjes! werden zij, voordat de drie dagen verloopen waren, land gewaar! „o!" zegt gij

zeker, „hoe verblijd zal Columbus geweest zijn, „toen hij, vóór den bepaalden tijd, land in het ge-„zigt kreeg! Hoe zal zulks zijne reisgenooten beſchaamd „gemaakt, en hen, tot het doen van meerdere onder-„nemingen, aangemoedigd hebben!"

Dit alles, mijne jonge vrienden! moest ongetwijfeld plaats hebben, toen men den blijden dag, waarnaar men reeds zoo lang met ongeduld verlangd had, zag verſchijnen. Echter hadden zij vooraf reeds opgemerkt, dat zij in de nabijheid van land zijn moesten. Het drijven van een riet, van eenen doorntak met roode beziën; het zien zwemmen van eenen dier visſchen, welke zich, gewoonlijk, bij de rotſen ophouden; het opvisſchen van eenen fraai gewerkten ſtok: dit waren zoo vele waarborgen van binnen kort land te zullen vinden. De Vlootvoogd werd het eerst, des avonds in zijne kamer zijnde, op eenen afſtand, licht gewaar, en riep zekeren Pieter Guttieres, die, het ziende, meende, dat het eene kaars of fakkel was, eenen visſcher of reiziger lichtende. Hierop hoorde men, omſtreeks twee ure, van de *Finta*, die altijd vooruit was, het juichende vreugdegeroep: *land! land!* En, inderdaad, de dageraad lichtte naauwelijks aan, of men zag een eiland, van eene vlakke gedaante, doorſneden van aangename beken, en hebbende, in het midden, een groot meer; men gaf het den naam van *St. Salvador*. Eene menigte menſchen liep, op het gezigt der ſchepen, vol verwondering naar het ſtrand.

De Vlootvoogd, benevens de voornaamſte zijner reisgezellen, begaven zich daarop, in welgewapende ſloepen, naar het eiland. Welhaast bereikte men de kust; en Columbus, rijk gekleed en met den blooten degen in de vuist, was de eerſte, die uit de boot ſprong, en de pas ontdekte Nieuwe Wereld betrad. Allen knielden zij neder, kusten, in onuitſprekelijke verrukking, den grond, en, Columbus als Onderkoning erkennende, zwoeren zij, zich voortaan geheel aan hem te zullen onderwerpen, en hem in alles te zullen gehoorzamen.

De Indianen, die dit alles met een bedaard, eenvoudig en vreedzaam gelaat aangezien hadden, werden daarna, door Columbus, beſchonken met roode mutſen, ketens van glazen koralen, en andere kleinigheden, waarover zij zeer verheugd ſchenen. Zij waren middelmatig van grootte, hadden eene olijfachtige kleur, met dik, zware

en

en glad haar, hetwelk, door sommigen, kort, doch door anderen tot op de schouders hangende gedragen werd. Er waren er ook onder, die het aangezigt en andere deelen van het ligchaam, of ook alleen den neus en de oogen, wit, zwart of rood geverfd hadden. De schuitjes, waarvan zij zich bedienden, *kanoes* genoemd wordende, maakten zij van boomen, die zij, tot dat einde, uithoolden. Onder dezelve trof men er aan, die zoo klein waren, dat zij niet meer dan één' mensch konden dragen; zoodat het niet zelden gebeurde, dat zij omsloegen; doch, in dit geval, waren de Indianen, die de zwemkunst zeer goed verstonden, spoedig gereed, om dezelve om te keeren, en er zich op nieuws in te plaatsen.

Onze Spanjaarden stonden bijna even zoo verbaasd en verwonderd over alle vreemde dingen, die zij thans zagen, als de Indianen over hen.

Op een' anderen dag onderzocht Columbus de kusten van het eiland; overal volgden hem een groot aantal Indianen. Columbus vroeg hun, van waar zij het goud haalden, waarmede hunne neuzen versierd waren; zij gaven hem te kennen, dat dit niet bij hen gevonden werd, maar op een ander land, zuidwaarts van daar gelegen. — Deze aanwijzing liet Columbus niet voorbijgaan; hij deed zich, door eenige van deze Indianen, als wegwijzers, vergezellen, en zeilde zuidwaarts.

3. *Voortzetting der ontdekkingsreize, terugtogt naar Spanje en ontmoeting aldaar.*

In deze zuidelijke rigting al voortzeilende, ontdekte men drie eilanden, die de namen *Conception*, *Ferdinanda* en *Isabella* ontvingen. Op geene van deze drie werd het goud aangetroffen; maar de Indianen wezen nog zuidelijker aan, en, op deze gidsen zich verlatende, zeilde men dan ook nog verder zuidwaarts. Nu leed het niet lang, of men ontdekte een groot land, hetwelk men vervolgens bespeurde een eiland te zijn. De gedaante van hetzelve was geheel van die der andere eilanden onderscheiden. Men trof hier bergen en dalen, bosschen en rivieren in menigte aan. In de taal der inboorlingen droeg het den naam van *Kuba*. Men liet, weldra, de ankers vallen in den mond van eenen breeden stroom. Vervolgens deed men zijn

best, om de inboorlingen van naderbij te leeren kennen. Dan, zij vloden, op het gezigt van onze Reizigers, vol angst en schrik, naar de gebergten. Slechts één van hen had moeds genoeg, met een klein bootje de schepen te naderen. Zich van de vriendschap van dezen verzekerd hebbende, zond Columbus een' van de medegebragte inwoners en slechts twee Spanjaarden naar het land, om hetzelve, benevens de inboorlingen, bij voorraad, te leeren kennen. Deze afgezondenen, twaalf mijlen landwaarts gereisd hebbende, keerden terug, en deden onzen Admiraal het volgende verslag:

„Wij hebben een groot gedeelte van het land, hetwelk wij doorgegaan zijn, welbewerkt en elke landstreek van hetzelve ongemeen vruchtbaar gevonden. De velden dragen Indiaansch koorn en zekeren wortel, welke, geroost zijnde, als brood wordt gegeten. Wij kwamen eindelijk aan eene kleine Indiaansche stad, welke omtrent uit vijftig houten woningen bestond en misschien wel 1000 inwoners had. De voornaamste van hen kwamen ons te gemoet, en van onze Indiaansche reisgenooten vernomen hebbende, welke menschen wij waren, namen zij ons bij de armen, leidden ons de stad in, en wezen ons eene ruime woning aan. Hier moesten wij ons plaatsen op eene soort van stoelen, die de gedaante van zeker dier hadden, welks staart voor eene leuning verstrekte. De oogen en ooren van deze houten dieren waren van goud. Zoodra wij op deze stoelen gezeten waren, plaatsten de Indianen zich nevens ons op den grond, waarna zij ons de handen en voeten kusten, en ons zoo veel eerbied betoonden, dat men wel kon zien, dat wij van hen voor meer dan menschelijke, en dus voor Hemelsche wezens, werden aangemerkt. Men gaf ons ook van de grootste broodwortelen te eten, welke bijna den smaak van kastanjes hebben; en wij ontdekten, dat de geheele vergadering van Wilden, die ons bedienden, uit manspersonen bestond. Kort daarna verlieten ons deze; en nu kwamen er even zoo vele vrouwen, die al de eerbewijzen herhaalden, welke wij van de mannen reeds genoten hadden. Toen wij nu, eindelijk, wilden vertrekken, boden zich eene menigte van inboorlingen aan om ons te vergezellen; maar wij weigerden deze eer aan te nemen, en stonden alleenlijk toe, dat de Katschik of Koning en zijn zoon ons verzel-

zelden, die ook, tot hier toe, met ons gegaan zijn, en gezorgd hebben, dat men ons overal met den grootſten eerbied heeft behandeld."

Onze Columbus behandelde deze Vorſtelijke perſonen met zeer veel achting, en betuigde hun zijne dankerkentenis; voorts onderzocht hij, op nieuws, naar de plaats, waar men het menigvuldige goud aantrof. Van hier werd hij oostwaarts gewezen.

Spoedig maakte hij zich gereed, om zijn onderzoek voort te zetten, en nam van *Kuba* twaalf inwoners mede, zoo tot wegwijzers naar de goudbronnen, al om hen, op zijne terugreis, benevens de andere Indianen, naar *Spanje* over te brengen. Na eenige moeijelijkheden uitgeſtaan te hebben, gelukte het onzen Reizigers, eene verblijfplaats te vinden bij een eiland, door Columbus *Hispaniola* genoemd, en oostwaarts van het vorige gelegen. Het is hetzelfde eiland, dat ook wel *St. Domingo* geheeten wordt. De inboorlingen waren de menschlievendheid zelve; zij toonden zulks allerduidelijkst, toen Columbus het ongeluk trof, dat zijn ſchip op eene rots ſtrandde, en hij genoodzaakt werd, zijne toevlugt tot het andere ſchip, dat nog bij hem was, te nemen. Gij kunt zulks uit de volgende beſchrijving, welke Columbus aan het Hof van Spanje zond, nog duidelijker zien.

„Deze menſchen," zegt hij, „zijn inderdaad zoo vriendelijk, zoo menschlievend en zoo vreedzaam, dat ik Uwer Hoogheden verzeker, dat er in de geheele wereld geene betere menſchen kunnen zijn. Zij beminnen hunnen evenmensch als zich zelve; hun omgang is de menschlievendſte en aangenaamſte van de wereld: altijd vrolijk, blijde en gepaard met een' zachten glimlach. En, hoewel het waar is, dat zij naakt gaan, kunnen Uwe Hoogheden, echter, overtuigd wezen, dat zij zeer vele loffelijke gewoonten hebben. De Koning wordt met zeer veel luister bediend, en zijn gedrag is zoo betamelijk, dat men het met vermaak beſchouwt; gelijk men ook het verwonderenswaardige geheugen, hetwelk die menſchen hebben, en hunne begeerte om elke zaak te kennen, en hare oorzaken en werkingen na te ſporen, met zeer veel genoegen waarneemt." —

Zoodra de goede Koning vernam, hoe zeer de Europeanen het goud beminden, liet hij niet na, hen, door geſchenken van goud, in hunne ongelukkige omſtan-

ſtandigheden op te beuren. Ook begon men een' ruilhandel met deze Indianen, voornamelijk daarin beſtaande, dat men, voor Europeſche kleinigheden, verſcheidene ſtukken goud inruilde. Zoo gebeurde het eens, dat een Indiaan een vrij groot ſtuk goud in de eene hand hield, terwijl hij de andere hand naar eenen Spanjaard uitſtrekte, en, zoodra hij zag, dat deze een ſchelletje op zijne hand lag, terſtond het ſtuk goud vallen liet, en met het ſchelletje, als een dief, wegliep, meenende, dat hij den Spanjaard mooi bedrogen had.

Na al de genoemde ontdekkingen en ontmoetingen, dacht Columbus het tijd te wezen, om het eene en andere in *Europa* bekend te maken.

Hij liet eenigen van zijn volk op het eiland, en begaf zich, met de overigen en eenige Indianen, op weg naar *Spanje*, alwaar hij dan ook binnen weinig tijd gelukkig aanlandde.

Denkt eens, mijne jonge vrienden! hoe vreemd de Spanjaarden moeten opgezien hebben, toen Columbus hen weêr kwam opzoeken! Maar hoe veel vreemder moeten zij opgekeken hebben, toen zij vernamen, dat hij reeds gedeeltelijk zijn oogmerk bereikt had, door ſommige der vermoede landen ontdekt te hebben, en zij, op het gezigt van eenige bewoners dier landen, van het medegebragte goud, enz. zich daarvan ten klaarſte moesten laten overtuigen! Verbeeldt u hierbij den optogt van Columbus naar *Barcelona*, alwaar Hunne Majeſteiten thans derzelver verblijf hielden. Deze optogt geſchiedde aldus:

Eerst gingen de medegebragte Indianen, elk op zijne wijze gekleed. Achter hen droeg men al de gouden ſieraden, de gouden platen en zanden; toen kwamen zij, die de ſtaaltjes van allerlei voortbrengſels der ontdekte landen droegen, als: balen katoen, kisten met Amerikaanſche peper, papegaaijen, die op ſtokken van vijf en twintig voet lengte gedragen werden, enz., al hetwelk in *Europa* nooit gezien was; eindelijk kwam Columbus, op wien de oogen der menigte nog het allermeest geſlagen waren. Op de plegtigſte wijze werd hij door het Hof ontvangen. De Koning was hierover zoo verheugd, en had zulk een welbehagen in dezen grooten man, dat hij hem aan zijne regterhand op den troon plaatſte.

Zoo ziet gij, mijne vriendjes! hoe ver het iemand bren-

brengen kan, die zich van zijne jeugd af toelegt, om nuttige kundigheden op te zamelen; al is men dan niet van den Adelſtand, dat doet er niets toe; onze bekwaamheden, gepaard met ongeveinsde deugd, doen ons de achting en liefde van elk verſtandig mensch verwerven. — En hierin blonk Columbus even zoo zeer uit, als onze Vaderlandſche Zeeheld de Ruijter, die u zeker niet onbekend zal zijn. —

4. *Tweede ontdekkingsreize van* Columbus, *benevens zijne verdere lotgevallen.*

Het meeste, waarover Columbus zich, bij zijne komst in *Spanje*, verheugde, was, dat hij, van wege den Koning, vernam, dat deze zich genegen betoonde, om eene geheele vloot ter verdere ontdekkingen gereed te doen maken. Binnen kort zag men eene vloot van 17 ſchepen te *Kadix* in gereedheid liggen, om zee te kiezen. Eene menigte Europeanen boden zich aan, om onzen Reiziger te vergezellen. Columbus deed daaruit eene keuze van vijftien honderd, en zorgde, dat de ſchepen van allerlei voorraad voorzien werden. Nu ſtak men weldra in zee. Eerst rigtte men den koers naar de *Kanariſche Eilanden*, en, na zich aldaar ververscht te hebben, hield men het op de nieuwelings ontdekte eilanden aan. Zes en twintig dagen na het vertrek uit *Spanje* liet Columbus het anker vallen bij een eiland, dat hij den naam van *Dominica* gaf. Vervolgens werden meer andere eilanden ontdekt. Eindelijk kwam men op de hoogte der plaats, waar men, op den vorigen reistogt, zich had opgehouden, en waar men toen een fort of ſterkte had aangelegd, ter beſchutting dier Spanjaarden, welke werden achtergelaten. Maar met welk eene verbazing zag men op, toen men, zoomin van de Spanjaarden als van het fort, iets meer beſpeurde, en zich, op het zien van eenige, hier en daar verſtrooid liggende, lijken, moest overtuigd houden, dat de achtergeblevene Spanjaarden vermoord waren geworden!

Niets wenschten de ſchepelingen thans zoo zeer, dan om den moord, aan hunne landslieden gepleegd, op de Indianen te wreken. Het leed niet lang, of de broeder des Konings, welke den Reizigers te voren zoo veel hulp en vriendſchap bewezen had, naderde hen, en gaf een breedvoerig verſlag omtrent het deerlijk lot, den Spanjaarden overkomen, hetwelk voornamelijk daarop ne-

nederkwam, „dat zij, nadat Columbus vertrokken was, zich, al aanſtonds, aan allerlei buitenſporigheden overgaven, en hunnen Bevelhebber niet meer als zoodanig wilden erkennen; maar dat zij het er alleenlijk op toeleiden, om overal rond te zwerven, ten einde zich, zoo veel mogelijk, goud te verſchaffen; waarom zij voornamelijk vielen in het land van den Katſchik van *Zibao*, alwaar het goud in menigte werd gevonden; terwijl deze Koning, eindelijk, het tergen moede geworden, de wapenen opvatte, het fort omringde, in den brand ſtak, en een gedeelte der Spanjaarden om het leven bragt, terwijl de overige, die zich met de boot poogden te redden, hun graf in de zee vonden." —

Columbus was veel te menschlievend, dan dat hij het gepleegde misdrijf op de inboorlingen zou hebben willen wreken. Veeleer ſpoorde hij zijne medgezellen aan, om zich minzaam en vredelievend jegens hen te gedragen. Ook bleek het uit het gedrag des Konings, dat hij nog dezelfde gebleven was: niets liet hij na, om Columbus door vereerende geſchenken van zijne aanhoudende vriendſchap te verzekeren. Voorts gelastte Columbus het aanleggen van eene kleine ſtad, de eerſte door de Europeanen in de Nieuwe Wereld gebouwd, en welke hij, ter eere zijner weldoenſter, den naam van *Iſabella* gaf. Ondertusſchen deed onze Reiziger ook eens een' uitſtap landwaarts, vergezeld van eene bende ſoldaten en verſcheidene ruiters.

Met vliegende vaandels en veldmuzijk trok men voorwaarts. 'De Indianen, die nog nooit een paard gezien hadden, ſtonden verbaasd, en meenden in het eerst, dat ruiter en paard één wezen uitmaakten. Verbeeldt u, hoe vreesſelijk hun zulk een wanſchepſel, half mensch en half dier, moest toeſchijnen!

Toen Columbus van dit togtje was teruggekeerd, vond hij zijne kleine ſtad in eenen ongunſtigen ſtaat: de eetwaren geraakten op, en zijne reisgezellen, ontevreden met hunnen tegenwoordigen ſtaat, ſtonden tegen hem op. Dan, onze kloekmoedige Reiziger wist hen weder ſpoedig tot bedaren te brengen.

Nu beſloot hij zijne ontdekking voort te zetten, en gaf het bevel over de bezetting, die hij achterliet, aan zijnen broeder Don Diëgo. De voornaamſte ontdekking, welke Columbus, op dezen togt, deed, was het eiland *Jamaika*. Van daar zeilde hij naar *Ku-*

Kuba, om dit eiland nader te leeren kennen. Dan, op dezen togt moest hij met de grootſte moeijelijkheden kampen, door de aanhoudende ſtormen, en menigvuldige eilanden en rotſen, die hier verſtrooid lagen. Eindelijk aan land gekomen zijnde, rigtte men een altaar op, waarbij men eene Godsdienstoefening hield. Een oude Katſchik, zulks met ſtillen eerbied beſchouwende, overreikte den Admiraal, na het eindigen van dezelve, eenige vruchten van het land. Voorts zettede hij zich op de aarde neder, ſtak zijne knie in de hoogte, en hield, in deze houding, eene korte redevoering, welke men den Admiraal aldus vertolkte:

„Gij zijt in deze landen, die gij nooit hadt gezien, met zulk eene magt gekomen, dat wij alle er van met ſchrik en vrees bevangen zijn. Maar gij moet weten, dat er in de toekomende wereld, gelijk ons zeer wel bekend is, twee plaatſen zijn, waar de afgeſcheidenen moeten belanden. De eene plaats is zeer vreesſelijk en vol duisternis, en deze is het erfdeel der kwade menſchen; de andere is goed en vrolijk, en aldaar rusten de beminnaren des vredes, en zij, die het welzijn der menſchen behartigen. Gelooft gij nu, dat gij ook zult moeten ſterven; gelooft gij, dat het goede en het kwade, hetwelk gij gedaan hebt, u weder zal vergolden worden: dan hoop ik, dat gij diegenen, die u nooit hebben beleedigd, ook niet zult willen beleedigen. Hetgene gij zoo even hier gedaan hebt, is onberispelijk; want gij hebt, gelijk mij toeſchijnt, God gedankt." —

Onze Admiraal, aangedaan over deze taal uit den mond van eenen Indiaan, antwoordde hem, dat hij verheugd was, dat de Katſchik iets wist van de onſterfelijkheid der ziel; dat hij niet was gekomen, om kwaad te doen; maar dat de Koning van *Spanje*, zijn Heer, hem alleenlijk had gezonden, om te zien, of er ook menſchen in dit land mogten zijn, die elkander beleedigden, gelijk men verhaalt van de Karaïben; dat hij gelast was, hun deze ontmenschte gewoonte te ontwennen, en daarvoor te zorgen, dat alle inwoners van het eiland in vrede en rust met elkander mogten leven. Dit antwoord van den Admiraal behaagde den Katſchik zoodanig, dat hij hem te kennen gaf, dat hij gaarne met hem zou medereizen, indien het hem mogelijk ware, van zijne vrouw en kinderen te ſcheiden. Hierop eenige geſchenken ontvangende, wist hij van

vreug-

vreugde naauwelijks wat hij deed, en vroeg zelfs meermalen, of deze menſchen ook van den Hemel gekomen waren? Columbus, zich door aanhoudende inſpanning afgemat hebbende, oordeelde het hoog tijd te zijn, naar *Iſabella* terug te keeren. Aldaar gekomen zijnde, ontmoette hij zijnen broeder Bartholomeus, welken hij in geen dertien jaar gezien had: niets kon hem beter zijne gezondheid wedergeven, dan de vreugde en vergenoegdheid, welke deze ontmoeting hem aanbragt. Zijn broeder was aldaar uit *Spanje* met levensmiddelen aangekomen, om welke Columbus gezonden had. De verwarde toeſtand, waarin Columbus zijne volkplanting aantrof, maakte hem zulk eenen medehelper ook allezins noodzakelijk. Hoewel hij aanhoudend zijn best deed voor de belangen zijns Meesters, werd hij evenwel niet geſpaard voor den laster veler misnoegden in *Spanje*, die niet konden dulden, dat eenen vreemdeling in hun Land zoo veel eer bewezen werd. Zij bragten het zelfs zoo ver, dat men, terwijl hij onvermoeid zijne ondernemingen voortzette, hem, op het onverwachtst, in boeijen ſloeg en naar *Spanje* vervoerde. Echter had hij hier weinig moeite, om zich te regtvaardigen en in de gunst van het Hof herſteld te worden.

Na nog eene voor hem moeitevolle reis gedaan te hebben, waarop hij een groot gedeelte van het vaste land van *Amerika* ontdekte, overleed hij te *Valadolid*, in het jaar 1506, in den ouderdom van negen en vijftig jaren.

De overblijfſels van dezen verdienſtelijken man werden, op last des Konings, naar *Sevilië* gevoerd en aldaar in de hoofdkerk begraven.

Een gedenkteeken werd te zijner eere opgerigt, met het volgende opſchrift:

Columbus *gaf den Koningrijken van Kastilië en Leon eene Nieuwe Wereld.*

Jammer is het, dat men dezen grooten man de eer ontroofd heeft, van het door hem ontdekte werelddeel naar zijnen naam te noemen.

Americus Vespucius, die hetzelve na Columbus heeft bezocht, kende men, hoewel ten onregte, deze eer toe, en werd het dus naar hem *Amerika* geheeten.

Zegt gij nu, mijne vriendjes! dat ik, met u de reis van

van Columbus kortelijk mede te deelen, u eenig genoegen heb verschaft, zoo zal zulks mij dubbel aangenaam wezen; en dan durf ik ook gerust vertrouwen, dat het volgende u insgelijks niet ongevallig zijn zal.

II.

REIZE VAN VASCO DE GAMA NAAR DE OOSTINDIËN.

1. *Reize van Belem naar de Kaap de Goede Hoop.*

Gij weet nu reeds, jonge lezers! hoe ver de kennis der menschen omtrent de uitgebreidheid der aarde, en de gesteldheid der verschillende gedeelten van dezelve, enz. zich ten tijde van Columbus uitstrekte. Deze verdienstelijke man had, door zijne ontdekkingen, reeds veel tot de uitbreiding van die kennis, met betrekking tot het een en ander, toegebragt; echter bleef er nog zeer veel ter opsporing voor anderen overig. En dit zult gij al aanstonds ontdekken, wanneer ik u zeg, dat men, tot op dien tijd, zelfs nog geenen anderen weg kende, om in de *Oostindiën* te komen, dan over de *Middellandsche Zee*, de *Landengte van Suez* en voorts door de *Roode Zee*. Men had, wel is waar, al een begin gemaakt, om den weg langs de westkust van *Afrika*, welke thans, zoo als gij, waarschijnlijk, wel zult weten, de gewone weg naar de *Oostindiën* is, te ontdekken, en zelfs reeds de *Kaap de Goede Hoop* bereikt. Dan, hierbij was het vooreerst gebleven. Behalve dat men, op deze verschillende togten, meestal door de Portugezen ondernomen, ook reeds de eilanden *Porto Santo*, *Madera* en het *Groene Voorgebergte* had gevonden, werden de verkeerde denkbeelden veler menschen van dien tijd daardoor tevens weggenomen. „En wat „hadden zij dan gemeend?" dunkt mij, hoor ik u vragen; luistert! Zij hadden het denkbeeld opgevat, dat het werelddeel *Afrika* tot aan de zuidpool moest voortloopen, alsmede, dat het gedeelte der aarde, onder de, zoogenoemde, *verzengde luchtstreek* gelegen, zoodanig door de zon gebrand werd, dat het voor een' mensch

mensch onmogelijk zou zijn, het er uit te houden, en dat zelfs de ſchepen zouden gevaar loopen, van door den gloed der zon in brand geſtoken te worden. Het kinderachtige dezer denkbeelden valt u zeker ligtelijk in het oog; maar gij moet niet vergeten, de tijden in aanmerking te nemen, waarin die menſchen leefden, en dan zult gij dit gemakkelijk in hen kunnen overſtappen.

Door de ontdekkingen, welke men nu reeds gedaan had, werd men, natuurlijk, te meer aangeſpoord tot het volbrengen der reize naar de *Oostindiën.* En, om deze reis ten uitvoer te brengen, verkoos men, tot Aanvoerder eener daartoe beſtemde vloot, een' man, die tot zulk eene belangrijke onderneming, in alle opzigten, zeer geſchikt was. Zijn naam was Vasco de Gama.

Den 18den Julij des jaars 1497 vertrok hij dan ook, met vier ſchepen, van *Belem*, een vlek niet ver van *Lisſabon* aan den *Taag* gelegen. Al ſpoedig kwamen zij bij de *Kanariſche Eilanden* aan; dan hier trof hen een zware ſtorm, zoodat de ſchepen van elkander verſtrooid raakten. Doch, daar zij vooraf beſloten hadden, elkander bij het *Groene Voorgebergte* op te wachten, indien zij het ongeluk hadden, uiteengedreven te worden, waren zij, acht dagen daarna, weder op de vastgeſtelde plaats bijeen.

Nu begaf men zich naar een dier eilanden, *St. Jago* geheeten, ten einde aldaar de geledene ſchade te herſtellen en voorts ververſchingen in te nemen. Gij zult wel de moeite willen nemen, de genoemde eilanden en andere plaatſen op de kaart op te zoeken, niet waar? — Nu, dit raad ik u ten minſte ernſtig aan; want anders zoudt gij u van vele dingen geen regt denkbeeld maken kunnen. Nadat onze Portugeſche vrienden van het noodige voorzien waren, ligtten zij de ankers en ſtevenden verder zuidwaarts. Op dezen togt hadden zij met vele tegenſpoeden te kampen, daar de gewone windſtreken in deze gewesten hun nog onbekend waren, en zij niet wisten, hoedanig zij het geſchiktſte hunnen koers nemen zouden.

Na in deze omſtandigheden drie maanden doorgebragt te hebben, kregen zij een eiland in het gezigt, hetwelk, tot dien tijd toe, nog onbekend geweest was; zij gaven hetzelve den naam van *St. Helena*, zoo als het thans nog heet. Ziet eens, of gij het niet westwaarts van *Afrika* vinden kunt. Dit

Dit eiland is wel van geen groot belang; doch, daar men op hetzelve versch water in eene genoegzame hoeveelheid vindt, zoo kunnen er zich de ginds en herwaarts varende Engelſchen, de tegenwoordige bezitters van hetzelve, van water voorzien; en dit kwam thans onzen Reizigers ook zeer wel te pas, daar zij aan goed water reeds gebrek begonnen te krijgen. Daarenboven trof men ook inwoners op hetzelve aan, die, zwart van kleur, klein van perſoon, en voorts niet zeer bevallig van gedaante zijnde, tot hunne kleeding zich ſlechts van beestenvellen bedienden. „Wel zoo!" zegt gij misſchien, „dan gingen zij eveneens gekleed „als onze Voorouders, de Batavieren!" Juist op dezelfde wijze, mijne jonge vrienden! Zij wisten ook even zoo weinig van de mode als deze. Die eenvoudige kleeding was voor hen genoegzaam ter bedekking; en daar zij er zich wel bij bevonden, behoefden ze er ook hun werk geenszins van te maken, om dezelve nu op deze en dan weêr op gene wijze, naar de grillen van ſommigen, gelijk het doorgaans bij ons en elders gaat, te veranderen.

De wapenen, waarvan zij zich bedienden, beſtonden in boog en pijlen en in houten ſtokken, die zij in het vuur gehard en met de punten van hoorns voorzien hadden. Tot hun levensonderhoud, en ook ter verzorging van andere noodwendigheden, gebruikten zij wortelen, walvisſchen en wilde geiten. Ook trof men op dit eiland eene menigte bijen aan, die hier, zoo als in geheel *Afrika*, zeer goeden honig vergaderen. Hoewel de inwoners, wegens de vriendelijke behandeling onzer Reizigers, van welke zij eenige geſchenken, beſtaande in kleine ſchelletjes, tinnen ringen en koperen penningen, ontvingen, van hunne zijde ook zeer tevreden ſchenen, had men echter ſpoedig redenen, om hen, zoo als men zegt, niet verder te betrouwen, dan men hen zien kon; want, toen eenige Portugezen het waagden, wat verder het land in te gaan, beſpeurden zij, dat de inboorlingen vijandelijkheden in den zin kregen, en oordeelden dus het best te zijn, zich weder naar de ſchepen te begeven. Dan, nu kwamen de Wilden hen achter na, en het zou waarſchijnlijk hunne beurt geworden zijn, indien de Admiraal den toeſtand van zijn volk niet tijdig genoeg had ontdekt, en hetzelve met de booten niet was te hulp gekomen; hetwelk de Wilden

niet zoo ſpoedig gewaarwerden, of zij zetteden het oogenblikkelijk op een loopen. Dan ook deze ſchijnbare vlugt bleek ſlechts eene krijgslist te wezen; want, toen zij zagen, dat de Portugezen hunnen koers naar de booten hielden, kwamen zij weêr terug, en vielen met pijlen en andere wapenen verwoed op hen aan; waardoor vier Portugezen, en zelfs de Admiraal, eenige wonden bekwamen, zoodat zij genoodzaakt waren, zich naar de ſchepen te begeven. Twaalf dagen hield men zich bij dit eiland op, waarna men de reis vervolgde. Na verloop van twee dagen kreeg men reeds de *Kaap de Goede Hoop* in het gezigt. Dan, door tegenwind, was men niet in ſtaat het land te bereiken, waarom men weder de ruimte kiezen moest.

Twee dagen daarna, en wel op den 20ſten November, gelukte het hun, de *Kaap* voorbij te zeilen, hetwelk onder het blazen der trompetten en andere vreugdebedrijven geſchiedde. Hoewel men niet aan land kon komen, nam men evenwel, op een' vrij grooten afſtand, waar, dat zich op de kust eene menigte groot en klein vee, benevens menſchen, bevond.

Voor het overige zijn hunne waarnemingen, omtrent deze *Kaap*, van weinig aanbelang, en hebben geene waarde bij die, welke ons, door latere Reizigers, die deze *Kaap* bezocht hebben, worden gemeld; en daarom zullen wij, in het vervolg, onze nieuwsgierigheid hieromtrent beter kunnen voldoen.

2. *Voortzetting der reize tot aan den Indostan.*

Na de *Kaap de Goede Hoop* voorbijgezeild te zijn, hielden zij het langs de oostelijke kust van *Afrika;* en het leed niet lang, of zij kwamen in het gezigt van het eiland *Moſambique*, hetwelk digt bij de kust in het kanaal, tusſchen *Afrika* en het groote eiland *Madagascar*, gelegen is. Op hunnen togt derwaarts hadden zij met onderſcheidene volken, op de voorbijgezeilde eilanden en kusten wonende, deze en gene, min of meer belangrijke, ontmoetingen gehad, met welke op te noemen wij ons, voor het tegenwoordige, niet zullen ophouden.

Evenwel kan ik niet voorbij, u hunne wederwaardigheden bij en op het eiland *Moſambique* te verhalen.

Zij hadden dit en eenige nabijgelegene eilanden naauwelijks in het gezigt gekregen, of zagen zich reeds van ze-

zeven of acht booten met menſchen omringd, die bij hen aan boord begeerden te komen; hetwelk dan ook gereedelijk werd toegeſtaan.

Deze menſchen waren van eene vrij goede geſtalte, eenigzins zwart van kleur, droegen kleederen van boomwolſtof, en op het hoofd tulbanden van linnen, doorgewerkt met zijde en goud. Voorts beſtonden hunne wapenen in zwaarden en dolken. Ook hadden zij muzijkinſtrumenten bij zich, welke door hen *ſagbuts* genoemd werden. Hunne taal was de Arabiſche. Op de vraag, van waar zij kwamen? door een' der ſchepelingen, die hunne taal verſtond, gedaan, kreeg men tot antwoord: „Van *Moſambique*", waardoor men dus met den naam van dit eiland bekend werd. Ook verhaalden zij, dat er eene ſtad, van denzelfden naam, op het eiland gelegen was, welke door kooplieden, die op *Indiën* in ſpecerijen, edelgeſteenten, enz. handel dreven, bewoond werd. Op hun aanbod, om de ſchepen in de haven te brengen, was men ook aanſtonds gereed; en nu liet men, niet lang daarna, de ankers vallen voor gemelde ſtad, welke op nagenoeg 15° zuiderbreedte gelegen is. Zij werd, grootendeels, bewoond door Arabieren van de Mahomedaanſche Godsdienst, die hier en elders verſtrooid waren, en zoowel op de *Roode Zee* als op de *Indiën* handel dreven. Zij werden hier in het algemeen *Mooren* genoemd.

De ſchepen, waarvan zij zich tot hunnen handel bedienden, waren nog in eenen zeer ſlechten ſtaat, daar zij niet alleen geen verdek hadden, maar het houtwerk zonder ſpijkers, ſlechts met touwen, van de okkernoten-ſchors gemaakt, vastgebonden was. Echter ontdekte men, dat zij zich reeds van zeekaarten en een kompas bedienden.

De woningen der inboorlingen beſtonden ſlechts uit hutten, van horden te zamengeſteld; alleenlijk was die van het Opperhoofd, of den Scheik der zich alhier bevindende Arabieren, alsmede de moskee of tempel, van leem gebouwd. Thans heeft deze ſtad een geheel ander aanzien. Zij is nu wel verſterkt, en heeft eene haven, die door twee forten beſchermd wordt. De Portugezen, de bezitters van dezelve, kunnen zich hier, op hunne reizen naar en van de *Oostindiën*, van allerlei noodwendigheden voorzien, ja zelfs hunne ſchepen, in geval van beſchadiging, weder in behoorlijke orde bren-

 gen.

gen. Nadat men hier, bijzonder met den Scheik, eene en andere ontmoeting gehad had, en men begon te bespeuren, dat de vriendelijke behandeling, nadat zij wisten, dat zij Christenen en geenszins Turken of liever Mahomedanen, voorhadden, van tijd tot tijd begon te verminderen, maakte men spoed om te vertrekken, evenwel niet zonder zich van loodsen (menschen, die met de wegen, ligging der klippen, zandbanken, enz. goed bekend zijn) voorzien te hebben. Op den 14den April des jaars 1498 bereikte men een eiland, *Monbaza* genaamd, hetwelk gij op 4° zuiderbreedte, digt bij de kust van *Afrika*, vinden zult. Hier gekomen zijnde, bespeurde men, dat de lucht gezonder was dan te *Mosambique*, wijl, al aanstonds, de zieken begonnen te herstellen. De voortbrengsels van dit eiland zijn graan, appelen, vijgen, oranjeappelen, rijst, gierst, pluimgedierte en schapen. De vriendelijkheid der inwoners, bij de eerste ontmoeting, was hier, zoowel als te *Mosambique*, van korten duur; zoodat men het insgelijks raadzaam oordeelde, ras de reize wederom voort te zetten. Na zeven mijlen verder gezeild te zijn, kreeg men twee kleine Moorsche schepen in het gezigt, waarvan het eene achterhaald en genomen werd. Zeventien Mooren, benevens eene menigte goud en zilver, bevonden zich aan boord van hetzelve. Niet lang daarna kwam men voor de stad *Melinde* aan.

Deze stad, toen insgelijks aan Arabische kooplieden toebehoorende (thans is dezelve in handen der Portugezen), onderscheidde zich zeer van die, welke men reeds bezocht had. Zij lag op eene steenachtige hoogte, was omringd met bosschen, had breede straten, steenen huizen van eenige verdiepingen hoog en boven met een plat dak. Men verbeeldde zich bijna, eene Europesche stad te zien. Hier had men met de inwoners, en bijzonder met den Koning, eenen vrij gemeenzamen omgang, en alles liep in eene goede orde af; zoodat het gedrag der bewoners van *Melinde*, en vooral dat van den Koning, niet anders dan opregt scheen te wezen, en dus zeer verschillende van de bewoners der plaatsen, welke men te voren bezocht had. Door de goede gesteldheid dezer inwoners, door de rijkdommen, die zij schenen te bezitten, enz. werd men met genoegen gewaar, dat men de Indiaansche schatten meer en meer begon te naderen, en verlangde dus zeer, de bestemde plaats, *Calcutta*, te bereiken. Zoo-

Zoodra men dus, met uitzigt op het voortzetten van den togt, het genoegen had den, door den Koning beloofden, loods te zien aankomen, verzuimde men geen oogenblik, om de ankers te ligten en naar *Calcutta*, op de westkust van het eerste Oostindifche fchiereiland gelegen, te ftevenen. Hoewel men nog een' vrij grooten weg te bezeilen had, was, echter, het moeijelijkfte gedeelte der reize reeds afgelegd. Door onbekende zeeën was men gelukkig heen gekomen, en men hoopte dus nu ook, met reden, de nog voorhanden zijnde zee, die door Indiaanfche fchepen reeds zoo menigmaal bezocht was, zonder gevaar te zullen bezeilen, en, zoo doende, het groote oogmerk te bereiken.

Den 22ften April vertrokken zij van *Melinde*, en den 28ften zagen zij voor het eerst de *noordfter*, ook wel *poolfter* geheeten, weder. En wat konden zij hieruit opmaken? Immers dat zij, andermaal, de middellinie of evennachtslijn (gij weet zeker, welke lijn dit is — en waarom zij dus genoemd wordt?) hadden doorfneden, en zich nu weder in het *noorderhalfrond* bevonden; want, daar deze fter, nagenoeg, regt tegenover de noordpool ftaat, zoo is het klaar, dat dezelve, wanneer men zich onder de middellinie bevindt, reeds in den horizon, of dien kring, waarin wij de zon zien op- en ondergaan, gezien moet worden, dewijl men zich alsdan juist negentig graden van de pool bevindt. En indien men zich van daar zuidwaarts begeeft, en zich dus nog meer dan negentig graden van de noordpool verwijdert, zoo moet immers de noordfter reeds beneden onzen horizon geraken en dus voor ons onzigtbaar worden? Denkt hierover eens met aandacht na, mijne vriendjes! dan zult gij niet alleen mijn gezegde begrijpen, maar tevens u zelve, zoo gij het niet al waart, en ook anderen, door de waarnemingen, welke wij aan deze fter doen, kunnen overtuigen, dat de aarde, van het noorden naar het zuiden, noodzakelijk rond moet zijn: anders toch zou er geene rijzing en daling in de fter befpeurd worden, al ware het al, dat men zich noord- en zuidwaarts begaf. — Dat ik dit bijzonder op deze fter toepas, is alleen, om dat dezelve zich, nagenoeg, regt tegenover de noordpool bevindt en, over het algemeen, nog al meer dan eenige andere bekend is. — Voor het overige zijn vele andere fterren hiertoe even gefchikt.

Maar, zoo doende, zouden wij onze Reizigers wel ver-

vergeten; deze hebben wij zwervende gelaten op de groote zee tusschen *Afrika* en het eerste schiereiland van *Azië*, welke eene ruimte van zeven honderd mijlen beslaat; echter volbragten zij dezen togt voorspoedig, zoodat zij den 20sten Mei de ankers voor *Calcutta* lieten vallen.

3. *Verblijf aldaar en terugreis naar Portugal.*

Niet lang nadat zij voor *Calcutta* ten anker waren gekomen, kwamen er eenige Indiaansche visschers bij hen aan boord. Zij waren bruin van kleur, droegen, om het onderlijf, een stuk linnen, en liepen voorts geheel naakt. Men kocht van hen visch, en behandelde hen met de meeste vriendelijkheid. Toen zij vertrokken, gaf men hun een' der schepelingen mede, ten einde nadere kennis omtrent het land te verkrijgen. Hij trof aldaar een' man aan, die de Portugesche taal verstond, en kwam met hem aan boord terug. Op raad van dezen man werd er iemand naar den *Samorin*, of Keizer, gezonden. Deze was thans te *Panane*, eenige mijlen van *Calcutta* gelegen. Hij zond berigt, dat hij zelf te *Calcutta* zou komen, om den Admiraal te ontvangen. Dit geschiedde. Nu werd de Admiraal, met zijn gevolg, op eene plegtige wijze, bij den Keizer gebragt. Aan de deur van het paleis werden zij, door de voornaamste Priesters, *Braminen* geheeten, ontvangen en voorts binnengeleid. De Admiraal naast den *Samorin*, en zijn gevolg tegenover denzelven, gezeten zijnde, werd er, volgens gewoonte, water gebragt, om de handen te verkoelen, Voorts werden hun vijgen, enz. toegediend, waarbij zij nog, op hun verzoek, water kregen, hetwelk hun in een gouden vat gebragt werd.

Daarna verzocht de Gama eene geheime bijeenkomst met den *Samorin*, welke ook aanstonds plaats had; en nu vroeg hem de *Samorin*: „ uit wat land hij „ kwam, en wat het oogmerk zijner reis was?" waarop hij antwoordde: „dat de Koning van *Portugal*, de „ magtigste en rijkste Monarch van het westen, hem „ had gezonden, om met den Koning van *Calcutta*, „ het Hoofd der Indiaansche Vorsten, een verbond „ van vriendschap en handel te sluiten." De Koning gaf hem een gunstig antwoord; waarop hij naar eene voor hem geschikte woning geleid werd. Deze vriendschap werd echter spoedig afgebroken, daar de, zoogenoemde, Mooren, die de komst der Portugezen alhier,

met

met regt, als nadeelig voor hunnen handel beschouwden, alles in het werk stelden, om den Admiraal, bij den Koning, in een ongunstig daglicht te doen voorkomen.

Na verschillende onaangename ontmoetingen, hierdoor veroorzaakt, gelukte het, echter, den Admiraal, zich met zijne schepen in vrijheid te stellen, en zelfs een geschrift van den *Samorin* te erlangen, waarin deze zich genegen betoonde, met den Koning van *Portugal* handel te drijven.

Nu leed het ook niet lang, of men begaf zich op reis naar *Portugal*, alwaar men dan ook, binnen weinig tijds, zonder vele belangrijke ontmoetingen op weg gehad te hebben, in de maand September des jaars 1499, na eene afwezigheid van twee jaar en twee maanden, aanlandde.

Zoo had men dus die groote reis, welke aan velen onmogelijk toegeschenen, doch waarnaar men evenwel reeds zoo lang gewenscht had, gelukkig ten uitvoer gebragt. Het rijke *Indië* was nu ter zee gevonden, en dit was voor geheel *Europa*, maar inzonderheid voor *Portugal*, van de gewigtigste gevolgen.

4. *Berigten aangaande den Indostan.*

Nu zou ik mij, evenwel, nog niet van mijnen pligt ontslagen durven rekenen, mijne vriendjes! indien ik u niet nader met *Indië*, ten minste met dat schiereiland, waarop de Gama zich heeft opgehouden, bekend maakte. Wij zullen dus maar terstond daarmede beginnen.

Dit land, gelegen tusschen de groote rivieren, den *Indus* en den *Ganges*, is een der rijkste deelen van *Azië*. Het wordt, van het zuiden naar het noorden, doorsneden van eene groote keten bergen, waardoor de westelijke kust, of die van *Malabar*, van de oostelijke, of de kust van *Coromandel*, afgescheiden wordt. Hierdoor wordt ook het verschillende saizoen te weeg gebragt; zoodat men aan deze zijde winter heeft, als het aan gene zijde zomer is. Echter moet gij dezen, zoogenoemden, winter niet met den onzen vergelijken, daar men, eigenlijk, tusschen de keerkringen geen' winter heeft, maar de regentijd aldaar als zoodanig aangemerkt wordt.

De kust van *Malabar* wordt in verschillende Koningrijken verdeeld, waarvan dat van *Calcutta* het grootste is. Zelfs strekte de *Samorin*, toen de Portugezen hier kwamen, zijn gebied over de gansche kust uit.

 Men

Men heeft hier thans onderſcheidene Europeſche volkplantingen, nevens de ſteden *Cochin*, *Mahé*, *Goa*, *Bombay* en *Talichery*, welke, meestendeels, in handen der Engelſchen zijn. Zoo ook treft men, op de kust van *Coromandel*, verſchillende Europeſche bezittingen aan, in welke de ſteden *Karakal*, *Pondichery*, *Madras*, *Goudelour*, *Negapatnam*, *Sadras*, *Palliacate* en *Tringebar*, gevonden worden, en die insgelijks, grootendeels, den Engelſchen toebehooren.

Onder de menigvuldige voortbrengſelen, welke dit ſchiereiland oplevert, telt men voornamelijk: zijde, katoen, rijst, suiker, kokosnoten, peper, gember, indigo, broodvrucht, bamboes, zout, ijzer, koper, goud, ſalpeter, diamanten, paarlen, enz. (*). „Geen „wonder!" zegt gij zekerlijk, „dat dit land van zoo „veel belang voor den handel gerekend wordt!" Waarlijk geen wonder, lieve kinderen! daar vele dezer voortbrengſels voor elk van het grootſte belang zijn. Maar nu moet ik u de bewoners zelve nog leeren kennen. Deze zijn, over het algemeen, zwart van kleur en welgemaakt. De ſpijze, welke zij gebruiken, is zeer eenvoudig en beſtaat ſlechts uit rijst, in water gekookt, kruiden, moesgroenten, melkſpijzen en eenige vruchten. Zij hebben een' afkeer van dranken, die eene bedwelming of dronkenſchap veroorzaken. Hunne feesten zijn zeer eenvoudig: eene ſoort van tweebak of beſchuit, in melk geweekt en met ſuiker beſtrooid, en koeken, in boter of olie gebakken, zijn voor hen groote lekkernijen. Gewoonlijk drinken zij zuiver water; doch willen zij elkander onthalen, dan bereiden zij een' drank, die uit peper, tamarinde en uije beſtaat, en dien zij met groote teugen binnenſlaan. Wat dunkt u, zou die drank u ook zoo ſmakelijk zijn? „Ja, daarop kunnen wij u niet antwoorden, wijl wij „denzelven nooit gedronken hebben." Regt zoo, mijne vriendjes! doet zoo altijd; velt nooit uw oordeel, voordat gij eerst behoorlijk onderzoek gedaan hebt. Hun-

(*) Die van ſommige dezer, of ook van andere voortbrengſelen, welke wij, in het vervolg, nog noemen zullen, geene voldoende kennis mogten hebben en zulks echter begeeren, zullen hunne begeerte genoegzaam kunnen voldoen in het ſchoone Werk van UILKENS, getiteld: *Beſchrijving van de merkwaardigſte voortbrengſelen der Natuur*, enz. en uitgegeven door de Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen.*

Hunne kleederen beftaan uit een ftuk lijnwaad, hetwelk zij om de lendenen binden, en hen tot aan de knien bedekt. Met een ander ftuk, van ten minfte vier ellen, omwinden zij het ligchaam op verfchillende wijzen, en voorts het hoofd met een ftuk lijnwaad, zoo fijn als neteldoek. Een groot aantal, vooral van de kustbewoners, draagt eene groote en wijde broek en eenen langen rok, van wit lijnwaad, die op de borst over elkander flaat. De meeste gaan blootsvoets, terwijl andere voetzolen dragen. Sommige bedienen zich van muilen, die van Turksch leder, van verfchillende kleuren, of van ftoffen zamengefteld, en, in het laatfte geval, met zilver en goud geborduurd zijn. Hunne ooren zijn zeer uitgerekt, door de groote gouden gespen, waarmede zij dezelve verfieren.

De vrouwen zijn, meestal, klein van geftalte, doorgaans leelijk en vuil; fommige zijn echter bevalliger en zindelijker. Zij hebben geene vrijheid, om met de mannen te eten, en worden niet veel beter dan de flavinnen behandeld. Een eenvoudig lijnwaad, hetwelk den naam van *fchort* draagt, maakt de kleeding der vrouwen uit, en loopt twee of driemaal om het lijf, van de middel tot aan de voeten. De meeste vrouwen dragen, aan elken arm, gelijk ook aan den voet, boven den enkel, tien of twaalf gouden, zilveren, ivoren of koralen ringen, welke op het been flingeren, en onder het gaan een geluid maken, dat haar zeer behaagt. Hare vingers en teenen zijn, gewoonlijk, met dikke ringen bezet. Zij verwen de palmen der handen, alsmede de voetzolen, met eene roode verf. De warme luchtftreek, waarin deze menfchen leven, maakt deze, over het algemeen, eenvoudige kleeding voldoende. Wij zouden er ons, vooral in den winter, niet wel mede vergenoegen kunnen, geloof ik. — Hoe denkt gij er over? — Voorts zijn hunne woningen zonder eenigen zwier. Zij zijn bijna alle van ééne verdieping, van aarde of gebakken fteenen gebouwd en met kalk beftreken. Zij hebben geene vensters, of deze zijn ten minfte zeer klein, alsmede de deuren zeer eng en laag.

De kunften maken onder de Indianen geen' opgang; hunne werkftukken geven hiervan maar al te zeer de treurigfte bewijzen. Doch dit wordt, voornamelijk, daardoor veroorzaakt, dat zij geene aanmoediging vinden. De Vorften, alleen bezield met de geneigdheid om fchatten

ten op schatten te hoopen, laten er zich weinig aan gelegen zijn, of hunne onderdanen er hun werk van maken, om kunsten en wetenschappen aan te kweeken of niet. De Godsdienst der Indianen is de Heidensche; en daar zij zoo zeer aan dezelve verkleefd zijn, zal het altoos moeijelijk vallen, hen van Godsdienst te doen veranderen. Het verbranden der lijken is bij hen nog eene gewoonte, hoewel er ook gevonden worden, die dezelve begraven.

Zietdaar u in het kort het een en ander omtrent den *Indostan* en deszelfs bewoners verhaald, hetwelk ons, door den Heer Sonnerat, die hetzelve, nog niet lang geleden, met zoo veel oplettendheid doorreisd heeft, breedvoeriger wordt gemeld.

III.

REIZE VAN MUNGO PARK IN DE BINNENLANDEN VAN AFRIKA.

1. *Aanvang der reize, en berigten aangaande de Feloups.*

Komt, jonge Reizigers! laat ons, nogmaals, een togtje naar het zuiden ondernemen, en wel met oogmerk om de binnenlanden van *Afrika* te gaan bezoeken. Hierin zult gij, voorzeker, wel behagen vinden, daar wij op de, te voren gedane, reis dit werelddeel wel, voor een groot gedeelte, rondgezeild, doch niets van het binnenste gedeelte des lands vernomen hebben.

Wij zullen, tot dat einde, in de eerste plaats, den beroemden Engelschen Reiziger Mungo Park op zijne merkwaardige reize vergezellen, waardoor wij met verscheidene zaken, omtrent het noordelijke gedeelte van *Afrika*, naauwkeurig bekend zullen worden. Doch, daar het niet minder aangenaam dan nuttig is, bij het lezen eener reisbeschrijving, den Reiziger als op den voet te volgen, zoo zal het noodig zijn, dat gij u ook vooral van eene kaart van *Afrika* voorziet, en u daardoor in de gelegenheid stelt, om datgene, wat ik u verhalen zal, gedurig te kunnen opzoeken en nagaan.

In

In de verwachting dan, dat gij hieraan zult voldoen, zal ik met de beſchrijving der reize van Mungo Park eenen aanvang maken.

Den 22ſten Mei des jaars 1795 begaf hij zich ſcheep, te *Portsmouth* in *Engeland*, en kwam den 23ſten der volgende maand, na eene aangename reis van dertig dagen, voor de ſtad *Gillifrie*, op den noordelijken oever van de *Gambia* gelegen, aan. Strijkt eens, met uwen vinger, de westelijke kust van *Afrika's* noordelijk gedeelte langs, en ziet eens, of gij dan niet de genoemde rivier aantreffen zult.

De ſtad *Gillifrie* behoort tot het Koningrijk *Barra*, welk Rijk eenen grooten overvloed van levensmiddelen oplevert; terwijl de inwoners, voornamelijk, handel drijven in zout, hetwelk zij, in kanoes, tot *Barraconda* de rivier opvoeren, van waar zij Indisch koorn, katoen en lijnwaad, olifantstanden, een weinig ſtofgoud en andere waren, medebrengen.

Den 5den Julij kwam onze Reiziger te *Piſania*, insgelijks aan de *Gambia* gelegen, en bleef aldaar, eenigen tijd, gehuisvest bij Dr. Laidley, een' man, welke zich hier, gedurende een aantal jaren, had opgehouden, en door de inboorlingen zeer geacht werd.

De voornaamſte bezigheid van Park alhier was, zich met de Mandingueſche taal, die in dit gedeelte van *Afrika* het meest geſproken wordt, bekend te maken; hij werd daarin niet weinig door bovengenoemden geholpen. Het aanleeren dezer taal, gevoelt gij, was volſtrekt noodzakelijk, wilde hij de bewoners der landen, welke hij voorhad te bezoeken, eenigzins van nabij leeren kennen.

Op den 2den December des jaars 1795 verliet hij zijnen vriendelijken gastheer, Dr. Laidley, en begaf zich verder naar de binnenlanden op reis, vergezeld van een' bediende, die zoowel de Engelſche als de Mandingueſche taal verſtond en uit deze ſtreken geboortig was. Ook gaf hem Dr. Laidley een' zijner Negerjongens mede, die, behalve het Mandingueesch, ook de taal der Serawoollies ſprak, welk volk, uit de binnenlanden afkomſtig, zich langs den *Senegal* onthoudt. Voorts had hij voor zich een klein, doch zeer ſterk en vlug paard, en voor zijne bedienden twee ezels. De goederen, welke hij met zich voerde, beſtonden, voorna-

namelijk, in voorraad van fpijs voor twee dagen, eene kleine fortering van koralen, amber en tabak, gefchikt om er verder nieuwe levensmiddelen voor te koopen; voorts in een' kleinen voorraad van fchoon linnen, alsmede in een zonnefcherm, een zak-fextant, een kompas, een' thermometer, twee jagtroeren, twee koppels pistolen, enz. welk een en ander, inzonderheid, dienen moest om zich zelven te beveiligen, en om zijne Sterre- en Aardrijkskundige waarnemingen met vrucht te kunnen verrigten.

Behalve zijne eigenlijke reisgezellen, bevonden zich nog in zijn gevolg vier perfonen, uit de binnenlanden geboortig, en van de Mahomedaanfche Godsdienst. Deze zouden hem, tot zooverre hun weg liep, zooveel hun mogelijk was, van dienst zijn.

Voordat wij nu onzen Reiziger op zijnen weg volgen, zullen wij eerst eens zien, welke merkwaardige volken omftreeks de rivier de *Gambia* woonachtig zijn, en wat bijzonders, met betrekking tot hen, ons wordt medegedeeld.

Hoewel er omtrent de *Gambia* verfchillende Staten gevonden worden, kan men, echter, de bewoners dezer ftreken tot vier hoofdklasfen brengen, namelijk: *Feloups*, *Jaloffs*, *Foulahs* en *Mandinguezen*.

De *Feloups*, die zuidwaarts van de *Gambia* zich bevinden, maken een' wilden en ongezelligen volkftam uit; hun land levert overvloed van rijst, benevens geiten en gevogelte op, waarvan zij de handelaars op de rivieren *Gambia* en *Casfamanka*, tot eenen matigen prijs, voorzien. Voorts drijven zij fterken handel in was, die zij in de bosfchen opzamelen, en voornamelijk naar de ftad *Vintain* verzenden. Van den honig, welken zij bijeenbrengen, maken zij eenen bedwelmenden drank, bijna overeenkomende met de meê, die in *Engeland* en elders van honig bereid wordt.

Zoo ziet gij, mijne vriendjes! hoe onbefchaafd deze menfchen ook zijn, dat zij evenwel, in vele opzigten, als zeer belangrijk en nuttig voor anderen moeten befchouwd worden. Doch gaan wij verder. Men vindt er verfcheidene onder hen, alsmede onder die der overige volken, welke de Godsdienst der Mahomedanen belijden, waartegen de andere de Heidenfche bijgeloovigheid nog bij voortduring aankleven, en door de eerfte *Kafirs*, dat is, ongeloovigen, genoemd worden.

Als

Als eene bijzondere geaardheid der *Feloups*, kan men aanmerken, dat zij hunne twisten en doodelijken haat, even als bij erfenis, op hunne nakomelingen overbrengen; hetgene zelfs zoo ver gaat, dat een zoon zich, uit een gevoel van kinderpligt, naar hunne wijze van denken regtgeaard, verbonden rekent, de wreker te worden van het ongelijk, hetwelk zijn' gestorven' vader eens werd aangedaan. Gebeurt het, dat een man, bij schielijk opkomende twisten, zoo als op hunne feesten niet zelden plaats heeft, het leven verliest, dan doet de oudste zijner zonen zijn best, zich van de sandalen, schoenen of schoeisels, meester te maken, en trekt dezelve eens in het jaar, en wel op den dag van zijns vaders overlijden, aan, tot zoo lang hij gelegenheid vindt, het rampspoedig uiteinde van zijnen vader te wreken. — Dit gedrag keurt gij, voorzeker, in hem af; en gij hebt dubbel gelijk, mijne vriendjes! Maar ik moet u hen ook nog van eene andere zijde leeren kennen. Men merkt dan omtrent hen aan, dat zij zich jegens hunne weldoeners zeer erkentelijk gedragen, en alles, wat hun wordt toebetrouwd, met die getrouwheid bewaren, dat zelfs vele Christenen hierover beschaamd moeten staan!

2. *Beschrijving der Jaloffs, Foulahs en Mandinguezen, en voortzetting der reize tot Medina.*

De *Jaloffs*, een andere volkstam, bewonen een groot deel van dat land, hetwelk tusschen de rivier *Senegal* en de *Mandinguesche* Staten, langs de *Gambia*, gelegen is. Zij verschillen van de *Mandinguezen*, zoowel in taal als in kleur en gelaatstrekken. Hunne neuzen zijn niet zoo plat, en hunne lippen steken niet zoo vooruit, als die der Afrikanen over het algemeen. De kleur van hun vel is bij uitstek zwart; en niettegenstaande dit, worden zij, door de blanke slavenhandelaars, voor de fraaiste Negers uit dit gedeelte van het vaste land gehouden.

In hunne zeden, bijgeloovigheden en regeringswijzen, komen zij het meest met de *Mandinguezen*, welke ik u straks zal leeren kennen, overeen, hoewel zij hen in het bereiden van katoenen lijnwaad overtreffen, daar zij van de wol een' fijner draad spinnen, denzelven op een beter getouw weven, en met eene betere kleur verwen.

Wat nu de *Foulahs* aangaat, deze kent men, ten min-

minste voor zooverre zij langs de *Gambia* gevonden worden, voornamelijk aan hun taankleurig vel, zacht zijdeachtig haar en bevallige gelaatstrekken. Het herderleven beminnen zij zeer, hetwelk zij, benevens den landbouw, in al de Koningrijken, langs de west- en zuidwestkust gelegen, oefenen, betalende, aan den Vorst van het landschap, eene zekere som voor de landen, welke zij in gebruik hebben.

Als ik u nog de *Manding uezen* heb leeren kennen, zullen wij Park op zijne reize gaan vergezellen.

Dit volk maakt, overal, waar onze Reiziger doorgetrokken is, het talrijkste gedeelte der inwoners uit, terwijl hunne taal, in deze streken, allerwegen, verstaan en vrij algemeen gesproken wordt. Zij zijn, over het algemeen, van eenen zachten en gezelligen aard. Doorgaans zijn de manspersonen boven de middelbare lengte, welgemaakt en sterk, de vrouwen goedaardig, levendig en bevallig. Hunne kleeding bestaat uit katoenen van hun eigen maaksel, welke, door de mannen, als een loshangende overrok, met eene broek, die tot op de helft der beenen komt, gedragen wordt, terwijl zij, voor het overige, sandalen aan de voeten en eene kap van wit katoen op het hoofd hebben. De kleeding der vrouwen bestaat uit twee stukken laken, welke ieder omtrent zes voeten lang en drie voeten breed is; het eene winden zij om hare middel, hangt af tot op de enkels, en dient haar tot een' rok; het andere wordt losweg over de borst en schouders heengeslagen. Deze kleeding der *Manding uezen* kan men bijna op al de inwoners der onderscheidene streken van dit gedeelte van *Afrika* toepassen. Er valt alleen nog, met betrekking tot der vrouwen opschik, aan te merken, dat zij, die de landen langs de *Gambia* bewonen, eene soort van hoofdsiersel dragen, hetwelk zij *ialla* noemen, bestaande uit eene smalle strook katoenen lijnwaad, die verscheidene malen rondom het voorhoofd gewonden wordt; waartegen de vrouwen in *Bondou* het hoofd versieren met snoeren van witte koralen, en midden voor het voorhoofd met een smal plaatje goud, terwijl de voornaamste vrouwen in *Kasson* het hoofd versieren met witte zeeschelpjes, hetwelk geen onaardig gezigt oplevert. In *Kaarta* en *Ludamar* (ziet met oplettendheid de kaart) tooijen zij het haar in de hoogte op, door er een opgevuld kussentje onder te steken, hetwelk zij dan versieren met eene soort van koraal, die door

door de Bedevaartgangers, welke van *Mekka* terugkomen, van de *Roode Zee* aangebragt en tot eenen hoogen prijs verkocht wordt.

Maar mogelijk weet gij niet, wie deze Bedevaartgangers zijn, mijne vriendjes! en daarom zal ik u hieromtrent eenige inlichting geven.

Gij hebt reeds gehoord, dat een groot gedeelte dezer Afrikanen de Godsdienst van Mahomed belijdt, niet waar? Nu, deze Godsdienst vordert, onder anderen, dat de belijders van dezelve, willen zij voor ware Mahomedanen doorgaan, zich, ten minste eenmaal in hunnen leeftijd, naar de Arabische stad *Mekka*, de geboortestad van den Profeet, begeven, of, met andere woorden, eene bedevaart daarheen doen, ten einde het, zoogenoemde, heilige graf van Mahomed te bezoeken.

De woningen of hutten der *Mandinguezen* verschillen ook niet van die der overige bewoners dezer gewesten. Het zijn zeer enge stulpen, bestaande in eenen ronden muur van klei, omtrent vier voeten hoog, en voorzien van een kegelvormig dak, van bamboesriet gemaakt en met zoden bedekt.

Verbeeldt u nu eens, mijne jonge lezers! dat eene zoodanige woning zoowel het paleis van den Koning, als het verblijf van eenen slaaf uitmaakt. Dit klinkt voorzeker vreemd in uwe ooren — en geen wonder! — daar men bij meer beschaafde natiën, in dit opzigt, zulk een verbazend verschil bespeurt.

Zoo eenvoudig de woningen dezer menschen zijn, zoo eenvoudig is ook hun huisraad. Eene horde van riet, op regtopstaande staken, omtrent twee voeten boven den grond, gelegd, en waarover eene mat of ossenhuid gespreid wordt, dient hun tot bed; de rest bestaat in eene waterton, eenige aarden potten, om er spijs in gereed te maken, een weinig houten drinkschalen en kalebassen, en een' of twee lage stoelen.

Eene tamelijk groote verzameling van zoodanige hutten wordt aldaar eene stad genoemd.

De handel, welken de Europeërs op deze gewesten drijven, bestaat, voornamelijk, in het daarhenen voeren van vuurwapenen en allerlei krijgsbehoeften, ijzerwaren, sterken drank, tabak, katoenen kappen, een weinig breed laken en enkele soorten van Manchester manufacturen, benevens eene geringe sortering van Indische goederen, met

eenige koralen, amber en andere ſnuisterijen, en in het van daar vervoeren van ſlaven (dien, voor een redelijk mensch, en bijzonder voor een' Christen, zoo verachtelijken handel), voorts van goudſtof, ivoor, was en huiden.

Behalve dat door de Negerſlavenhandelaars de ſlaven meestal uit de binnenlanden aangevoerd en, benevens andere waren, aan de blanken te koop aangeboden worden, voorzien zij ook de aan de zee wonende volken van inlandsch ijzer, zeer ſmeltbare gommen, wierook en boomboter, *ſhea-toulou* genoemd. Deze boter trekt men, door middel van kokend water, uit de kern eener noot; zij heeft zeer veel overeenkomst met onze gewone boter, en vervangt ook derzelver plaats vrij goed. In betaling voor dit een en ander ontvangen zij zout, hetwelk zij uit de zoutputten in de Groote Woestijn halen, dat naar de binnenlanden verzonden wordt, waarvoor zij alsdan weder katoen, laken en ſlaven ontvangen.

Gaan wij nu, met onzen Reiziger, zijnen weg vervolgen! Den 2den December, 1795, begaf hij zich, gelijk ik u gezegd heb, van *Piſania* op reis. Den 5den van die maand bereikte hij reeds de ſtad *Medina*, na de plaatſen *Jindey*, *Catacunda* en *Tabajang* doorgetrokken te zijn. Op dezen driedaagſchen togt ondervond hij, dat men hem, in het vorderen eener ſchatting voor den Vorst, wiens gebied hij doortrok, even als een' handeldrijver aanmerkte, wijl hij zich genoodzaakt zag, wilde hij verder trekken, aan de Koningen van *Walli* en *Woolli* tol te betalen. Het laatſte Rijk is rijkelijk van kleine hoogten voorzien, welke, meestal, met groote bosſchen overdekt zijn, terwijl men in de laagten of valleijen de ſteden aantreft.

Het land is redelijk vruchtbaar; het levert op katoen, tabak, eetbare moeskruiden, enz. De ſtad *Medina*, de Hoofdſtad van het Rijk, heeft eene vrij groote uitgeſtrektheid, is voorzien van eenen hoogen aarden wal, en bevat tusſchen de acht honderd en duizend huizen.

3. *Reize van Medina naar Theſée.*

Na een en andermaal gehoor bij den Koning van *Woolli* gehad te hebben, die den Reiziger op eene zeer vriendelijke wijze behandelde, vertrok hij van daar, en begaf zich op weg naar het Koningrijk *Bondou*, noordoostwaarts van daar gelegen.

Den 9den December kwam onze Reiziger te *Koo-*

jar

jar aan, zijnde eene ſtad, op de grenzen van *Woolli*, tegen *Bondou*, gelegen. Hier had hij het genoegen, zekere vermakelijkheid onder de inwoners bij te wonen, zijnde eene worſtelpartij, en vertrok den volgenden morgen naar het aangrenzende Rijk. Het leed ook niet lang, of hij bereikte de Hoofdſtad van *Bondou*, *Fattaconda* geheeten, alwaar hij door den Koning werd ontboden, die hem vriendelijker behandelde, dan hij zich had voorgeſteld, daar hij wist, dat een vorig Reiziger door denzelven op eene zeer onvriendelijke wijze bejegend was.

Bij een tweede bezoek, echter, was de zaak wat omgekeerd, daar hij zich toen in de noodzakelijkheid bevond, zijnen besten rok den Koning als een geſchenk aan te bieden, en wel, nadat Zijne Majeſteit, op eene mat gezeten, eene lofſpraak ten voordeele der blanken gehouden, en, op het einde van dezelve, ten aanzien van dezen rok, waarvan de gele knoopen bijzonder zijne aandacht tot zich trokken, voornamelijk zijne bewondering uitgedrukt had; voegende er vervolgens het vriendelijk verzoek bij, van hem denzelven ten geſchenke te geven. Gij gevoelt ligtelijk, mijne vriendjes! dat dit verzoek niet wel kon afgeſlagen worden, daar onze Reiziger zich thans geheel in 's Konings magt bevond, en deze niet te goed was, hem alles te ontnemen, wat hij bij zich had.

Het Rijk van *Bondou* is, over het algemeen, even als het vorige, met vele bosſchen bedekt; doch de grond is hier hooger, en zoo vruchtbaar, als misſchien eenig gedeelte van *Afrika*.

Het ligt tusſchen de *Gambia* en den *Senegal*, en wordt daarom door handeldrijvende lieden van dit wereld-deel ſterk bezocht. De inwoners zijn *Foulahs*, welke, grootendeels, de leer van M a h o m e d belijden. Men vindt ook onder hen ſcholen, waar vele, zoowel van de Heidenſche als van de Mahomedaanſche, kinderen in den *Koran*, het boek, waarin men de leerſtellingen van M a h o m e d aantreft, leeren lezen.

Voornamelijk zijn de *Foulahs*, gelijk gij weet, veehoeders, en dragen voor het vee de meeste zorg. De melk der koeijen dient hun, even als ons, tot voedſel; echter maken zij er geen gebruik van, voordat zij bijna zuur is. Van den room maken zij boter, door denzelven, in eene groote kalebas, geweldig te ſchudden.

Dit, weet gij zeker, verrigt men bij ons op eene

geheel andere en gemakkelijker wijze. Ook hebben zij zich tot nog toe de moeite niet gegeven, om er kaas van te maken, hetwelk, voornamelijk, door hunne sterke gehechtheid aan *oude gewoonten* veroorzaakt wordt.

En hierin verschillen zij, waarlijk, niet van velen onder ons, die alles, wat nieuw kan geheeten worden, als valsch en nietsbeduidend beschouwen, zonder te onderzoeken, of hetzelve nuttig zou kunnen zijn, ja dan neen! Gij zult u, hoop ik, in dit opzigt, geheel anders gedragen, en niets, wat nieuw is, juist daarom, omdat het nieuw is, verwerpen of omhelzen, even zoomin omtrent het oude zoo verkeeren en handelen, omdat het oud is; maar alleen daaraan uwe goedkeuring hechten, wat u, na eene bedaarde overweging, als belangrijk en nuttig toeschijnen zal.

Het Rijk, waarheen onze Reiziger zich thans begaf, heet *Kajaaga*, hetwelk, voornamelijk, door Serawoollies bewoond wordt. Den 24sten December kwam hij te *Joag* aan, eene stad op de grenzen van dit Rijk gelegen, en voorzien van eenen hoogen wal, met een aantal schietgaten. In deze stad trof hem het ongeluk, door den zoon des Konings en zijne bijhebbende manschappen zich, op het onverwachtst, de helft zijner bezittingen te zien ontrooven, en werd hij, omdat hij, uit vrees van nog meer kwijt te zullen raken, geen goud voor den dag durfde halen, buiten staat gesteld, om zich levensmiddelen aan te schaffen.

Nogtans bleek het, dat ook hier menschen gevonden worden, die een medelijdend hart in zich omdragen. Terwijl hij, tegen den avond, op eene opene plaats, stroo zat te kaauwen, om zijnen honger te stillen, kwam eene oude slavin, met een' korf op het hoofd, hier voorbij, en vroeg hem, na de behandeling, welke hem was aangedaan, gehoord te hebben, of hij pimpernoten eten kon? Daarop *ja* geantwoord hebbende, gaf zij hem eenige handen vol en ging weg, zonder zijne dankbetuigingen af te wachten. Hoe treffend is niet zulk een voorbeeld van medelijden, mijne jonge vrienden! Hoe beschaamd maakt niet deze oude slavin menig Christen! te meer, daar de leer van Jezus er zoo sterk op aandringt, om toch, in alle gevallen, onzen evenmensch lief te hebben en hem wel te doen.

De ongelegenheid, waarin zich onze Reiziger bevond, was, tot zijn geluk, van geenen langen duur. Een neef van den Koning van *Kasson*, het Rijk, waarheen hij

hij vervolgens reizen moest, gaf hem een bezoek, en ftelde hem voor, om, indien hij den volgenden morgen met hem op reis wilde gaan, hem tot *Kasfon* te begeleiden, belovende voor zijne veiligheid in te ftaan. Gij begrijpt, dat hier geen bedenken te pas kwam, maar dat dit aanbod door Park gretig werd aangenomen; en nu vertrok men ook werkelijk, den volgenden morgen, naar dit ten oosten van *Kajaaga* gelegen Rijk.

Na de rivier den *Senegal* overgetrokken te zijn, bereikte men *Kasfon*, en begaf men zich naar de ftad *Thefée*. Hier befpeurde onze Reiziger de zonderlinge gewoonte onder de inwoners, dat zij, hoewel vee en koorn in overvloed hebbende, echter, zonder fchroom, ratten, mollen, eekhorentjes, flangen, fprinkhanen en ander gedierte aten, alsmede, dat het aan de vrouwen niet geoorloofd was eijeren te eten.

4. *Vertrek van Thefée;* Park *komt, als gevangene, te Benown, in het Koningrijk Ludamar.*

Den 9den Januarij, 1796, vertrok Park naar de Hoofdftad des Rijks *Kooniakary*, om den Koning een bezoek te geven. Dan, voordat hij vertrok, werd zijne bagaadje, door zijnen begeleider, zeer ftreng nagezien en tot op de helft verminderd.

De Koning was zeer vriendelijk jegens hem, en deed hem door eenen gids of wegwijzer vergezellen tot het aangrenzende Rijk *Kaarta*. Tusfchen dit Rijk en *Bambarra* ftond eerlang de oorlog te beginnen, waardoor onze Reiziger zijn' voorgenomen' reisweg moest ftaken, en zich genoodzaakt zag, eenen omweg te nemen door het land der Mooren, noordwaarts van daar gelegen. Dit land wordt, door de Groote Woestijn, van de noordelijkfte Rijken van *Afrika* afgefcheiden. In deze woestijn, welke eene verbazende uitgeftrektheid heeft, vindt men bijna nergens bewoners, zoodat men er zich van geenen genoegzamen voorraad van levensmiddelen kan voorzien.

Slechts nu en dan wordt zij, door de handeldrijvers op deze ftreken, bezocht, die dezelve gezamenlijk, of in eene *karavane*, doorkruifen en de grootfte moeijelijkheden tarten. Zij bedienen zich van kameelen, om hunne goederen en koopwaren te dragen; welk dier, onder de tamme dieren, ook alleen gefchikt is, de vermoeijenisfen van zulk eenen togt te kunnen verduren,

daar het in ſtaat is, een' voorraad van water, voor tien of twaalf dagen, in zijne maag te bergen, en, door eene bijzondere beweging van de bovenlip, de kleine blaadjes van de doornſtruiken, die in de woestijn ſtaan, in het voorbijgaan kan afplukken.

Hoe duidelijk ſtraalt hierin niet de wijsheid van den Schepper door, die alles juist zoo heeft ingerigt, als de verſchillende omſtandigheden en behoeften vorderen! Hoe verlegen zou niet de mensch ſtaan, in het doortrekken der onmetelijke zandwoestijnen, indien hij den kameel ontberen moest! — Behalve dit, wordt zijn vleesch, hetwelk ons, misſchien, niet bevallen zou, door de Mooren met zeer veel graagte gegeten. Ook treft men in de woestijn den ſtruisvogel en de antilope aan, die, door hunnen ſnellen voortgang, de wijd van elkander gelegene waterplasſen kunnen bereiken.

Aan de boorden der woestijn, waar meer water gevonden wordt, heeft men ook panters, leeuwen, olifanten en witte beeren.

Onze Reiziger begaf zich dan naar het land der Mooren op weg, en wel naar het Moorſche Koningrijk, *Ludamar* geheeten. Hij werd tot aan *Jarra*, de grensſtad van dat Rijk, begeleid door eenig volk, hem door den Koning van *Kaarta* medegegeven. Op dezen weg ontmoetten zij twee Negers, bezig met *tomberongs* op te zamelen. De *tomberongs* zijn kleine meelachtige beziën, van eene gele kleur en zeer aangenamen ſmaak. Zij zijn onder de inwoners zeer geacht, die er eene ſoort van brood van maken, door ze, eenige dagen, in de zon te leggen, en ze vervolgens in een' houten mortier te ſtampen, totdat het meelachtige gedeelte der beziën zich van den ſteen geſcheiden heeft. Dit meel wordt dan met een weinig water gemengd en tot koeken gekneed, die, wanneer zij in de zon gedroogd zijn, in kleur en ſmaak naar zoetekoek gelijken. Daarna doet men de ſteenen in eenen ketel met water, en ſchudt ze ſterk, om er het meel, dat er nog aan mogt gebleven zijn, van af te ſcheiden. Hierdoor verkrijgt het water eenen aangenamen en zoeten ſmaak; hetwelk voorts, door er een weinig geſtampte gierst bij te doen, eene ſmakelijke watergort geeft, die *fondi* geheeten wordt, en welke het gewone ontbijt, in vele ſtreken van *Ludamar*, gedurende Februarij en Maart is. Men verzamelt deze vrucht, door over den grond een

kleed

kleed uit te ſpreiden, en tegen de takken met een' ſtok te ſlaan. Den 18den Februarij bereikte onze Reiziger de ſtad *Jarra*, welke zeer groot en aan den voet van eenige rotsachtige heuvelen gelegen is.

De Mooren, welke in *Ludamar*, en in de andere Staten, aan de *Negerlanden* grenzende, wonen, hebben zoo veel overeenkomst met de Mulatten in de *Westindiën*, dat zij moeijelijk van dezelve te onderſcheiden zijn. Zij zijn, over het algemeen, van eene zeer ſlechte geaardheid, zoodat het geenszins te verwonderen is, dat Park door hen op eene zoo onredelijke wijze behandeld werd, zelfs zóó, dat hij, na alreeds de toeſtemming van hunnen Koning Ali, om door zijn Rijk te trekken, verkregen te hebben, op last van dien zelfden Koning, als gevangen man, naar *Benown*, aan de boorden der woestijn gelegen, teruggevoerd en eenen geruimen tijd in bewaring gehouden werd. Hier werd hij, door dezen dwingeland, genoegzaam van alles beroofd, wat hij bij zich had; alleen de kleederen, die hij aan het lijf had, benevens een kompas, vooraf door hem onder het zand begraven, bleven hem overig; waarbij hij nog een ander kompas terugontving, en wel om de volgende bijzondere reden: De Koning, bemerkende, dat de naald, hoe hij het kompas draaide, altijd naar de Groote Woestijn wees, vroeg onzen Reiziger de reden daarvan. Gij zult dezelve niet behoeven te gisſen, denk ik. Maar, luistert! welk antwoord zijne Moorſche Majesteit van Park ontving. Deze, zich niet geheel onkundig durvende houden, zonder echter den Koning het ware te zeggen, antwoordde, dat zijne moeder verre boven de Zandwoestijn *Sahara* woonde; dat het ſtukje ijzer, zoo lang zij leefde, altijd naar dien kant heen zou wijzen en hem tot gids dienen, om hem bij haar te brengen; doch dat het, indien zij dood was, op haar graf zoude wijzen. Nu beſchouwde de Koning het kompas met nog meer verbaasdheid, en draaide het al gedurig in het rond; doch ziende, dat het altijd naar denzelfden weg wees, nam hij het zeer voorzigtig op, en gaf het den Reiziger terug, te kennen gevende, dat hij geloofde, dat er tooverij mede gepaard ging, en dat hij bevreesd was, zulk een gevaarlijk werktuig in bezit te houden. — Wat dunkt u van zulk eenen Koning? — „Maar met dat al," zegt gij zeker, „be-

„wees hij onzen Reiziger eene groote dienst." Daarin hebt gij volkomen gelijk, mijne vriendjes!

5. *De Reiziger ontkomt uit zijne gevangenis en reist naar Bambarra.*

Onze Reiziger, de toeftemming verkregen hebbende, om Ali naar *Jarra* te vergezellen, vertrok dan ook, na een gedeelte zijner goederen, door de vriendelijkheid der Koningin, terugontvangen te hebben, in zijn gezelfchap van daar en kwam den 1ften Junij gelukkig in genoemde ftad aan. Het leed niet lang, of Ali trok weder naar zijn vorig verblijf, en gaf den Reiziger vrijheid, tot zijne terugkomst, te *Jarra* te blijven. Dit, kunt gij begrijpen, was hem zeer aangenaam; en nu legde hij het er ook op toe, om, zoo fpoedig mogelijk, de vlugt te nemen.

Hiertoe deed zich alras, naar zijn oordeel, eene gefchikte gelegenheid op. Dan, na een eindwegs voortgetrokken te zijn, kwam de eerfte flaaf van Ali, met nog vier Mooren, ter plaatfe, waar hij zich bevond, en wel met het oogmerk, om hem naar den Koning terug te brengen. Nu kunt gij nagaan, mijne jonge vrienden! in welke verlegenheid onze Reiziger zich thans bevond. Niets vreesde hij zoo zeer, dan weder in dezelfde akelige omftandigheden te geraken, waarin hij zich eenen tijd lang bevonden had. Hij nam ook daarom het befluit, zijne vlugt verder voort te zetten en, indien er flechts mogelijkheid toe ware, de handen dezer afgezondenen te ontkomen. Omftreeks middernacht bragt hij zijne kleederen in gereedheid, beftaande in twee hemden, twee lange overbroeken, twee zakdoeken, een kamizool, een' borstrok, een' hoed, een paar halve laarzen en een' mantel, terwijl hij voorts niets bezat, om voor zich zelven levensmiddelen en voor zijn paard koorn te koopen. Nog één bediende, zijn tolk, was thans bij hem, daar de Negerjongen door Ali teruggevoerd en in flavernij gezonden was. Zijn tolk evenwel bezat geen moeds genoeg, om hem op zijne vlugt te vergezellen, maar nam voor, bij de eerfte gelegenheid naar de *Gambia* terug te keeren.

Nadat twee van de Mooren de plaats onderzocht hadden, waar onze Reiziger fliep, begaven zij zich weder naar hun gezelfchap.

Tegen den morgen werd hij, door zijnen bediende, die ge-

gedurende den nacht zeer naauwkeurig op de Mooren gelet had, onderrigt, dat zij waren gaan flapen; en nu oordeelde hij het gewigtige tijdftip geboren te zijn tot ontkoming. Gij gevoelt thans beter, mijne vriendjes! dan ik het u befchrijven kan, hoe het gemoed van den Reiziger, in deze oogenblikken, moet gefteld geweest zijn. Er was geen tijd te verliezen. De belangrijke zaak, waarvan de vrijheid, of, misfchien, eene eeuwige gevangenfchap afhing, moest nu volvoerd worden. Dus nam hij zijn pakje op, ftapte zachtjes over de Negers heen, die in de open lucht lagen te flapen, en, na op zijn paard te zijn geklommen, zeide hij zijnen bediende vaarwel, en reed zeer behoedzaam voort, elk boschje beglurende, en al gedurig rondziende en luisterende, of hij ook Moorfche ruiters bemerkte. Na in dezen toeftand eenigen tijd voortgetrokken te zijn, werd hij, opeens, zeer verfchrikt, op het hooren van iemand, die hem achterna riep; omziende, zag hij drie Mooren hem in aller ijl nakomen, fchreeuwende en met hunne fnaphanen in het rond zwaaijende. — Wat dunkt u van zulk eene ontmoeting, mijne jonge vrienden? „o!" zegt gij zeker, „wat zal er nu van onzen Reiziger worden? mis„fchien is het wel geheel met hem gedaan!" Ontvlugten was hem, ten minfte, onmogelijk, daar zijn paard hiertoe door vermoeijenis geheel buiten ftaat was. Hij geraakte dus in hunne handen; en daar zij voorgaven, door Ali gezonden te zijn, om hem terug te voeren, volgde hij hen. Toen zij een digt boschje doortrokken, doorzochten zij zijn pakje, en ontnamen hem zijn' mantel, die hem, zoowel des daags voor den regen, als des nachts voor de muskieten, eene foort van muggen, van zeer veel dienst was. Twee reden er met den buit voort, terwijl de derde zijn paard een' flag op den kop gaf, het geweer op hem aanhield en hem gebood, niet verder te rijden. Nu merkte onze Reiziger, tot zijne groote blijdfchap, dat zij niet door den Koning gezonden waren, keerde zijn paard om, en zette zijnen togt weder voort, nemende zijnen koers het bosch in, ten einde niet andermaal achterhaald te worden.

Spoedig ontdekte hij evenwel, dat zijn ftaat zeer betreurenswaardig was, daar hij, van levensmiddelen ontbloot zijnde, niet wist, waar dezelve te bekomen, en hij ook geene gelegenheid zag, om water te krijgen. Aldus bevond zich onze Reiziger in eene uitgeftrekte wil-

dernis, waar de brandende zon, door derzelver bijna regt neêrvallende ſtralen, hem den dorst ondragelijk maakte, en hij, buiten ſtaat om verder te komen, op het zand neêrſtortte, niet anders dan den dood te gemoet ziende.

Dan, tegen den ondergang der zon, een weinig tot zich zelven gekomen, beſloot hij nog eene poging te doen, om zijn leven te verlengen. Hij ging zoo ver hem zijne beenen konden dragen, het afgematte beest voor zich uitdrijvende, en werd, onder het wandelen, het weêrlicht gewaar, hetwelk voor hem, daar het regen beloofde, een weldadig verſchijnſel was. Ook begon het, na eenigen tijd, te regenen, terwijl hij, na vooraf het linnen, hetwelk hij bij zich had, op den grond gelegd te hebben, zijnen dorst leschte, door hetzelve uit te wringen en uit te zuigen. In zoodanige gevaarlijke omſtandigheden geraakte onze Reiziger op zijnen togt door *Afrika*; doch kwam dezelve, door zijnen moed en zijne ſtandvastigheid, nog gelukkig te boven.

Na nog andere moeijelijkheden doorgeſtaan te hebben, kwam hij bij eenen waterplas, voornamelijk ter drenking van het vee dienende, en werd aldaar zeer vriendelijk en gastvrij door eenen herder onthaald. Verder voorttrekkende, bereikte hij, den 5den Julij, tot zijne groote vreugde, eene Negerſtad, *Wawia* geheeten, te dier tijd afhankelijk van den Koning van *Bambarra*.

6. *Vervolg der reize door Bambarra en terugkeering naar het westen.*

In de ſtad *Wawia* werd onze Reiziger, door den Dooty of Beſtuurder derzelve, zeer vriendelijk behandeld, en kon nu, in vrijheid zijnde, van zijne vermoeijenisſen uitrusten. Hij legde zich dan ook, te dien einde, op eene osſenhuid neder en ſliep regt goed.

Den 7den Julij vertrok hij van daar, en bereikte, na eenen, over het algemeen, niet ongenoegelijken togt van veertien dagen, de zoo zeer door hem verlangde rivier den *Niger*, door de Negers *Joliba* of het *groote water* geheeten. Nu zag hij zijn oogmerk reeds gedeeltelijk bereikt, daar hij, onder anderen, deze rivier, zoo naauwkeurig mogelijk, moest leeren kennen.

Geen wonder dus, mijne vriendjes! dat hij, op het aanſchouwen derzelve, er naar toe liep, en, na van derzelver water gedronken te hebben, zijne dankzeggingen ten He-

Hemel opzond voor den goeden uitſlag, waarmede hij zijne pogingen, tot hier toe, bekroond mogt zien.

Nu kwam hij weldra te *Sego*, de Hoofdſtad van *Bambarra*, aan. Deze ſtad is gelegen aan den *Niger*, en heeft een vrij groote uitgeſtrektheid. Derzelver bevolking zal, nagenoeg, dertig duizend zielen bedragen.

Nadat men den Koning berigt had, dat een blanke in de ſtad aangekomen, en verlangende was, hem te zien, kwam er, oogenblikkelijk, een bode, van wege den Koning, onzen Reiziger kennis geven, dat hij geene geleheid had, hem te zien of te ſpreken. Spoedig derhalve zette de Reiziger zijnen togt weder oostwaarts voort; echter niet voordat hij van den Koning een geſchenk ontvangen had, beſtaande in vijf honderd *cauris* of kleine ſchelpjes, welke aldaar als geld gebezigd worden.

Het groote oogmerk zijner reize beſtond daarin, dat hij zich langs den *Niger* naar het Rijk en de ſtad *Tombut* moest begeven, om zich met die groote handelſtad zoo naauwkeurig mogelijk bekend te maken. Maar het leed niet lang, of hij beſpeurde, dat, wilde hij zijn oogmerk bereiken, hij dan ongetwijfeld, andermaal, in de handen der wreedaardige Mooren vervallen zou, daar zij de voornaamſte bezitters en bewoners dezer ſtreken waren, en dat alsdan voorzeker, gelijk men zegt, de laatſte dwaling erger zou geweest zijn dan de eerſte.

Te *Silla* gekomen, oordeelde hij het hoog tijd te zijn, niet verder te trekken; doch voordat hij zijne terugreis begon, deed hij alle moeite, om zoo vele berigten aangaande den verderen loop der rivier, enz. in te winnen, als maar mogelijk was, waardoor hij dan ook, onder anderen, het volgende te weten kwam:

Twee dagen reizens van *Silla* ligt de ſtad *Jenné*, op een eiland in den *Niger*. Op eenen afſtand van een paar dagreizen van daar wordt de rivier wijder, en vormt een vrij groot meer, *Dibbie* geheeten. Dit meer geeft eene menigte ſtroomen van zich, die in twee breede takken uitloopen, waarvan er eene noordoostelijk en de andere oostwaarts ſtroomt. Zij vereenigen zich te *Kabra*, eene dagreize zuidwaarts van *Tombut* gelegen, hetwelk de haven van deze ſtad uitmaakt.

De ſtad *Tombut* ligt op eenen afſtand van veertien dagen reizens van *Silla*. Elf dagreizen van *Kabra* ſtroomt de *Niger*, aan de zuidzijde van *Hausſa*, welke ſtad op eenen afſtand van twee dagen reizens van den *Niger* gevonden wordt.

Zoo-

Zooveel kon onze Reiziger met eenige zekerheid uit zijne bekomene berigten opmaken; doch welk eenen loop deze merkwaardige rivier verder heeft, en waar zij zich eindelijk ontlast, kon hij niet te weten komen (*), daar de inboorlingen hiervan zelve geene kennis droegen, maar in het denkbeeld verkeerden, dat dezelve tot aan het einde der wereld moest voortloopen; waaruit gij tevens gemakkelijk zult kunnen opmaken, hoe het met hunne Aardrijkskundige kennis gelegen was.

Den 30sten Julij ving Park zijnen terugtogt aan, insgelijks langs de rivier den *Niger*. Hij trok onderſcheidene ſteden en dorpen door, doch vernam, zoodra hij de Hoofdſtad *Sego* weder wat nader begon te komen, dat het zijne zaak was, dezelve te vermijden, en zich, zoo ſpoedig mogelijk, uit *Bambarra* te verwijderen, wijl er van wege den Koning ongunſtige berigten omtrent hem ingekomen waren, en de Koning zelfs eenig volk met eene kanoe naar *Jenné* gezonden had, om hem terug te brengen.

Gij kunt ligt begrijpen, dat onze Reiziger geen' lust had om andermaal *Sego* te zien, maar zoo ſtil mogelijk deze ſtad voorbij trok, en zijne terugreis, zoo ſchielijk hij maar kon, voortzette. In de nabijheid van de Mandingueſche ſtad *Sibedooloo* gekomen zijnde, werd hij, door een bende *Foulahs*, aangevallen en, nagenoeg, van alles beroofd. Daar ſtond hij nu geheel alleen in eene uitgeſtrekte wildernis, verre verwijderd van zijne landgenooten, en niet denkende, immer weder den Vaderlandſchen grond te zullen betreden. Na, in dezen betreurenswaardigen toeſtand, eenige oogenblikken met overdenkingen doorgebragt te hebben, reisde hij voort, en bereikte de ſtad *Sibedooloo*, alwaar hij aan den Dooty, die hier *Manſa* genoemd werd, verhaalde, hoe hij in zulke armoedige omſtandigheden gekomen was.

De Manſa bleef, gedurende het verhaal, zijne pijp rooken, en, nadat hij dezelve uitgerookt had, zeide hij: „dat „de Reiziger zich neder zou zetten, en dat hem alles terug- „bezorgd zou worden;" hem voorts te kennen gevende: „dat hij er een' eed op gedaan had." Hierop zond hij een' bode naar den Dooty van *Bammako*, met het berigt, dat een arme blanke, de vreemdeling des Konings van

(*) Waarſchijnlijk eindigt deze rivier in groote meren, in het oostelijke deel van *Afrika* gelegen.

van *Bambarra*, door het volk van den Koning van *Foladoo* was uitgeplunderd geworden. Intusſchen werd onze Reiziger in eene hut gebragt, en aldaar van levensmiddelen voorzien. Den derden dag vertrok hij naar de ſtad *Wonda*, waar hij vervolgens zijn paard en kleederen terugontving, doch zijn zak-kompas was gebroken, hetwelk voor hem geen gering verlies was.

Nu ving hij, den 8ſten September, zijn' togt weder aan, en reisde langzaam voort, omdat hij zich ziekelijk bevond. Hij bereikte den 16den de ſtad *Kamalia*, en trof aldaar een' Neger aan, die hem van levensmiddelen voorzag, en wel tot zoolang er gelegenheid kwam, om naar de *Gambia* terug te keeren. Hier bleef hij dus, totdat de regentijd voorbij was, en zag zich, daar zijne ziekte dagelijks toenam, een verblijf aangewezen, zonder hetwelk hij voorzeker dezelve niet zou zijn te boven gekomen.

7. *Algemeene Aardrijkskundige berigten omtrent Noord-Afrika. De terugkomst des Reizigers aan de Gambia en voorts in zijn Vaderland.*

Nu zullen wij onzen Reiziger, eenigen tijd, van zijne vermoeijenisſen laten uitrusten, en ons eenige oogenblikken bezig houden met de Aardrijkskundige geſteldheid van *Noord-Afrika* in het algemeen.

Behalve het een en ander, hetwelk ik u reeds heb verhaald, komt nog het volgende in aanmerking:

Vooreerst moet het onze aandacht tot zich trekken, dat de Reiziger de dwalingen omtrent de groote rivier den *Niger* grootelijks heeft weggenomen. Vele voorname Aardrijkskundigen hielden deze rivier voor dezelfde als den *Senegal*, en zij komt nog, tot mijne verwondering, als zoodanig voor in het ſchoone Werk van Guthry, door den Heer Profesſor de Gelder in het Hollandsch overgebragt (*). Doch Park ontdekte weldra, dat dit geheel bezijden de waarheid was, als eene rivier, welke op zich zelve beſtaat. Daarenboven nam hij nog waar, dat zij eenen tegengeſtelden loop met den *Senegal* heeft en derhalve onmogelijk dezelfde rivier met deze zijn kan.

Den oorſprong van den *Niger* wees men Park in eene zuidelijke rigting van *Kamalia*, en hij is, derhalve, in het zuidelijke gedeelte van het Rijk van *Manding* te vin-

(*) Zie Deel II, bl. 312.

vinden, welk Rijk, over het algemeen, vrij bergachtig is. Men treft ook in die zelfde ſtreek, doch westelijker, de oorſprongen der *Gambia* en van den *Senegal* aan, die vervolgens westwaarts naar de *Atlantiſche Zee* ſtroomen.

Van verſchillende plaatſen, door onzen Reiziger bezocht, heeft hij de Aardrijkskundige breedte derzelve, of den afſtand, op welken zij van de middellinie gelegen zijn, waargenomen.

Hoe dit toega, zal, misſchien, velen uwer onbekend zijn, en daarom acht ik het wel der moeite waardig, u hieromtrent het noodige te zeggen. Verbeeldt u dan, jonge lezers! dat de polen, zoowel als de middellinie en de meridianen, welke men op de aarde zich voorſtelt getrokken te zijn, tot aan den ſterrenhemel opgehaald worden, en wel zoodanig, dat zij regt tegenover de polen en de cirkels op de aarde te ſtaan komen. Merkt hierbij verder op, dat, zoolang wij benoorden de middellinie blijven, de noordpool boven den horizon gezien wordt, alsmede, dat de hoogte van de genoemde pool boven den horizon altijd even zooveel graden bedraagt, als de afſtand, welken wij ten noorden van de middellinie hebben. Na een weinig hierover nagedacht te hebben, zult gij dit, zoo ik vertrouw, zeer wel begrijpen kunnen; doch, indien gij in de gelegenheid zijt, eene globe te kunnen bezigtigen, zult gij hiervan ten klaarſte overtuigd worden, om het even, op welke plaats wij ons bevinden. Kunnen wij nu te weten komen, hoe veel graden de hoogte van de pool boven den horizon bedraagt, dan, begrijpt gij, is het begeerde gevonden. Luistert, hoe men hiermede te werk gaat.

Men neemt, met een daartoe geſchikt inſtrument (het beste, op zee ten minſte, is een octant), des middags ten 12 ure, als de zon op haar hoogst en in den meridiaan ſtaat, de hoogte derzelve boven den horizon waar. Vervolgens ziet men in de tafels der declinatie, of afwijking der zon van de middellinie, hoe vele graden en minuten de declinatie van dien dag bedraagt; welke graden en minuten men alsdan bij de hoogte der zon optelt, of daarvan aftrekt, naardat de zon bezuiden of benoorden de linie is, of zuider- of noorder-declinatie heeft (*). Door deze bijtelling of af-

(*) Van 22 Maart tot 22 September heeft de zon noorder-, doch in het overige gedeelte van het jaar zuider- declinatie.

aftrekking verkrijgt men, zoo als gemakkelijk is na te gaan, de hoogte der linie boven den horizon. En daar deze hoogte, met de hoogte, welke de pool insgelijks boven den horizon heeft, nooit meer of minder dan negentig graden bedragen kan, zoo behoeft men slechts, om de juiste hoogte van de pool te vinden, de hoogte der linie van negentig af te trekken, wanneer de rest de hoogte der pool of de noorderbreedte van de plaats, waar wij zijn, aantoonen zal. Ingeval wij ons bezuiden de linie bevinden, is het een en ander omgekeerd.

Misschien zal ik u geene ondienst doen, hier een paar voorbeelden ter opheldering bij te voegen.

Stellen wij dan, vooreerst, dat de zon op den 20sten Januarij, 1812, des middags ten 12 ure, wordt bevonden hoog te staan: 32° 24′ *in het zuiden*, boven den horizon, en dat de declinatie (de zuider-namelijk) van dien dag bedraagt 20° 18′. Om nu hierdoor de breedte der plaats te vinden, waar de waarneming geschiedt, heeft men niet anders te doen, dan de graden en minuten declinatie bij die van de hoogte der zon op te tellen, zoo als hiernevens, en de daaruit komende som vervolgens van 90° af te trekken, wanneer het begeerde zal gevonden zijn.

32° 24′	hoogte der zon
20° 18′	zuid. - decl.
52° 42′	hoogte der linie
90°	—
	aftr.
37° 18′	hoogte der pool of noorderbreedte.

Geschiedt de waarneming in dat gedeelte van het jaar, als de zons-declinatie noordelijk is, dan wordt dezelve van de zons-hoogte afgetrokken, terwijl, voor het overige, de bewerking dezelfde blijft.

Maar laat ons nu, in de tweede plaats, vooronderstellen, dat men den 10den December, 1812, de zon geschoten heeft (zoo noemt men de hoogte-meting doorgaans) *in het noorden* boven den horizon: 65° 10′, en men bevindt de zuider-declinatie 22° 58′. Om dan te vinden, op welke breedte deze waarneming geschiedt, trekt men eenvoudig, zoo als ter zijde, de declinatie van de hoogte der zon af, en het komende van 90°, waardoor de breedte der plaats bekend zal zijn.

65° 10′	hoogte der zon
22° 58′	z. - declin.
42° 12′	hoogte der linie
90°	—
	aftr.
47° 48′	hoogte der pool of zuiderbreedte.

Is

Is de declinatie noordelijk, dan telt men de declinatie bij de hoogte der zon op, en gaat men voorts op dezelfde wijze te werk.

In het eerste geval ziet gij bij de uitkomst staan, *noorder-*, en in het tweede geval, *zuiderbreedte.* Dit zal u niet meer bevreemden, wanneer gij nagaat, dat, in het eerste geval, de zon verondersteld wordt in het zuiden geschoten te zijn, wijl men, op noorderbreedte, de zon des middags in die streek ziet staan; waartegen men op zuiderbreedte de zon, op dien tijd, in het noorden aantreft.

Men kan de berekening ook nog op eene andere wijze, en doorgaans korter verrigten; doch ik meende op deze wijze voor u het duidelijkste te zijn. Gij ziet hieruit, hoe elk Reiziger, zoowel ter zee als te land, door waarnemingen aan de zon juist weten kan, hoe ver hij zich, hetzij noordelijk of zuidelijk, van de middellinie bevindt; en van welk een onberekenbaar belang is dit niet voor hem, en vooral voor den eersten, welke menigmaal door stormwinden eenige honderden mijlen weggedreven wordt, zonder eenigzins geregeld den weg en den voortgang van het schip te kunnen nagaan! Maar behalve den afstand van de middellinie, behooren zij ook den afstand oost- of westwaarts van een' zekeren meridiaan te weten, hetgene men gewoon is de *lengte* te noemen. Zonder dit te weten, kan men geenszins de ligging eener plaats naauwkeurig bepalen. Kon nu het vinden der lengte eener plaats met even zoo veel gemak en juistheid geschieden, als het vinden der breedte, dan was men in alle gevallen geholpen; doch hierin heerscht nog maar al te veel verschil, hoewel men er ook, van tijd tot tijd, op werkzaam geweest is, om de lengte der plaatsen, zoo gemakkelijk en naauwkeurig, als zulks met mogelijkheid geschieden kan, te bepalen, waaromtrent wij, in het vervolg, wel gelegenheid krijgen zullen, het een en ander te zeggen. Gaan wij nu verder.

Het noordelijke gedeelte van *Afrika*, ten noorden door de *Middellandsche Zee*, ten zuiden door *Zuid-Afrika*, ten oosten door de *Roode Zee* en ten westen door de *Atlantische Zee* bepaald, kan gevoegelijk in drie deelen verdeeld worden.

Het eerste zal dan dat gedeelte zijn, hetwelk langs de *Middellandsche Zee* gevonden wordt, en, in gedaante en vruchtbaarheid, de meeste overeenkomst met *Europa* heeft.

Het

Het tweede deel ſtrekt zich uit van de *Roode Zee* tot *Kaap Verde*, of het Groene Voorgebergte, en heeft ten noorden de Groote Woestijn van *Sahara*, en ten zuiden de *Ethiopiſche Zee* en *Zuid-Afrika*, waarvan het door het *Maangebergte* afgeſcheiden wordt. Het derde deel is de Groote Woestijn van *Sahara*, met nog andere woestijnen, welke hiertoe behooren. Deze woestijn kan men aanmerken als eene groote zandzee, en zij heeft eene oppervlakte van, nagenoeg, de helft van geheel *Europa*. De vruchtbare gedeelten van dezelve kunnen als eilanden, golven, baaijen, enz. beſchouwd worden, en zijn, over het algemeen, vrij goed bevolkt.

In de woestijn vindt men overvloed van zout; en, hoewel men dit in de landen der Negers niet ſchijnt aan te treffen, zoo heeft men bijzonder in de ſtreken, tegen over *Manding*, in *Bambouk*, ten westen, en *Wangara*, ten oosten, zeer rijke goudbergen; en dus is men, in deze gewesten, zoowel van het eene als van het andere voorzien.

De bewoners der vruchtbare ſtreken van de Groote Woestijn, alsmede van een gedeelte op de zuidelijke boorden van dezelve gelegen, houdt men voor afſtammelingen van Arabieren, en zij worden *Mooren* geheeten. Dit volk verſchilt zeer, in aard en karakter, van de Negers, de eerſte bewoners van het land, die zich langs den *Niger* ophouden. Onder de laatſte vond onze Reiziger meestal hulp en onderſtand, terwijl hij door de eerſte op eene onmenſchelijke wijze behandeld werd. In het verblijf, hem thans aangewezen, vond hij alles, ja meer dan hij in eene landſtreek, meestal door Heidenen bewoond, verlangen kon.

De 19de April was de dag van zijn vertrek.

In gezelſchap van zijn' vriend, Karfa geheeten, benevens eenige kooplieden en ſlaven, kwam hij, den 10den Junij, te *Piſania* aan, na, gedurende dezen togt, een aantal ſteden en dorpen, benevens eene menigte wildernisſen, doorgetrokken te zijn.

Nu bevond zich onze Reiziger weder ter plaatſe, van waar hij zijne reis had aangevangen, en ontmoette aldaar wederom zijnen vriend Laidley, aan wien hij zoo veel verpligting had. Het zal niet noodig zijn, u te zeggen, jonge vrienden! welk eene vreugde er bij de terugkeering van Park, na eene afwezigheid van 18

maanden, tusſchen hem en zijnen vriend zal hebben plaats gehad.

Den 17den vertrok hij, met een Westindisch ſchip, van hier, en bereikte, na eerst de *Westindiën* aangedaan te hebben, den 2den December *Falmouth*, eene ſtad in *Engeland*, en begaf zich terſtond van daar op weg naar *Londen*, na eenen tijd van twee jaren en zeven maanden van zijn Vaderland afwezig te zijn geweest.

I V.

REIZE VAN VAILLANT IN DE BINNENLANDEN VAN AFRIKA.

1. *Aanleiding tot deze reis. Vertrek naar Afrika. Berigten aangaande de Kaap de Goede Hoop.*

Het verhaal der reize van Mungo Park zal u, zoo ik vertrouw, niet ongevallig geweest zijn, mijne jonge vrienden! en daarom durf ik ook wel verwachten, dat het u insgelijks behagen zal, dat wij *Afrika* eens van eene andere zijde, en wel van den zuidkant, binnentreden, en, tot dat einde, met den Reiziger Vaillant gaan zien, welke bijzonderheden men aldaar aantreft.

Deze Reiziger, een bijzonder liefhebber van de wetenſchappen, en bovenal van de Natuurlijke Hiſtorie zijnde, ondernam een' togt naar de binnenlanden van *Afrika*, op eigene kosten, en wel met oogmerk, om daardoor zijne kennis niet alleen, maar voornamelijk zijnen ſchat van Natuurlijke voortbrengſelen, bijzonder het Dierenrijk betreffende, zoo veel mogelijk, te vermeerderen. Hij verkoos, te dien einde, *Afrika* van den zuidkant, en wel van de *Kaap de Goede Hoop*, binnen te treden, en begaf zich, den 19den December, 1780, uit *Texel* naar de genoemde kaap op reis. Hij was geen Hollander, zoo als gij, misſchien, haast denken zoudt; hij kwam alhier uit *Frankrijk*, en vond gelegenheid, om met een Oostindisch ſchip te vertrekken. Een Franschman was hij evenwel ook niet; zijne geboorteplaats was

was *Paramaribo*, aan de rivier *Suriname*, in *Zuid-Amerika*, gelegen.

Zijne ouders, in *Frankrijk* geboortig en in *Zuid-Amerika* woonachtig, waren naar hun Vaderland teruggekeerd; vandaar dat hij zich in *Frankrijk* bevond.

Na drie maanden en tien dagen zeilens kwam hij voor de *Kaap* aan.

De ſtad, welke alhier gevonden wordt en *Kaapſtad* heet, ligt aan den voet van den *Leeuwenberg;* niet ver van waar ook de *Tafelberg* ligt, die eene hoogte van drie duizend zes honderd voet bereikt, en, naar deszelfs platachtige kruin, dus geheeten wordt. Men vindt op denzelven gieren, alsmede de ſoort van apen, bij ons onder den naam van *bavianen* bekend. Met eene heldere en ſtille lucht ziet men, van den top des bergs, de *Piquetbergen*, welke op een' afſtand van dertig mijlen van daar gelegen zijn, en, niettegenſtaande dezen afſtand, den *Tafelberg* nog in hoogte ſchijnen te overtreffen.

De *Kaapſtad* is door de Hollanders geſticht, die, in dit gedeelte van *Afrika*, verſchillende volkplantingen hebben opgerigt.

De huizen der ſtad zijn fraai en ruim, en met riet gedekt, om de ongelukken voor te komen, die de zwaardere daken, door de buitengewoon harde winden, zouden kunnen veroorzaken. Men kan de bewoners der *Kaap*, in kleeding, niet van de Europeanen onderſcheiden; doch de opvoeding is hier, in vele opzigten, ten achteren. De omtrek der ſtad, die voorheen niets dan dorre rotſen vertoonde, levert thans het bekoorlijkſte gezigt op, wijl men er ſchoone tuinen, door het daarheen voeren van aarde, aangelegd heeft (*).

Men vindt er heerlijke citroenen, oranjeappelen en druiven, gezonde en lekkere vijgen. Voor het overige zou men er de meeste Europeſche groenten het geheele jaar door kunnen hebben, ware het niet, dat de zuidoostewind, die gedurende de maanden Januarij, Februarij en Maart heerſcht, den grond zoo ſterk uitdroogde, dat dezelve geheel ter bebouwing ongeſchikt wordt.

Doorgaans neemt alhier op het einde van de maand April de regentijd eenen aanvang. „De volkplantin-
„gen

(*) Sonnerat, *Reize naar* Indiën, *enz.*, Deel III, bl. 15.

„ gen der Hollanders ſtrekken zich tot twee honderd mij-
„ len landwaarts uit. Zij bouwen er koren, waartoe
„ de grond zeer goed is, en voorzien daarvan niet al-
„ leen zich zelve, maar ook de ſchepen, welke aldaar
„ binnenloopen. Zelfs wordt er een gedeelte van naar
„ *Europa* gezonden. Ook fokken zij groote kudden van
„ osſen en ſchapen aan, en maken eene ontzaggelijke me-
„ nigte boter, die zij alle jaren op karren naar de ſtad
„ voeren (*)."

2. *Vertrek van de Kaap. Aankomst in het land van Hauteniqua.*

Misſchien heb ik uwe nieuwsgierigheid, om verder het een en ander van Vaillants reize te vernemen, reeds te lang opgehouden, mijne vriendjes! Doch gij weet immers wel, dat het nuttige niet voor het aangename wijken moet, maar veeleer de eerſte plaats behoort te bekleeden. Dus kan het dikwijls gebeuren, dat gij, in mijne verhalen, dingen zoudt verwachten, die, als bijzonder en aardig zijnde, u zouden kunnen vermaken, en echter dezelve geenszins zult aantreffen. Maar houdt toch gedurig onder het oog, dat ik u ſlechts uittrekſels van merkwaardige reizen, zoo ter zee als te land, in den beginne beloofd heb, en hierbij vooral bedacht zou zijn op die, welke voornamelijk op de verſchillende landen en zeeën, op de levenswijzen en gewoonten der volken, welke door Reizigers bezocht zijn, enz. betrekking hebben. Dit u nogmaals onder het oog gebragt hebbende, gaan wij verder.

Den 18den December, 1781, begaf onze Reiziger zich van de *Kaap* op weg, voorzien van twee groote wagens, met het noodige tot de reis beladen, en die elk door tien osſen getrokken werden; voorts nog bij zich hebbende tien osſen om te verwisſelen (†), drie jagtpaarden, negen honden en vijf *Hottentotten.*

Hierbij kwamen, van tijd tot tijd, nog een wagen, en nog eenig ander volk, uit deze ſtreken geboortig, welke hij, voor een gedeelte, in zijne dienst nam, terwijl een

(*) Sonnerat, aldaar.

(†) Osſen gebruikt men in het *Kaapland* genoegzaam alleen om te trekken. De osſen dezes lands zijn daartoe ook bijzonder geſchikt. Met paarden kan men, te zelfden einde, in die dorre zandwoestijnen niet goed voortkomen.

een ander gedeelte hem om zijne befcherming fmeekte. Hij was welvoorzien van wapenen, kruid en lood: niet om er de arme bewoners der binnenlanden mede aan te vallen, o neen! daartoe bezat hij te edele, te Christelijke gevoelens, en nam zich voor, geen' enkelen Afrikaan, buiten noodzaak, eenig leed toe te brengen; maar hij was, gelijk gij weet, een bijzonder liefhebber der Natuurlijke Hiftorie, en om hierin zijne kennis en zijnen fchat te vermeerderen, was het bijna zijne dagelijkfche bezigheid, ter jagt te gaan, ten einde vele vreemde en wilde dieren, vooral vogels, in zijne magt te krijgen. Bij gelegenheid verhaal ik u weleens een jagtpartijtje van hem, waarop hij den verfchrikkelijken olifant en andere wilde dieren ter nedervelde.

Hij reisde langs de oostelijke kust, op eenen meerderen of minderen afftand van de zee. Op zijnen weg was hij genoodzaakt, verfcheidene bosfchen en wildernisfen door te trekken; ook moest hij onderfcheidene rivieren overfteken, waaronder voornamelijk de *Breede Rivier* aanmerkelijk was, voordat hij *Swellendam*, de Hoofdftad eener volkplanting, bereikte.

Den 12den Januarij, 1782, zette hij de reis van daar voort, en wij gaan met hem verder.

Het leed niet lang, of hij trof eene *Hottentotfche* kraal of dorp aan. Zij beftond uit vier hutten, door vijf en twintig of dertig perfonen bewoond. Hij ruilde met hen rolletjes tabak tegen matten van hun maakfel, die hem goed te pas kwamen. Zij leefden hier eenzaam en weltevreden, bezaten vijf melkkoeijen en eene kleine kudde fchapen.

Spoedig kwam hij nu in het fchoone land *Hauteniqua* aan, door verfcheidene volkplanters bewoond, die veel vee weiden, boter maken, timmerhout kappen, honig zoeken, en alles vervolgens naar de *Kaap* verzenden. En zoudt gij nu ook niet denken, dat deze bewoners, die rijkelijk van goed hout voorzien zijn, ook met vermaak de moeite zouden nemen, om voor zich goede woningen te bouwen? Immers ja, en echter het tegendeel heeft plaats. Zij wonen onder flechte ftruiken, met aarde beftreken, terwijl een buffelsvel, met de vier hoeken aan vier palen opgehangen, hun tot bed dient. De deur wordt met eene mat gefloten, die tegelijk voor venfter dienen moet; twee of drie gebrekkige ftoelen, eenige ftukken van planken, eene foort van tafel, een ellendige koffer van twee voet in het vierkant, maken al het

huisraad uit. Voor het overige hebben zij wild en zeevisch in overvloed, en zijn het gansche jaar door van allerlei soorten van moesgroenten en gewassen voorzien. Dit voorregt hebben zij te danken aan den goeden grond en het groot getal beekjes, die door hun land stroomen, en die nimmer uitdroogen, wijl men westwaarts eene groote keten bergen, met bosschen bedekt, aantreft, waartegen de wolken en dampen, door den oostewind voortgedreven, stuiten, en alzoo een' menigvuldigen regen veroorzaken.

3. *Voortzetting der reize tot aan Koks- kraal.*

Eerlang vertrok onze Reiziger van hier, en bevond zich weldra buiten de laatste Hollandsche volkplanting, en wel in dat gedeelte van *Afrika*, hetwelk door onderscheidene horden van *Gonaqua's*, of zoogenoemde wilde *Hottentotten*, bewoond wordt. Alhier zich neêrgeslagen hebbende, wilde het geval, reeds den eersten nacht, dat hij, nog wakker liggende, een ongewoon gerucht hoorde; hij luisterde: men zong, schreeuwde, en het geluid scheen niet ver af te zijn. Hij riep terstond zijne bedienden, die insgelijks een verward gedruisch hoorden. Maar waren het *Hottentotten* of *Kaffers?* Dit te weten was van veel belang, daar men de laatste te vreezen had, en zich dus zeer omtrent hen in acht moest nemen.

Deze vrees kwam bij onzen Reiziger geenszins voort uit de vooronderstelling, dat zij zooveel wreeder waren dan de andere Wilden. — Zoo heeft men hen meermalen ten onregte beschreven. — Neen! daartoe had hij zich, op zijnen togt door deze streken, te naauwkeurig bekend gemaakt met hetgene hier in zwang ging. De slechte behandeling, namelijk, welke hun de aangrenzende volkplanters aandeden, dwong hen tot den oorlog, en deed hen de blanken, over het algemeen, als de verachtelijkste en hatelijkste aller wezens beschouwen.

De kleur alleen was dus voor den Reiziger genoegzaam, om door hen als vijand te worden aangemerkt.

Echter werden zij alras gewaar, dat het eene horde van *Hottentotten* was, welke zij gehoord hadden. Des morgens maakte men kennis met deze Wilden. Zij waren goedaardige en vriendelijke menschen; zelfs kwamen hunne vrouwen, elken avond, eene groote hoeveelheid melk in de legerplaats van onzen Reiziger brengen.

Zij

Zij bezaten veel vee, gaven hem eenige ſchapen en twee osſen, waartegen hij hun tabak, vuurſlagen en mesſen vereerde.

Op zekeren tijd kwamen zij klagen, dat de hyena's hun vee wegroofden; waarop onze Reiziger zich gereed betoonde, op deze boosaardige dieren jagt te maken. De Wilden, niet minder dan honderd man ſterk, met bogen en pijlen voorzien, gevoegd bij al de jagers van onzen Reiziger, en hij zelf aan het hoofd, trokken aldus gezamenlijk voort, en joegen, met hunne honden, het geheele land af. Na drie dezer dieren geveld te hebben, zagen zij er geene meer opdagen; waarſchijnlijk hadden zij, door het ſchieten, de vlugt genomen.

Niet lang daarna geraakte, op zekeren nacht, elk op de been. Een troep olifanten, eenige honderden ſterk, trok digt langs de legerplaats heen, en maakte een vreesſelijk gerucht. Nu wachtte men zich wel, op deze dieren te gaan jagen; want, waarlijk, indien men dit had gedaan, zou de ganſche legerplaats gevaar geloopen hebben van in een oogenblik tot gruis getrapt te worden. Zij waren diep in het bijgelegen bosch ingetrokken, en hadden zich in een digt kreupelhout verſcholen.

Men vond nu goed, het drooge gras, digt bij hen, in brand te ſteken, en hen daardoor, alsmede door ſchieten, te noodzaken, langs eene rots voorbij te trekken, waarop onze Reiziger zich met zijne beste ſchieters geplaatst had en in veiligheid ſtond. Dit geſchiedde. De olifanten kwamen naar buiten. Men ſchoot er een van, terwijl de overige verwilderd door elkander liepen, en zoo ſchielijk mogelijk de vlugt namen.

Den 11den September namen zij afſcheid van die goede Wilden, en trokken voorwaarts. Aan de kleine *Zwartkopsrivier* gekomen, ontdekten zij eene andere horde wilde *Hottentotten.* De kraal beſtond uit negen of tien hutten en ten hoogſte vijftig of zestig perſonen. Deze lieden gaven hun den raad, om links af te trekken, ten einde eene talrijke bende van *Kaffers* te vermijden, welke in die ſtreek alles vernield hadden, wat hun was voorgekomen. Zij namen insgelijks, uit vrees, voor, eene andere verblijfplaats voor zich op te zoeken. En, zoodra zij gewaar werden, dat onze Reiziger ſtond te vertrekken, verzochten zij, hem te mogen vergezellen en onder

zijne befcherming te blijven. Dit werd hun toegeftaan; zoodat men dan ook gemeenfchappelijk op reis ging. Onze Reiziger, op zijn beste paard gezeten, hield het oog over den ganfchen trein. Men zou hem bijna voor een' Krijgsbevelhebber hebben aangezien.

Op dezen togt ontdekten zij wederom eenige *Hottentotten*, die zich van hunne horde verwijderden, om de ongelukken van den oorlog, die tusfchen de *Kaffers* en volkplanters zeer fterk woedde, te ontvlugten.

Deze gaven nog fterker verzekeringen, dat de oorlog alleen door de wreede dwingelandij en de ftrooperijen der volkplanters was veroorzaakt geworden, en dat de *Boschjesmannen*, eene foort van menfchen, die tot geene natie behooren en niet dan van roof leven, het bij de *Kaffers* zoo ver gebragt hadden, dat zij ook de wilde *Hottentotten*, hoewel onfchuldig, niet vrijlieten in de vervolging.

Niettegenftaande de vijandelijkheden tusfchen de *Kaffers* en volkplanters, en de gevaren, welke, voor het overige, te duchten waren, wilde onze Reiziger het toch beproeven, het land der *Kaffers* in te trekken. Toen hij dit aan zijn volk voorftelde, was er bijna niet een, die hem daarheen wilde vergezellen: alle vreesden zij de *Kaffers* te zeer, dan dat zij het zouden hebben durven ondernemen, zich onder hen te begeven.

Men was niet ver van de plaats, waar de volkplanters zich verzameld hadden. „Hier," dacht Vaillant, „zal ik toch nog wel enkele goedwilligen aantreffen, „die het met mij zullen wagen, den naburen een bezoek te geven, ten einde met hen vredelievende verbindtenisfen aan te gaan." Dan, hij bedroog zich. Zij begrepen, dat het voordeel, hetwelk daarin zou gelegen zijn, voor hen van geen belang was, en het althans niet kon opwegen tegen de gevaren, waaraan men zich blootftelde. En dit behoeft u geenszins te verwonderen, mijne jonge lezers! Want waarlijk! hoe zouden zij voor zich op voordeel hebben kunnen rekenen, als zij bedachten, dat zij, federt een jaar tijds, meer dan twintig duizend ftuks vee van hunne geburen geftroopt en onder elkander verdeeld hadden? Zij zijn het, die trachten, de *Kaffers*, welke, over het algemeen, ftil en vreedzaam zijn, als wreed en bloeddorftig bekend te doen worden, alleen om hunne dieverijen en wreedheden als billijk en regtvaardig te doen doorgaan.

Slechts

Slechts drie dezer volkplanters kreeg de Reiziger, na veel moeite, in zijn belang. Onder deze bevond er zich, gelukkig, een, die lang onder de *Kaffers* gewoond had en hunne taal spreken kon. Zijn naam was Hans. Hij verhaalde den Reiziger, dat zij zich thans op den grond van een magtig Heer bevonden, die dertig mijlen noordwaarts van daar zijn verblijf hield en Koning Faroo heette. Hij ried hem, tot dien Koning voort te trekken, en verzekerde hem, dat hij niets te vreezen had; althans in het minst geen gevaar loopen zou.

Hoewel dit alles zeer waarschijnlijk was, wilde echter onze Reiziger voorzigtiger te werk gaan. Hij sloeg hem voor, in bezending naar dien Koning te gaan, in hetwelk hij gereedelijk bewilligde.

Hans vertrok dan spoedig, in gezelschap van eenige zijner vrienden en twee bedienden van den Reiziger. Zij moesten den Koning het oogmerk des Reizigers, om door zijn Land te trekken, openleggen, en hem vooral doen opmerken, dat hij, hoewel een blanke, in geene de minste betrekking met de volkplanters stond, maar, veelmeer, derzelver gedrag ten hoogste afkeurde, enz.

De Reiziger trok insgelijks nog eenige uren voorwaarts, en wel totdat hij kwam aan de plaats, *Koks-kraal* geheeten, alwaar hij zijne zendelingen zou afwachten. Hier sloeg hij zich neder, en rigtte zijne legerplaats zoodanig in, dat hij zich voor allerlei aanvallen beveiligd rekenen kon. Des nachts liet hij, zoo als altijd, in den omtrek, groote vuren branden, ten einde, voornamelijk, de hyena's en leeuwen af te houden, die op het gezigt daarvan bevreesd worden en de wijk nemen.

4. *Verblijf te Koks-kraal, en ontmoetingen aldaar.*

Niet weinig verwonderd stond onze Reiziger, op zekeren morgen, zich, in zijne legerplaats, door een twintigtal *Gonaqua's*-Wilden omringd te zien! Het Opperhoofd naderde hem, gevolgd van de vrouwen. Zij waren alle blinkend en versch *geboughouëerd*, dat wil zeggen, dat zij zich met vet bestreken en voorts met een rood poeder bepoederd hadden. Ook was hun aangezigt op onderscheidene wijzen beschilderd. Van elk hunner ontving hij iets ten geschenke. De een gaf hem struiseijeren, een ander een zuiglam; andere weder boden hem melk aan, die zij in mandjes droegen.

 „Dat

„Dat is vreemd!" zult gij zeggen, „melk in mand-„jes!" Het is ook vreemd, mijne vriendjes! en bijzonder voor ons, daar wij zoo gewoon zijn aan koperen kannen, houten emmers, enz. De mandjes dezer Wilden waren kunſtig zamengeſteld. Zij waren van zeer fijn riet gevlochten, hetwelk zoo digt in elkander gewerkt was, dat zij zelfs dienen konden, om er water in te dragen. De *Kaffers* waren er de makers van, van wie zij ze voor andere dingen inruilden. Het Opperhoofd heette Haabas. Hij gaf den Reiziger een handvol van de ſchoonſte ſtruisvederen, waartegen deze hem eenige ponden tabak aanbood, welke hij, op een klein gedeelte na, onder zijn volk uitdeelde.

Bij dit geſchenk voegde onze Reiziger een mes, een vuurſlag, eene tonderdoos en een ſnoer zeer groote koralen; terwijl de vrouwen halsſnoeren en koperdraad voor armringen ontvingen.

De kleur dezer Wilden was donkerder en hunne neuzen waren niet zoo plat, als die der *Hottentotten*, welke den Reiziger vergezelden. Spreken zij iemand aan, dan reiken zij hem de hand toe en zeggen: *Tabé*, dat is, *Ik groet u*. Deze manier van groeten is ook onder de *Kaffers* in gebruik, maar niet onder de eigenlijke *Hottentotten*. Om zich te kleeden, gebruiken zij een' mantel van kalfsvellen, daar in tegendeel de eigenlijke *Hottentotten*, die kleiner van geſtalte zijn, zich van ſchapenvellen bedienen. Verſcheidene onder hen dragen, aan den hals, een ſtuk ivoor, of ook wel een wit ſchapenbeen, hetwelk, op hun vel, geene onaardige vertooning maakt.

Wanneer het zeer heet is, leggen de mannen al de kleederen, die hen hinderen, af, en behouden niets anders dan een ſtuk vel, waarmede zij hunne ſchaamte bedekken. De vrouwen houden meer van den opſchik. Den mantel of kros dragen zij eveneens als de mannen. Om hare ſchaamte te bedekken, bedienen zij zich van een ſchortje, gelijk de *Hottentotſche* vrouwen, maar zeer kunſtig gewerkt. Als het warm is, houden zij enkel het ſchortje aan, met een ſtuk vel, dat van achteren van de middel tot op de kuiten hangt. De jonge meisjes, beneden de negen jaar, gaan geheel naakt; als zij die jaren bereikt hebben, dragen zij alleen het ſchortje. Hunne hutten komen genoegzaam met die der *Hottentotten*, van de volkplantingen, overeen. Zij zijn met osſen-

ſen- of ſchapenhuiden, doch meestal met matten, overdekt.

Deze woningen zijn, door den verſtikkenden rook en ſtank, zeer ongeſchikt; doch de gewoonte maakt het voor de Wilden dragelijk. Des avonds gaat ieder naar zijne woning, ſpreidt zijne mat uit, bedekt haar met een ſchapenvel, en ligt daar zoo gemakkelijk, als wij op het beste bed. In koude nachten dient een dergelijk vel tot deken.

De *Hottentotſche* vrouwen beſchilderen zich op onderſcheidene wijzen, hetwelk haar een leelijk voorkomen geeft.

Zoodra een kind geboren wordt, binden de moeders het met eene ſchort op den rug, zoodanig dat het niet afglijden kan. Waar zich de moeder bevindt, het kind blijft daar. Moet het zuigen, zoo wordt het ſlechts een weinigje omgedraaid, en, zietdaar! het voedſel is gereed. De oudere moeders zelve geven het kind de borst onder de armen door, of over den ſchouder, zoodat het omdraaijen alsdan niet eens noodig is.

De wapens der *Gonaqua's* en andere *Hottentotten* beſtaan in bogen en 'ſagaaijen. Met de eerſte ſchieten zij vergiftige pijlen, die, zoodra zij eene wond aanbrengen, als het vergif het bloed en het verſcheurde vleesch raakt, doodelijk zijn.

Het voedſel dezer Wilden beſtaat, voornamelijk, in het vleesch der dieren en in melk. Het eerſte, in de heete asch gebraden, levert zoowel hun ontbijt als middag- en avondeten op; of liever, zij bedienen er zich van, zoo dikwijls zij gevoelen, eten noodig te hebben.

Zij zijn, niet minder dan de Europeërs, groote liefhebbers van rooken. Hiertoe bedienen zij zich van eene plant, die zij *dagha* noemen. Sommige rooken de bladen dezer plant liever dan den tabak; doch de meeste mengen ze ondereen.

Drie weken waren reeds verloopen, en nog zag men de afgezondenen naar Koning Faroo niet terugkomen. Men begon al voor hen te vreezen, daar men wist, dat zij reeds lang wederom hadden kunnen zijn.

Eindelijk evenwel kwamen zij terug, en verhaalden, dat zij, ter plaatſe gekomen zijnde, waar de Koning zich gewoonlijk ophoudt, hem aldaar niet aangetroffen hadden, maar, vernomen hebben-

bende, dat hij eenige mijlen verder op getrokken was, zij zich daarheen hadden begeven. Doch alzoo hij zich ook daar niet bevond, en zij nu, wegens onvoldoende berigten, vreesden, hem niet fpoedig te zullen vinden, waren zij teruggekomen, vergezeld van eenige *Kaffers*, die zich, op het gunftige berigt aangaande den Reiziger, vrijwillig aangeboden hadden, hem een bezoek te geven, ten einde hem van de algemeene vriendfchap der natie te komen verzekeren. Deze kwamen dan ook in de tegenwoordigheid des Reizigers, zijnde in het geheel negentien mannen, vijf vrouwen en twee kinderen in getal. Zij bezagen alles met de grootfte verwondering, en bleven eenige dagen in de legerplaats. Gedurende den tijd, dat zij zich hier bevonden, hielden zij zeer fterk bij onzen Reiziger aan, om met hen naar hunne landgenooten te vertrekken, hem te kennen gevende, dat hij aldaar vriendelijk ontvangen zou worden, en in het minst geene reden van klagen zou hebben.

De Reiziger, zoo als altijd, voorzigtig willende wezen, oordeelde het best te zijn, niet met hen tegelijk te vertrekken, daar hij hen met de ongenegenheid van de meeste zijner bedienden, om hem in het *Kafferland* te vergezellen, niet bekend wilde doen worden. Zij vertrokken dan, welvoldaan over de goede behandeling des Reizigers, en beloofden hem, waar zij ook kwamen, bekend te zullen maken, wat zij gezien hadden, en hoe hij zich omtrent hen, gedurende hun verblijf bij hem, gedragen had.

5. *Togt in het Kafferland, en befchrijving der Kaffers.*

Niet lang nadat de *Kaffers* vertrokken waren, ging ook onze Reiziger op weg. Acht mannen, die hem getrouw bleven, reisden met hem; de overige zouden in de legerplaats blijven, en, onder opzigt van een' ouden braven *Hottentot*, Swanepoel geheeten, alles bewaren. De wagens bleven ook aldaar. Het noodige, dat zij met zich voerden, werd door eenige osfen gedragen.

Eenige mijlen voorwaarts getrokken zijnde, troffen zij eene kraal der *Kaffers* aan; zij was zonder bewoners. Hier zag de Reiziger voor het eerst, dat die volken eenigzins het land bebouwen. Zij zaaijen eene foort van gierst, *Kafferskoren* geheeten. Ieder kiest daartoe een ftuk lands, dat hem het gefchiktst voorkomt

komt en plaatst zijne hut in het midden. Hier hield men zich eenige dagen op, waarna de togt werd voortgezet.

Na reeds dertig mijlen het land ingetrokken te zijn, en nog geene *Kaffers* ontdekt te hebben, begon onze Reiziger te vreezen, geene bewoonde kraal te zullen vinden. Echter nog verder voorttrekkende, werd men, op zekeren afstand, een vuur gewaar, en wel op een' berg; waarom men vermoedde, dat het *Boschjesmannen* waren, die zich aldaar ophielden. Des anderendaags gingen eenigen naar dien kant heen, om te onderzoeken, wie het waren. In minder dan een uur kwam er een aanloopen, en berigtte, dat hij eene bende *Kaffers* had zien trekken. Spoedig zag men nu ook tien mannen opdagen, die vreedzaam hun vee voortdreven.

De Reiziger, benevens Hans en anderen, plaatsten zich zoodanig, dat zij van de *Kaffers* ontdekt konden worden; waarop deze, zoodra zij de geweren in het oog kregen, de vlugt nemen wilden. Doch Hans riep hun in hunne taal toe, en het gelukte hem, hen hierdoor staande te houden.

Hij ging daarop alleen tot hen, en geleidde hen vervolgens naar den Reiziger, door wien zij gemeenzaam ontvangen werden. Deze *Kaffers* hadden reeds het een en ander aangaande denzelven vernomen van dezulke hunner landgenooten, welke zich bij hem hadden opgehouden. Ook verhaalden zij, dat de eerste bewoonde kraal nog vijf dagen reizens van daar gevonden werd. Men onderhield zich met hen op eene aangename wijze, en zamelde zoo vele berigten in, als men met mogelijkheid kon bekomen. Zij bleven tot den volgenden morgen bij den Reiziger. Nadat zij vertrokken waren, kwam men overeen, de reis niet verder voort te zetten, maar naar de legerplaats terug te keeren. De *Boschjesmannen*, alsmede de *Tamboekis*, die door het *Kafferland* zworven, maakten het in deze streken zeer onveilig; ook was de verzameling van dieren, vooral van vogelen, welke de Reiziger op dezen reistogt geschoten had, reeds zoo groot en uitgebreid, dat het niet meer mogelijk was dezelve te vermeerderen. Men vertrok dus weder naar *Koks-kraal.*

Deze terugtogt geschiedde zonder vele bijzondere ontmoetingen. Den zevenden dag ontdekten zij den

berg,

berg, digt bij de legerplaats gelegen; en laat in den avond kwamen zij ongemerkt in dezelve aan. „Dat „zal voor de vreesachtige achterblijvers verwonde-„ring gebaard hebben," zegt gij misschien. Dat deed het zeker, mijne jonge vrienden! Het geblaf der honden maakte hen wakker. Zij kwamen toeloopen en herkenden de stemmen: elk was verwonderd en vol blijdschap. Zelfs betuigden de trouwe honden, door hun loopen en springen, hoe verheugd zij waren, hunnen Meester weder te zien. Wilt gij u nu nader met de *Kaffers* bekend maken, neemt dan de moeite, verder te lezen.

De *Kaffers* overtreffen, over het algemeen, de *Hottentotten*, zelfs de *Gonaqua's*, in grootte, schijnen sterker, fierder en stoutmoediger dan de laatste; ook zijn zij bevalliger van gedaante. Men ziet bij hen die van onderen smal uitloopende aangezigten, en ook die uitstekende knobbels boven aan de wangen niet, die den *Hottentotten* zoo leelijk staan.

Ook hebben zij dat breede, platte gelaat, of de dikke lippen van hunne naburen, de Negers van *Mosambique*, niet. Een rond aangezigt, een niet al te platte neus, een groot voorhoofd en groote oogen, geven hun een gul en geestig voorkomen. De kleur uitgezonderd, zijn er vele vrouwen, die, naast de Europesche, voor zeer schoon zouden kunnen doorgaan.

Zij maken hunne aangezigten niet belagchelijk, door zich de wenkbraauwen uit te plukken, gelijk de *Hottentotten*. Zij *tatouëren* of beprikken zich sterk, vooral het aangezigt. Hun gekroesd haar is nooit met vet bestreken, maar wel hun lijf; hetgene dient om de buigzaamheid en de kracht hunner ledematen te onderhouden.

De mannen in het bijzonder versieren zich met glazen koralen en koperen ringen, alsmede met ringen, uit de slagtanden van olifanten gemaakt.

In het warme jaargetijde gaat de *Kaffer* geheel naakt, alleen de versierselen behoudende. Bij koud weder draagt hij een' kros van kalfs- of ossenvellen, die dikwijls tot op den grond hangt. De vrouwen houden niet van den opschik. Hare schortjes, nog korter dan die der *Gonaqua's*, zijn met eenige rijen glazen koralen omzet, hetwelk haar grootste sieraad uitmaakt. Het vel, dat de *Hottentotsche* vrouwen op de lendenen dragen,

gen, halen de *Kafferſche* tot onder de armen op, en maken het boven de borſten vast, die er door bedekt worden. Voor het overige dragen zij den kros even als de mannen.

Hare hoofden zijn altijd ongedekt. Zij zijn zoo handig als de mannen in het vormen van aardewerk, en vlechten die kunſtige mandjes, waarvan ik reeds geſproken heb. Ook maken zij het land gereed om bezaaid te worden.

De hutten der *Kaffers* zijn ruimer, hooger en regelmatiger gebouwd, dan die der *Hottentotten.* Zij maken een' halven bol uit, worden zamengeſteld van latwerk, van binnen en van buiten met eene ſoort van pleiſterklei, zijnde koemest en klei, beſtreken. Zij zijn netter dan die der *Hottentotten.* De eenigſte opening, die zij hebben, is zoo naauw, dat men plat op den buik moet gaan liggen om er in te kruipen.

„Dat moet eene grappige vertooning geven!" zult gij zeggen. Voorzeker ja, mijne jonge lezers! en daarbij vrij lastig, om er binnen te komen. Maar, neemt in acht, dat die hutten ſlechts dienen, om er den nacht in door te brengen, en men er zich dus des te beter inſluiten en beveiligen kan, hetzij tegen wilde dieren, hetzij tegen verrasſing van den vijand.

In het midden der hut is eene haardſtede, en van buiten graaft men rondom de hut een greppeltje, om het water te doen wegzakken en de hut droog te houden. Zietdaar eene *Kafferſche* woning, of liever ſlaapplaats.

Men kan de *Kaffers* als eenigzins beſchaafder dan de wilde *Hottentotten* aanmerken. De beſnijdenis is bij hen algemeen in gebruik. Zij hebben een zeer hoog denkbeeld van den Schepper aller wezens en van zijne magt; zij gelooven aan een toekomſtig leven, aan de ſtraf der boozen, en aan de belooning der goeden. Maar zij hebben geen denkbeeld van de Schepping: zij denken, dat de wereld altoos beſtaan heeft, en altoos zijn zal, zoo als zij nu is.

Zij worden geregeerd door een algemeen Opperhoofd of Koning, wiens magt zeer bepaald is. Hij wordt niet van zijn volk gevreesd, maar geliefd. Voor het overige is hij niet rijker, noch zijn zijne hutten aanzienlijker, dan die zijner onderdanen.

De kunst van koren te malen is bij hen nog onbekend. Zij bedienen zich, tot dat einde, van twee ſteenen,

nen, waarmede zij het koren fijn wrijven; waarlijk, eene vrij lastige manier!

Om het ijzer te fmeden, dat zij, nu en dan, van hunne geburen inruilen, hebben zij ook niet anders dan fteenen, zoowel om tot aanbeeld als tot hamers te dienen. En met deze onvoldoende werktuigen weten zij zoo behendig om te gaan, en maken er zulke fraaije fagaaijen mede, dat men er over verbaasd moet ftaan.

Zij bedienen zich niet van de vergiftigde pijlen der *Hottentotten.*

Hunne wapenen beftaan in eene lans of fagaai en knods, waarmede zij hunnen vijand zeer wel ftaan kunnen.

Het begraven der dooden is hier in het geheel niet algemeen in gebruik. Zij worden door het huisgezin buiten de kraal gedragen, en in een' open' kuil gelegd, die door de gansche horde gebruikt wordt.

Hier zijn zij fpoedig eene prooi der dieren, vooral der wolven; en dit is ook zeer nuttig, daar anders de lucht, door opeenftapeling van lijken, zou befmet worden en zulks eene pest veroorzaken.

Alleen de Koning en andere Opperhoofden genieten de eer van begraven te worden. Hunne ligchamen worden met fteenen bedekt, koepelswijze op elkander geftapeld.

6. *Befchrijving der Namaqua's en Houfouana's.*

Ik kan niet nalaten, u met nog andere Afrikaanfche volken, almede door onzen Reiziger, doch op eene andere reize, bezocht, bekend te maken, en hoop u daardoor eenig nut en genoegen te verfchaffen.

In de eerfte plaats komen de kleine en groote *Namaqua's* in aanmerking, die aan de westelijke zijde van *Zuid-Afrika*, het digtst aan de volkplantingen, zich ophouden.

Deze *Namaqua's*, vooral de groote, zijn hooger van geftalte dan de andere *Hottentotfche* volksbenden. Zij hebben een fchraal voorkomen, dunne beenen en lange uitgerekte ligchamen, zijn niet zoo donker van kleur als de *Kaffers*, maar bevalliger van gelaat dan de *Hottentotten.* Hun kros is even als die der laatfte, alleenlijk met dit verfchil, dat zij, bij hen, nagenoeg op den grond hangt.

De mannen zijn log van aard, maar de vrouwen

vrolijk, levendig en minnaresſen van het lagchen. Zij verſieren zich met glazen koralen of koperen platen, welke zij van de *Hottentotten* bekomen. Ook hebben zij nog eene andere ſoort van glazen koralen, welke zij bij de naburige volken inruilen, en die, waarſchijnlijk, uit de Portugeſche volkplantingen van *Moſambique* afkomſtig zijn. Bij dit alles verſieren zij zich nog op eene wijze, die haar een bijzonder aanvallig voorkomen geeft. Zij beſmeren, namelijk, het haar met eene zeer dikke laag vet, gemengd met verſchillende welriekende poeders. Ook beprikken ſommige het aangezigt, de armen, en zelfs het lijf, vrij ſterk.

Van Godsdienst hebben zij, zoomin als de meeste hunner naburen, eenig denkbeeld. De gewigtige les van Jezus: *Wat gij wilt, dat u de menſchen zullen doen, doe hun ook alzoo*, ſchijnt hun echter van nature aangeboren te zijn, en zij volbrengen dezen regel beter, dan de meesten onder de beſchaafde volken. Begeeft men zich noordwaarts van hen, dan treft men de *Houſouana's* aan. Deze zijn vlugger en dapperder dan de *Namaqua's*, en worden door hen zeer gevreesd. Zij zijn niet boven de vijf voet hoog.

Hun hoofd gelijkt vrij wel naar dat der *Hottentotten;* doch zij hebben eene meer ronde kin. Hunne kleur is minder zwart, en komt meer met de loodkleur van die *Maleijers* overeen, welke, aan de *Kaap*, *Bouginezen* genoemd worden.

Hun haar is gekroesd en zeer kort, de neus nog platter dan die der *Hottentotten*. Zij loopen, het ganſche jaar door, geheel naakt, alleen zich bedienende van een klein ſchortje, dat met een' riem om de lendenen wordt vastgemaakt.

Begeven zij zich naar eene andere plaats, dan dient hun eene mat, ſchuins op twee ſtaken opgehangen, tot bed. Ook leggen zij zich wel op den harden grond neder.

Zij leven onderling zeer vriendſchappelijk, en zijn alle even rijk.

Hunne wapenen beſtaan alleen in boog en pijlen. Bij hen heerscht ook de gewoonte van zich met vet te beſtrijken, waartoe zij zich ook wel bedienen van eene ſoort van olie, die hun een' ſterken, doch niet onaangenamen reuk bijzet.

Zij leven van de jagt. Kunnen zij gazellen of dasſen

ſen ſchieten, of voorraad van sprinkhanen opdoen, die ſoms in groote troepen alhier gevonden worden, dan blijven zij in den omtrek hunner rotſen, en laten de kudden hunner naburen in vrede. Maar begint hun leeftogt op te raken, dan beklimmen zij de hoogſte bergen, en zien van daar naauwkeurig in het rond, of zij ook vee beſpeuren. Ontdekken zij, in den omtrek, de eene of andere kudde, zoo gaan zij er met de grootſte gezwindheid op los, en maken er zich meester van. Zeker zal het u thans niet meer vreemd voorkomen, dat hunne geburen het niet zeer op hen geladen hebben, en zich liever met elkander vermaken, dan een bezoek van de *Houſouana's* ontvangen.

De landen, door deze volken bewoond, zijn, over het algemeen, veel minder vruchtbaar, dan die aan de oostelijke zijde. De groote hitte en het zeldzaam vallen van regen verzengen de landſtreken, en maken het dus eenen Reiziger vooral moeijelijk, deze gewesten door te trekken.

Bijzonder heeft dit betrekking op het land der *Houſouana's*, dat zich tot voorbij den zuiderkeerkring uitſtrekt, en mogelijk een vrij groot gedeelte van *Afrika* beſlaat.

7. *Beſchrijving der Beetjuana's, benevens de terugtogt van den Reiziger naar de Kaap.*

Op nagenoeg dezelfde breedte als de *Houſouana's*, maar meer oostwaarts, en wel tusſchen den een en veertigſten en acht en veertigſten graad lengte, treft men eenen anderen wilden volkſtam aan, nog niet lang geleden door den Heer Lichtenſtein bezocht, en waarvan deze Reiziger ons de volgende bijzonderheden mededeelt.

Dit volk is in onderſcheidene ſtammen verdeeld, heeft zeer veel overeenkomst met de *Kaffers*, doch is beſchaafder dan deze. Hunne kleur is eer bruin dan zwart. Zij hebben een buitengewoon fijn vel, hetwelk bij velen volkomen den glans van fluweel vertoont. Hun gelaat is volmaakt gelijk aan dat der *Kaffers*, wanneer men hunne meer verhevene neuzen en de, op de Europeſche wijze gevormde, lippen uitzondert. Zij leiden, even als de overige volken, een herderlijk leven, en wapenen zich met ſagaaijen; ook bedienen zij zich, vooral tegen de *Boschjesmannen*, van boog en pijlen.

Sla-

Slapen doen zij volstrekt niet dan des nachts. Bij volle maan zelfs hebben zij de gewoonte van geheele nachten met dansen en zingen door te brengen.

Hun meest geliefd voedsel is vleesch, hetwelk zij op de jagt opdoen. Bij gebrek daarvan, slagten zij ook wel een stuk rundvee. Die van minderen rang leven nagenoeg van hetgene de grond oplevert. Zij kweeken tot dat einde eene soort van kauwoerden, watermeloenen, kafferskoren, enz., waarvan zij ook voorraad voor het onvruchtbare jaargetijde of hunnen winter opdoen. Zoowel hyena's, vossen en wilde katten, als andere dieren, eten zij met graagte. Doch hoe veel visch er ook in hunne rivieren gevonden wordt, raken zij dezelve echter geenszins aan, om er zich tot spijze van te bedienen. Melk wordt door hen het meest, doch zelden versch, gebruikt, dewijl het vee op een' te grooten afstand grazen gaat, en door daartoe gestelde lieden, namelijk de armen onder hen, wordt opgepast.

Deze lieden bewaren de melk in lederen zakken, waarin ze vervolgens stremt, en tot eene soort van kaas geperst wordt, die hun een smakelijk voedsel verschaft. Het gereedmaken van het vleesch geschiedt op dezelfde wijze als bij de *Gonaqua's*. De asch dient hun tot zout, hetwelk bij hen geheel onbekend is.

Van tabak zijn zij almede groote beminnaars. Zij gebruiken dien, voor een gedeelte, op de gewone wijze, en maken er, voor een ander gedeelte, eene soort van snuifstabak van, welke met asch gemengd wordt. Doch in het gebruiken van deze snuif zijn zij weder bijzonder. Hunne bovenlippen zijn doorgaans vrij dik. Daarop wordt eenvoudig wat snuifstabak gelegd, en door dezelve een weinigje op te ligten in den neus gebragt. Ook bedienen sommigen, inzonderheid de vrouwen, zich van rietjes, waardoor de snuif in den neus opgehaald wordt. Tot kleeding dienen hun, even als den anderen Wilden, de vellen der dieren.

De kros bestaat uit vijftien tot achttien, netjes aan elkander genaaide vellen van genetkatten, jakhalzen, wilde katten of springhazen. Hij, die zich een zoo kostbaar kleed niet kan aanschaffen, behelpt zich met een enkel vel van grooter dieren. De mannen dragen eene soort van broek van jonge geitenvellen. De vrouwen bedienen zich van verscheidene schorten, en schikken zich op met snoeren van glazen en koralen, en sierlij-

ke halsſnoeren van biezen gevlochten. De mannen rijgen beenderen van kleine dieren aaneen, en verſieren zich daarmede. Ook dragen zij verſcheidene oor- en armringen. Onder de voeten hebben zij meestal zolen van de vellen van osſen of antilopen.

Het beſmeren met vet is bij hen ook in gebruik, en zij gaan daarmede nagenoeg op dezelfde wijze te werk als de *Kaffers*. Hunne woningen verſchillen zeer van die der overige Wilden, en maken den arbeid der vrouwen uit. De gedaante, die zij er aan geven, is volkomen rond, en van ten minſte zestien tot twintig voet in de doorſnede.

De buitenſte omtrek beſtaat uit acht tot tien palen van mimoſa-ſtammen, die in dit gedeelte van *Afrika* in menigte gevonden worden. Tusſchen deze palen is eene heg van mimoſa-takken gemaakt, die vijf of zes voet hoogte heeft. Een tweede wand wordt binnen dezen, op eenen afſtand van drie voet, opgehaald, en digt en ſtevig gemaakt, door het beſmeren met een mengſel van kleiaarde en osſenmest. Hierbinnen houdt zich het huisgezin op, terwijl de ſlaven of knechts wonen en ſlapen in den buitenomtrek. In het binnenvertrek vindt men eene groote kast, tot berging van kleederen, wapentuig, enz. Het dak beſtaat doorgaans uit riet, zeer netjes in elkander gewerkt. De deur is meestal naauw. Door deze, alsmede onder het dak door, ontvangt men licht en ververſching van lucht, zoodat er geen de minſte kwade reuk in heerscht, waardoor deze woningen zich bijzonder van die der andere Wilden onderſcheiden.

Om hun vee des nachts tegen wilde dieren en dieven te beveiligen, bouwen zij ruime kralen in eene langwerpig ronde of vierkante gedaante. De heggen om dezelve zijn almede van mimoſa-takken zamengeſteld.

De *Beetjuana's* erkennen een onzigtbaar Wezen, als oorzaak der Natuurverſchijnſelen. Hun gevoel voor hetzelve is, echter, meer vrees dan liefde.

De beſnijdenis is ook bij hen, zoowel als bij de *Kaffers*, in gebruik. Voor het overige heerſchen onder hen vele bijgeloovigheden. Zij zijn vrolijk van geſtel, denken zelden om weenen. Bij ſterfgevallen houden zich de treurige nabeſtaanden een paar dagen weg, en verſchijnen dan weder even vrolijk en welgemoed als te voren.

Het

Het werk der mannen beſtaat in het zorgen voor het noodige onderhoud, het hoeden van het vee, het melken der koeijen, het bereiden der dierenvellen en het vervaardigen van mantels en kleederen voor zich en hunne vrouwen.

Elke afzonderlijke ſtam der *Beetjuana's* wordt door eenen Koning geregeerd. Sterft hij, dan volgt hem zijn oudſte zoon in de regering op. Men vindt in hun land ook ijzer- en kopermijnen, welke metalen zij vrij wel weten te bewerken. Ook hebben zij het voorregt, dat er gedurende het heete jaarſaizoen dikwijls ſterke onweêrsregens vallen, en het land dus in vruchtbaarheid vele andere gedeelten van *Afrika* verre overtreft.

Nog eene bijzonderheid van dit volk wil ik u niet onthouden, daar ik vertrouw, dat zij u niet minder verwonderen dan vermaken zal, terwijl ik tevens van gedachten ben, dat gij geenen grooten lust gevoelen zult, om hen hierin na te volgen. Luistert!

Gebeurt het, dat zij in tijden van oorlog op hunnen vijand de overwinning behalen, dan wordt er een groot feest gevierd; echter mag niemand van de ſtrijders aan hetzelve deelnemen, dan zij, die een zigtbaar bewijs van hunne dapperheid, te weten, een gedeelte van het vel eens verſlagenen vijands, vertoonen kunnen. „Nu!" zegt gij, „daarvan kunnen zij zich „alsdan gemakkelijk voorzien." Niet zoo gemakkelijk als gij denkt, lieve vriendjes! Het moet juist dat gedeelte zijn, waarin men den navel aantreft, en nagenoeg ter grootte van een gewoon bord. Gij begrijpt, dat hij, die eenen vijand verſlaat, zich al ſpoedig daarvan meester maakt, en het dus voor velen moeijelijk genoeg is, om deel aan het feest te krijgen. Maar nu de plegtigheid zelve.

Op den eerſten avond na hunne terugkomst treedt elk, die den daartoe vereischten lap vel toonen kan, in den kring, dien de overwinnaars rondom den Priester vormen. De anderen kunnen met de vrouwen toezien.

Vervolgens ſtookt de Priester een groot vuur aan, en allen zetten zich rondom hetzelve. Heeft hij nu eenige plegtigheden afgelegd, dan braadt elk zijn' vleeschlap, en eet denzelven op. . . . . . . Een keurig beetje!

Maar hiermede is het feest nog niet afgeloopen! Het pleizierigſte komt nog! Nadat men zich op 's vijands vleesch, of liever vel, wel vergast heeft,

komt de Priester tot elk in het bijzonder, en geeft ieder maar eventjes, ten teeken van betoonde dapperheid, een klein sneedje van de heup tot aan de knien, nog al redelijk diep, zoo als aan de naden te zien is. En nu besluiten de helden deze plegtigheid, onaangezien hunne bebloede schenkels, nog met een' dans, die niet vóór den opgang der zon een einde neemt!

De bovengenoemde Reiziger verhaalt, dat hij eenen ouden held met elf zulke eereteekens gezien heeft, en dat sommige mannen van vier en twintig tot dertig jaar er reeds vijf of zes ontvangen hadden.

Keeren wij nu weder terug tot onzen Reiziger Vaillant, dien wij in zijne legerplaats te *Koks-kraal* gelaten hebben.

Nadat hij aldaar acht dagen had doorgebragt, was alles tot de terugreize gereed. Men nam met veel aandoening afscheid van die goede *Gonaqua's*, en trok voort naar de *Kaapstad*. Op dezen weg bezocht onze Reiziger de hooge sneeuwbergen, in het westen gelegen, en moest aldaar zeer op zijne hoede zijn, zoowel voor leeuwen en andere wilde dieren, als voor de *Boschjesmannen*, die hier voornamelijk hunne schuilplaats hebben. Door deze soort van volk verstaat men, in het algemeen, alle kwaaddoeners of moordenaars, die uit de volkplantingen wegloopen, om de straf te ontwijken. Zij maken geen afzonderlijk volk uit, maar zijn slechts een mengelmoes van *Mulatten*, *Negers* en *Mestiesen* van allerlei soort, verschillend van kleur, doch in het bedrijven van diefstal aan elkander gelijk. Zij leven zonder wetten of orde, nestelen op de steilste rotsen en in de ontoegankelijkste holen. Geen wonder derhalve, dat zij door de vreedzame bewoners dezer streken zoo zeer gevreesd worden.

Door deze woeste gewesten zonder ongelukken getrokken zijnde, kwam hij den 28sten Maart des jaars 1782 bij zijnen vriend Boers, den Hollandschen Gouverneur van de *Kaap*, aan. Deze Heer had hem in zijne ondernemingen zeer vele diensten bewezen, en hem dus zeer aan zich verpligt.

V.

REIZE VAN LORD MACARTNEY NAAR CHINA.

1. *Aanvang der reize, en komst te St. Jago.*

Thans lust het mij, met u, het merkwaardige *China*, in het oostelijke gedeelte van *Azië* gelegen, te gaan bezoeken.

„Dat is gansch niet naast de deur," zegt gij misſchien. Het ſcheelt veel, mijne jonge lezers! en vooral niet, daar wij deze reis ter zee zullen trachten te volbrengen. Maar wij hebben reeds op eenen vorigen togt het geluk mogen hebben, de *Indiën* te bereiken, en dus willen wij hopen, dat deze reis insgelijks voorſpoedig afloopen zal. Begeven wij ons dan maar bij Lord Macartney ſcheep, die als Gezant van den Koning van *Engeland* naar den Keizer van *China* gaat, dan zijn wij het best in de gelegenheid, om vele dingen in dat Rijk en bij dien Keizer van nabij te zien, waarvan wij anders op eenen verren afſtand zouden moeten blijven. Dat gaat er dan op los!

Van *Portsmouth*, in *Engeland*, ſcheep, het *Kanaal* door en zoo de *Spaanſche Zee* in.

Maar wacht! laat ons niet te voorbarig zijn. De man heeft de reis al volbragt, — is reeds teruggekeerd.

„Nu, dan kunnen wij hem toch in onze verbeelding „op zijnen weg navolgen. Hij heeft immers zijnen „togt en de merkwaardige ontmoetingen, op denzelven hem bejegend, te boek geſteld?"

Juist, mijne vriendjes! dat was ook mijne bedoeling; wij zullen thans eveneens als met de vorige reizen te werk gaan.

Lord Macartney dan vertrok in September, 1792, van *Portsmouth*, en had het geluk, den 10den October reeds in het gezigt van *Porto-Santo* en *Madera* te komen.

Het laatſte is algemeen bekend, van wege den kostelijken wijn, dien het oplevert en welke naar het eiland ge-

 noemd

noemd wordt. De ſtad *Funcal* is de Hoofdſtad van hetzelve.

Den 18den October vertrok onze Reiziger van daar naar de *Kanariſche Eilanden*. Op *Teneriffe*, een dezer eilanden, aangekomen zijnde, ondernam de Heer Johnſtone, medgezel van Macartney, den hoogen berg, de *Piek van Teneriffe* genoemd, te beklimmen.

Deze berg is zeer bekend, niet alleen om deszelfs hoogte, maar voornamelijk, wijl men ſedert lang, in *Holland*, gewoon is de lengte der plaatſen van den meridiaan of middagcirkel, die over dien berg getrokken wordt, te rekenen.

Misſchien eischt dit voor u nog eenige opheldering. Luistert dan! Indien men de juiste ligging eener plaats bepalen wil, is het niet genoeg, gelijk ik u reeds gezegd heb, dat men wete, hoe ver eene zoodanige plaats, ten noorden of ten zuiden, van de middellinie gelegen is, of op hoeveel graden noorder- of zuiderbreedte zij gevonden wordt; maar men moet hierbij ook bekend zijn met de lengte eener plaats, of den afſtand, dien dezelve oost- of westwaarts heeft van eenen zekeren middagcirkel of lijn, die van het noorden naar het zuiden, over eene bepaalde plaats, getrokken is.

Wij kunnen ons zooveel middagcirkels op de aarde verbeelden als wij verkiezen, wijl men er die lijnen door verſtaat, waarin de zon des middags om twaalf ure te ſtaan komt; of wil men bepaalder ſpreken, dan kan men zeggen, dat men zooveel middaglijnen op de aarde trekken kan, als er punten in de halve middellijn der aarde gevonden worden. Het is nu om het even, welke middaglijn men voor *eerſte* houdt, of voor die lijn, van waar men de lengte begint te tellen, als men maar weet, over welke plaats dezelve getrokken is. Vandaar komt het ook, dat ſommigen, de *Franſchen* bij voorbeeld, de lengte tellen van het eiland *Ferro*, ook een der *Kanariſche Eilanden* en 20° westwaarts van *Parijs* gelegen (*), de *Engelſchen* van den meridiaan, die over *Greenwich* of *Londen* gaat, en dat de Sterrekundigen doorgaans de lengte rekenen van de plaats, waar zij hunne waarnemingen doen.

Wat

(*) Ook rekenen de Franſchen de lengte wel van den meridiaan van *Parijs*.

Wat nu het vinden der breedte eener plaats aangaat, daaromtrent heb ik u reeds het een en ander gezegd; doch wilt gij van het vinden der lengte ook iets weten, leest dan maar verder. Onderscheidene middelen zijn er reeds bedacht, om de lengte eener plaats te vinden; maar de meeste zijn op zee onuitvoerbaar en dus onvoldoende; ik zwijg nog, dat het een groot gedeelte der zeelieden aan genoegzame kunde ontbreekt, om zich van de geschiktste en naauwkeurigste onder dezelve te bedienen.

Het eenvoudigste middel, dat ik weet, en waaromtrent ik u, naar uwe vatbaarheid, eenige inlichting zal kunnen geven, is een *horologie* of *zee-uurwerk*, hetwelk op zoodanige wijze dient zamengesteld te zijn, *dat het, onder alle veranderingen van lucht en weder, eenen regelmatigen gang behoudt.* Vooraf moet gij weten, *dat verschil in lengte verschil in tijd maakt;* alsmede, dat al de plaatsen, onder dezelfde middaglijn, of regt noord- en zuidwaarts van elkander gelegen, dezelfde lengte hebben en dus altoos gelijke uren tellen. „*Verschil* „*in lengte, verschil in tijd:* wat wil dat zeggen?" vraagt gij misschien. Dat wil zeggen, lieve vriendjes! dat men op onderscheidene plaatsen, welke oost- en westwaarts van elkander, of op verschillende graden lengte, liggen, ook verschillende uren heeft; dat het, namelijk, op die plaatsen, welke oostwaarts gevonden worden, altijd later is dan op de andere, of die in het westen gelegen zijn. En dat komt, omdat, door de omwenteling der aarde om hare as, welke in den tijd van vier en twintig uren van het westen naar het oosten plaats heeft, de oostelijke bewoners der aarde eerder de zon in het gezigt krijgen dan de westelijke, en dus eerder morgen, eerder middag en eerder avond hebben, dan deze. Wijl nu de omtrek der aarde 360° bedraagt, en de omwenteling van dezelve in vier en twintig uren geschiedt, zoo moet, immers, volgen, dat 15° verschil in lengte ook één uur verschil in tijd maken zal. Weten wij dus het verschil van lengte tusschen twee plaatsen, dan kunnen wij gemakkelijk het verschil in tijd vinden, en is het verschil in tijd bekend, dan vindt men ook even zoo eenvoudig het verschil der lengte; gevolgelijk, het eene bekend zijnde, zal het andere kunnen gevonden worden.

Wanneer wij nu, met een goed horologie voorzien, van

van eene plaats vertrekken, waarvan wij de lengte weten, en bij voorbeeld westwaarts opzeilen, dan zal men elken middag gemakkelijk kunnen nagaan, op hoeveel graden lengte men gekomen is. Want laat men eens vooronderſtellen, dat men op zekere plaats waarneemt, dat de zon op haar hoogst en het dus middag is, terwijl het horologie reeds één ure aanwijst, dan zal men immers daaruit moeten beſluiten, dat men reeds 15° westwaarts van de plaats geweken is, van waar men de reis heeft aangevangen, en, hierbij de breedte gevonden hebbende, naauwkeurig kunnen bepalen, op welk gedeelte der aarde men zich bevindt. Was men oostwaarts gezeild, zoo zou het tegenovergeſtelde gebeurd zijn: het horologie, namelijk, zou op gelijken afſtand, in plaats van één ure, elf ure hebben aangewezen.

Zien wij nu, waar wij onzen Reiziger gelaten hebben! Ja, op *Teneriffe*, en wel terwijl men het ondernam, den hoogen berg van dat eiland te beklimmen. De top werd ook gelukkig bereikt, en nu had men een ſchoon, een ruim gezigt, wijl er niets in den weg was. Men bevond dezen berg hoog te zijn twee duizend en drie en twintig halve Engelſche roeden, welke hoogte nagenoeg overeenkomt met die, welke de Heer Borda heeft opgegeven, en volgens hem een duizend negen honderd en vier *toiſes*, of elf duizend acht honderd en vijf en twintig Rijnlandſche voeten bedraagt (*).

De *Kanariſche Eilanden* zijn zeven in getal, en behooren aan *Spanje*. Van hier, alsmede van *Madera*, is weleer het ſuikerriet naar *Amerika* overgebragt, waar de aankweeking van hetzelve beter geſlaagd is. De wijn is op deze eilanden een hoofdprodukt. Ook zijn van hier het eerst de kanarievogels naar *Europa* gevoerd geworden.

Den 27ſten zette men de reis weder voort, en bereikte den 3den November *Porto-Praya*, op het eiland *St. Jago*, een der *Kaapverdiſche Eilanden*.

Hier vond men dadelboomen, die, hoe dor en droog alles thans op deze eilanden ſtond, in vollen groei gebleven waren. Van de droogte alhier zult gij u eenig denk-

(*) Verzameling van berigten over eenige onderwerpen der Navigatie, Stuk I, bladz. 48.

denkbeeld kunnen maken, wanneer ik u zeg, dat er gedurende drie jaren bijna geen regen gevallen was.

Een apenbroodboom trok de verwondering van een' ieder tot zich, daar hij een' omtrek van zes en vijftig voet, en op zijnen ſtam twee regtopſtaande takken, elk van twee en veertig voet dikte, had.

Deze eilanden zijn twintig in getal, en behooren, zoowel als *Madera* en *Porto-Santo*, aan *Portugal.*

2. *Voortzetting der reize tot aan Braziliië, en beſchrijving van dit land.*

Van *St. Jago* hield men koers naar *Braziliië*, en wel naar de ſtad, *Rio Janeiro* geheeten. Natuurlijk moest men op dezen togt de middellinie pasſeren; hoe toch zou men anders de genoemde ſtad hebben kunnen bereiken? Noodzakelijk moet er ook in dit gedeelte van den *Grooten Oceaan* op de winden worden acht gegeven. Het is waar, men beſpeurt, dat een algemeene oostewind, *pasſaatwind* genoemd, van dertig graden noorder- tot op even zoo veel graden zuiderbreedte plaats heeft; vervolgens op meer noorder- of zuiderbreedte afneemt, en wel zoo, dat men tot op vijf en dertig of veertig graden noorderbreedte eenen noordweste-, en op nagenoeg dezelfde zuiderbreedte eenen zuidwestelijken wind waarneemt. Maar er zijn evenwel onderſcheidene oorzaken, welke hierin verandering te weeg brengen. Zoo heeft men, bij voorbeeld, het hooge gebergte de *Cordilleras*, in *Amerika*, waardoor de beweging der lucht naar het oosten niet weinig belemmerd wordt, zoo zelfs, dat, hoe meer men de *Amerikaanſche* kust begint te naderen, hierdoor, en door andere omſtandigheden, de winden niet zelden tusſchen het noorden en westen loopen, hetwelk zeer te pas komt voor de ſchepen, die van daar de *Kaap de Goede Hoop* moeten omzeilen. Ook neemt men waar, dat, als de zon verre zuidwaarts begint te komen (in onzen wintertijd, namelijk), alsdan de zuidoostewinden tot op zeven graden noorderbreedte gevoeld worden, waardoor de ſchepen ſomtijds genoodzaakt zijn, tot op den zeven en twintigſten graad lengte westwaarts van den meridiaan te loopen, eer zij de linie kunnen overzeilen; terwijl zij zulks, wanneer de zon in het noorden zich bevindt, en de winden alsdan gewoonlijk uit het noordoosten waaijen, op eene veel meer oostelijke lengte doen kunnen.

Na eenen togt van zestig dagen, van *Engeland* af te rekenen, en het verblijf op de eilanden er onder begrepen, kwam men te *Rio Janeiro* aan. Deze ſtad vindt gij op 22°54′ zuiderbreedte. Zij heeft eene voortreffelijke haven en ſchoone ligging. Men drijft op dezelve, alsmede op de geheele kust, voornamelijk den ſlavenhandel.

De bevolking van *Braziliē* wordt begroot op een millioen tweemaal honderd duizend zielen, waaronder zesmaal honderd duizend ſlaven (*). De Negers kunnen twee dagen in de week voor zich zelve arbeiden, eene gunst, welke hen in hunnen ſtaat nog eenigzins kan bemoedigen.

De naam van het land is afkomſtig van het bekende hout, hetwelk aldaar gevonden wordt.

Ten noorden van *Braziliē*, en bijna onder de middellinie, is de luchtſtreek heet, onſtuimig en ongezond. Ook heeft men aldaar dikwijls zware regens en veranderlijke winden, voornamelijk op die tijden, als de zon de linie pasſeert, wanneer de dagen en nachten over de ganſche aarde even lang zijn, en hetwelk, zoo als gij zeker wel reeds zult weten, eens in Maart en eens in September plaats heeft.

In het zuidelijk gedeelte, omtrent den zuiderkeerkring, is het geheel anders geſteld. Daar heeft men, door de afwisſelende zee- en landwinden, eene heldere, gezonde lucht. De kusten zijn eer laag dan verheven, met ſchoone weilanden en bosſchen voorzien. In het westelijke gedeelte treft men hooge bergen aan, die verſcheidene rivieren van zich geven, welke meestal in de groote *Rivier der Amazonen*, die noordoostwaarts, en in de *Rivier de la Plata*, die zuidwaarts ſtroomt, zich ontlasten.

Als eene bijzonderheid, onder de voorname lieden alhier in gebruik, moet ik u het volgende verhalen.

Wanneer zij verkiezen uit te gaan, laten zij zich door verſcheidene Negers dragen in eene ſoort van hangmat. Zulk een toeſtel hangt aan eene baar van *bamboes*, van twaalf of veertien voet lang. Meestal zijn deze hangmatten blaauw, verſierd met franjen van dezelfde kleur, overtrokken met een verhemelte en met gor-

(*) Fabri, *Handbuch der Neuesten Geographie*, Th. II, S. 400.

gordijnen omhangen. Hierin ligt onze wellustige *Braziliaan* op fluweelen kusſens, ſlaapt, zit overeind, groet zijne vrienden, en maakt het zich zoo gemakkelijk als hij zelf goedvindt. Wat zou ſinjeur eene verandering gewaarworden, als hij, zoo eens in één' zet, op eene boerenkar werd gelegd, en het gehots van een zoodanig rijtuig, over eenen weg, rijkelijk van grove puin voorzien, moest verduren!

Braziliē levert boven alles ſuiker, tabak en diamanten op, welke voortbrengſels aan *Portugal* geene geringe inkomſten verſchaffen. *St. Salvador* is de Hoofdſtad, eene ſchoone en ruime ſtad, gelegen op eene rots aan de *Allerheiligen-baai.*

3. *Vertrek van Braziliē, komst te Batavia, en verdere togt tot aan Cochin-China.*

Zoodra men de noodige ververſchingen aan boord had, vervolgde men de reis. Met eenen gunſtigen wind verliet men *Braziliē*, en kreeg men den 23ſten December de eilanden *Tristan d' Acunha* in het gezigt. Deze zult gij in eene zuidwestelijke rigting van de *Kaap de Goede Hoop* vinden liggen.

Men trof hier een aantal zeeleeuwen, pinguinen en albatrosſen aan. Ook houden er zich een verbazend getal walvisſchen op. Op den overtogt van daar naar de eilanden *St. Paulus* en *Amſterdam*, werd men zeer ſterke ſtroomen gewaar, zoodat het ſchip weleens twintig mijlen ten noorden gedreven was. Zeker is de rigting en ſnelheid der ſtroomen geene van de geringſte oorzaken, waardoor de Zeereizigers dikwijls op hunne togten bedrogen worden met het bepalen van hunnen afgeloopen' koers en verheid, en dus menigmaal op zekere plaatſen meenen gekomen te zijn, waarvan het bij ondervinding blijkt, dat zij dezelve geheel zijn misgezeild of nog niet bereikt hebben. Wij zullen in het vervolg wel gelegenheid vinden, hiervan wat meer te zeggen. Gaan wij nu met onzen Reiziger voort. Hij zette vervolgens koers naar de ſtraat *Sunda*, die de eilanden *Java* en *Sumatra* van elkander ſcheidt, en liet den 6den Maart, 1793, het anker in de baai van *Batavia* vallen.

Deze ſtad werd, in den jare 1619, door de Hollanders geſticht. Zij is in den ſmaak der ſchoonſte Hollandſche ſteden gebouwd; doch uit vrees voor aardbevin-

vingen, zijn de huizen niet hooger dan van ééne verdieping gemaakt. De omtrek der ſtad is voorzien van de ſchoonſte wandelwegen en tuinen.

Behalve de Hollanders, heeft men alhier een aantal Chinezen, welke zich voornamelijk met den binnenlandſchen handel van *Batavia* bezig houden.

Batavia is de ſtapelplaats van al de voortbrengſelen der *Molukſche Eilanden*, niet ver van daar gelegen. Men brengt er al de ſpecerijen, welke aldaar opgezameld worden. Ook bevatten de pakhuizen de koffij, ſuiker, peper en arak, welke *Java* oplevert.

De eigenlijke inwoners van *Java* zijn, over het algemeen, nog vrij onbeſchaafd. De Sultan van *Mataram* regeert in het oostelijke deel, de Keizer van *Java* in het midden, en de Koning van *Bantam* in het westen. Doch de oevers der zee en de wezenlijke magt behoort aan de Hollanders.

Den 17den vertrok men van *Batavia*, ten einde zich van den gunſtigen pasſaatwind, om naar *China* te komen, te kunnen bedienen.

Deze pasſaatwind, ook *mousſon* geheeten, waait, in dit gedeelte van den Oceaan, zes maanden lang, van het noorden naar het zuiden, en ook even zoo lang van het zuiden naar het noorden. Gij begrijpt, dat het dus zaak was, thans van den laatstgenoemden gebruik te maken. De verwisſeling dezer winden geſchiedt niet ineens, maar van langzamerhand. Ook in het westelijk gedeelte der *Indiſche Zee* hebben deze *mousſons* plaats. Zij houden hunne rigting naar het zuiden van Mei tot September, en die naar het noorden van September tot Mei.

Onder de verſchillende eilanden, welke men voorbij ſtevende, komt inzonderheid *Bonnet* in aanmerking. Op dit eiland treft men twee holen aan, met eene menigte van zwaluwnesten voorzien, die door de Chinezen voor groote lekkernij gehouden worden, terwijl die van *Java* er ſterken handel mede drijven. De zwaluwen, die ze bouwen, zijn grijs, met eene witachtige borst. Eindelijk bereikte men de baai van *Turon*, in *Cochin-China*, hetwelk voor de Reizigers zeer van pas kwam, daar vele hunner, door de ongezonde lucht, welke zij, zoo te *Batavia* als elders, hadden ingeademd, zeer ziek geworden waren. Hier was men in de gelegenheid, de zieken te ontſchepen, en zich van de noodige levensmiddelen te voorzien. Ve-

Vele van de inwoners, de visfchers namelijk, houden met hunne vrouwen en kinderen in kanoes hun verblijf. Het ganfche jaar door zwerven zij hiermede op het water, en om voor te komen, dat de kleine kinderen, door het in het water vallen, verdrinken, hangt men groote uitgehoolde kalebasfen aan hunne halzen, waardoor het hoofd alsdan boven blijft.

Ook moet men hier zijn, als men het zwemmen van kinderen wil zien! Sommige uwer verbeelden zich misfchien, die kunst nog al vrij wel te verftaan; maar zoudt gij u ook durven gelijkftellen met kinderen van drie jaar oud, die even als jonge eenden het zwemmen geleerd hebben?

Het gewone voedfel der inwoners van dit Rijk beftaat voornamelijk in het buffelsvleesch, hetwelk zij hooger dan het osfenvleesch fchatten, en in rijst en fuiker. De olifant levert een geregt op voor de Grooten of voornaamfte lieden des lands. Hemden of fchoenen zijn er niet in gebruik. De inwoners bedienen zich van een ligt zijden of katoenen vest, in plaats van een hemd, en eene lange broek van dezelfde ftoffe. Ook maken zij geen gebruik van de melk der dieren tot voedfel.

Het rooken is zoowel onder de vrouwen als onder de mannen in gebruik.

4. *Reize van Cochin-China naar de beftemde haven Tien-fing in China; togt naar Peking en Zhe-holl, en voorftelling van het Gezantfchap aan den Keizer.*

Den 16den Junij, verliet onze Reiziger *Cochin-China*, en begaf zich naar de haven, *Tien-fing* geheeten, op reis. Een verbazend getal eilanden moest men op dezen togt pasferen. Duizenden van *Chinefche* vaartuigen omringden in de wateren van *China* de fchepen, waarvan men in de kleine zich met visfchen bezig hield, terwijl men met de andere velerlei timmerhout, enz. aanvoerde. Men naderde hier het land der *Gonaqua's* of der *Kaffers* niet! Alles gaf blijken van eenen fterken handel en eene ontelbare menigte van bewoners. In het vervolg meer hiervan.

Te beftemder plaatfe ten anker gekomen, haastte men zich, de Hoofdftad *Peking* te bereiken, ten einde, zoo fpoedig mogelijk, aan het oogmerk der zending te voldoen. Eeni-

Eenige Mandarijnen of Grooten des lands dienden tot geleiders.

Het leed niet lang, of men trad de Hoofdſtad binnen, die een geheel ander aanzien vertoonde dan de Europeſche ſteden.

De huizen zijn meest van ééne verdieping, enkele hebben er twee. De ſtraten zijn over de honderd voeten breed, luchtig en zindelijk.

Men ziet voor de meeste huizen geſchilderde, vergulde en fraai verſierde winkels, en voor de deuren lantaarnen van allerlei maakſel.

Het ſchoone Keizerlijk paleis, nagenoeg in het midden der ſtad gelegen, ſchijnt op zich zelf eene geheele ſtad uit te maken. De omtrek van *Peking* wordt op vijf mijlen berekend, en het getal inwoners geſchat op twee millioen.

Thans hield de Keizer zijn verblijf te *Zhe-holl*, eene ſtad in *Chineesch Tartarije* gelegen, eenige dagen reizens van *Peking*. Naar deze ſtad trekkende, moest men den vermaarden Muur van *China* pasſeren, ſtwelk verwonderlijk werkſtuk elk met verbaasdheid vervult.

Den 2den September vertrok men van *Peking*. Den vierden dag werd men eene linie, over de toppen der *Tartadrſche* bergen voortgaande, gewaar, en ſpoedig onderſcheidde men den Muur, die over de hoogſte bergen, door de dalen en zelfs over de rivieren, op bogen rustende, is opgebouwd. Hij is van honderd tot honderd ſchreden met torens of bolwerken voorzien. Men moet zich voorzeker ten hoogſte verwonderen op het gezigt van dit werkſtuk, daar het als onmogelijk voorkomt, dat men op zulke ontoegankelijk ſchijnende plaatſen de noodige bouwſtoffen heeft kunnen aanvoeren, — veel minder eenen zoodanigen Muur optrekken. Zekerlijk is dezelve, voor een aantal eeuwen, ter beveiliging tegen de invallen der vijanden, opgerigt. De lengte van dezen Muur wordt begroot op omtrent vijf honderd mijlen.

Nu zette men verder in *Chineesch Tartarije* de reis naar *Zhe-holl* voort, welke optogt in eene behoorlijke orde geſchiedde.

De Gezant werd met krijgseer-bewijzen ontvangen, en van een aantal aanſchouwers, zoo te voet als te paard, omringd.

De ſtad *Zhe-holl* beſtaat alleen uit huizen van Manda-

da-

darijnen, en uit een aantal ellendige hutten, opgepropt met bewoners. Het paleis des Keizers alhier wordt het verblijf der aangename koelte, en de tuin dat der ontelbare boomen genoemd.

Thans begon het tijdſtip te naderen, waarop de Gezant aan den Keizer zou worden voorgeſteld. Voordat het nog dag was, begaf hij zich, benevens de voornaamſte lieden van het Gezantſchap, in den tuin van het paleis van *Zhe-holl*. Eene ruime, prachtige tent, rustende op vergulde of geſchilderde en verniste kolommen, was in het midden van den tuin geplaatst. Onder dezelve bevond zich een troon. Verſcheidene kleine tenten ſtonden tegenover deze, en er onmiddellijk achter eene langwerpige voor den Keizer, waarin hij zich begaf, wanneer hij zich wilde afzonderen. Eene der kleine tenten was voor den Gezant geſchikt, om de komst van den Keizer af te wachten, die hem in de groote tent, op den troon gezeten, ontvangen wilde. Het gehoor geven onder tenten is een oud *Tartaarsch* gebruik, en het is uit eerbied daarvoor, dat de Keizer zulks nog verkiest. — Verneemt nu de plegtigheid zelve.

Even nadat de dag aanbrak, werd men, door het geluid der ſpeeltuigen, de komst des Keizers gewaar. Hij verſcheen dan ook ſpoedig van achter een' hoogen berg, in den ſchijn, alsof hij uit een heilig bosch kwam. Vóór hem uit liep een groot aantal lieden, die zijne deugden en magt overluid uitgalmden. Hij zat in een' open' ſtaatſiezetel, die door zestien mannen gedragen werd: *Braziliaanſche* gewoonte, niet waar?

Toen, vervolgens, Zijne Majeſteit in de tent trad, ſtapte hij langs de voortrappen op den troon, die ook maar alleen door hem mogen betreden worden.

De groote Colao, eerſte Staatsdienaar, alsmede twee van de voornaamſte Ambtenaren des Keizers waren bij hem, en ſpraken niet anders tegen hem dan knielende.

Zoodra de Prinſen der Keizerlijke familie, benevens de voornaamſte perſonen des Rijks, volgens hunnen rang, gezeten waren, werd de Gezant, door den Voorzitter der Stedelijke Regtbank, tot aan den voet van de linkerzijde des troons geleid, welke zijde, volgens de gebruiken aldaar, als de plaats van eer wordt aangemerkt.

De Gezant had een rijk geborduurd fluweelen kleed aan, rijk met diamanten voorzien. Hierover had hij een' mantel, die zijne beenen bedekte, overeenkomſtig

F de

de gebruiken der Chinezen. Nu nam hij, volgens bekomen onderrigt, de groote en prachtige gouden doos, met diamanten bezet, van eene vierkante gedaante, en waarin de brief van den Koning van *Engeland* gelegen was, hield ze in de beide handen boven zijn hoofd, en voorts den trap opgaande, die hem bij den troon bragt, boog hij de knie, deed eene korte aanſpraak, en bood daarop Zijner Keizerlijke Majeſteit de doos aan. De Keizer nam dezelve op eene zeer vriendelijke wijze aan, en betuigde, dat hij zeer voldaan was over de achting, die zijne Britſche Majeſteit jegens hem aan den dag leide, enz. Hierop volgde een kostelijke maaltijd, en, nadat elk zich wel vergast had, werd de plegtige Gehoorgeving geëindigd.

5. *Terugreis naar Europa, en bijzonderheden van het Chineſche Rijk.*

Kort na de Gehoorgeving maakte het Gezantſchap zich gereed, om naar *Europa* weder te keeren. De meesten begaven zich terug naar de ſchepen, terwijl Macartney, met ſommige anderen, tot aan *Canton*, in het zuidelijke gedeelte van *China* gelegen, te land reisde.

Gaarne deel ik u eenige bijzonderheden mede, met betrekking tot dit merkwaardige en zoo magtige Keizerrijk, en ik geloof, dat gij reeds begeerig zijt, mijne vriendjes! hieromtrent ſommige belangrijke zaken te vernemen. Verder dan. Van een voornaam Mandarijn kwam onze Reiziger het volgende te weten.

„De bevolking van de kleinſte provincie, *Yunan*," zeide hij, „bedraagt acht, die van *Pe-che-lee* acht en dertig millioenen."

Merkt hierbij op, dat het eigenlijke *China* uit vijftien provinciën beſtaat, en gij zult u eenig denkbeeld van de tallooze bevolking maken kunnen.

Maar hiermede houdt in lang de grootte van 's Keizers gebied en de menigte der bevolking niet op. Verſcheidene uitgeſtrekte landen van *Azië*, als *Chineesch-Tartarije*, het ſchiereiland *Korea*, *Thibet*, *Bucharey*, enz., zijn afhankelijk van den *Chineſchen* Keizer. En nemen wij de drie eerstgenoemde met *China* te zamen, zoo bevinden wij de uitgeſtrektheid reeds honderd zeven en dertig duizend twee honderd vierkante mijlen.

„De Regering van *China* onderhoudt elf Onderkoningen, die ieder twintig duizend oncen zilver aan jaargeld bekomen.

„Het

„ Het getal der voornaamfle Krijgsbevelhebbers bedraagt zeven duizend zes honderd vijf en zestig. De troepen te voet worden gefchat op een millioen, en die te paard op acht honderd duizend." Verbaasd, ja verftomd moet men ftaan, wanneer men over dit een en ander een weinig nadenkt, en ik twijfel geenszins, of elk uwer zal met mij gereed zijn, het Keizerrijk *China* voor het magtigfte der geheele wereld te houden.

Nu nog het een en ander, voornamelijk betrekking hebbende op de levenswijze en gewoonten der landlieden in *China;* — bijzonderheden, welke ons door den Heer Barrow, medgezel van Macartney, worden gemeld.

De woningen der *Chinefche* landlieden beftaan uit vier van flijk opgehaalde muren, die meestal omringd zijn door een' wal van klei, of eene heining van fterke ftruiken. De daken zijn van riet of ftroo. Eene mat fcheidt de hut in twee vertrekken. Elk vertrek heeft een gat in den muur, om er licht en lucht door te krijgen, terwijl men zich doorgaans van eene fterke mat tot deur bedient. De kleeding van het grootfte getal der bewoners beftaat in een blaauw katoenen jak, eene lange broek, ftrooijen hoed en fchoenen van dezelfde ftof.

En hoe denkt gij, dat hunne flaapfteden ingerigt zijn? Luistert! Matten van riet of bamboes dienen hun tot bed, houten blokken, met leder overtrokken, tot hoofdkusfens, de harige wol van het breedgeftaarte fchaap, fterk in elkander geftampt, in plaats van gebreid of geweven, leveren hun dekens op. Ook bedienen zij zich fomtijds van matrasfen, met wol, haar of ftroo gevuld.

Wat hun huisraad betreft: veel hebben zij niet noodig, daar hunne levenswijze eenvoudig is, en zij weinig van den opfchik houden. Twee of drie aarden potten, eenige groote kommen van aardewerk, een groote ijzeren pot, eene koekepan en gemakkelijk te verplaatfen kagchel: zietdaar hun voornaamfte huisraad. Van ftoelen of tafels maken zij geen gebruik. „ Hoe „ zij hunnen maaltijd doen?" Op de volgende wijze, lieve lezers! Zij plaatfen zich alle op hunne hielen rondom eenen grooten ijzeren pot, elk met eene kom in de hand, en zoo flaat ieder zijne portie naar binnen. „ Kluchtig maaltijd houden!" zegt gij zeker. „ Maar,"

vraagt gij er waarfchijnlijk bij: „Nuttigen zij nog al „fmakelijke fpijze?" Hunne fpijze beftaat voornamelijk uit gekookte rijst, gerst of ander graan, waarbij uijen of knoflook gevoegd worden; of, in plaats hiervan, ook wel groenten, die door fterk te wrijven tot eene fcherpe olie gemaakt worden. Visch is er weinig, en dus onder de armen geheel geen dagelijkfche kost.

Het eenige, dat zij als toefpijs bij hunnen maaltijd kunnen bekomen, is een ftuk fpek.

Melk hebben zij een weinig, maar boter, kaas of brood in het geheel niet, ook geene aardappelen, waarmede zoo vele millioenen in ons werelddeel zoo gretig hunne magen vullen. In plaats van brood, bedienen zij zich almede van gekookte rijst.

Hun drank is flechts thee, die zij zoo lang koken en herkoken, totdat er geene de minfte bitterheid meer in de bladen is.

Dit afkookfel wordt door hen zonder melk, fuiker of iets anders gedronken; alleen doen zij er bij koud weder een weinig gember in.

Gij behoeft u geenszins te verwonderen, jonge lezers! dat de thee alhier zoo algemeen is en door de armften in genoegzame hoeveelheid kan verkregen worden. *China* is het eigenlijke theeland, en de handel, welke aldaar met dit voorbrengfel gedreven wordt, levert voor dit Rijk onnoemelijke fommen op.

Tot een ftaaltje van dezen handel voeg ik hierbij, dat er van het jaar 1786 — 1797, met twee honderd en veertien Engelfche fchepen, twee honderd en zestien millioen, twee honderd drie en zeventig duizend, zes honderd vijf en tachtig ponden thee uit *China* gevoerd zijn geworden (*).

Toen Macartney te *Canton* gekomen, en aldaar alles in gereedheid gebragt was, ving hij zijnen terugtogt ter zee weder aan, en bereikte, na twee jaar afwezig geweest te zijn, de haven van *Portsmouth*, in *Engeland*.

Op den terugtogt van *China* zullen wij onzen Reiziger niet op zijnen gevolgden weg nagaan, daar wij liever volgens eenen anderen weg naar *Europa* willen terugkeeren. „En langs welken weg dan?" vraagt gij

(*) Fabri, *Handbuch der Neuesten Geographie*, Th. II, S. 275.

gij misschien. Luistert, mijne jonge vrienden! Wij zullen ons, in onze verbeelding, naar het schiereiland *Kamschatka* begeven, en van daar, met den Reiziger de Lesseps, de noordelijke deelen van *Azië* en *Europa* doortrekken, en vervolgens met hem het Fransche Rijk trachten te bereiken.

Voordat wij te *Kamschatka* aankomen, ontmoeten wij verscheidene eilanden, niet ver van de *Aziatische* kusten gelegen. Onder deze telt men voornamelijk de eilanden van *Japan*, waarvan ik u in de volgende Afdeeling eenige bijzonderheden zal mededeelen.

6. *Beschrijving van Japan.*

Het Rijk van *Japan* bestaat, zoo als gij op de kaart zien kunt, uit een aantal eilanden. De voornaamste onder dezelve zijn *Niphon*, *Sihimo* en *Sikoko*. Zij liggen gezamenlijk tusschen dertig en zeven en veertig graden noorderbreedte.

In het jaar 1542 ontdekten de Portugezen deze eilanden, en werden er, door de inboorlingen, wel ontvangen. Zij dreven er, gedurende eenen geruimen tijd, sterken handel op. Andere Europesche natiën begonnen ook op *Japan* handel te drijven. Maar geene van alle bragt het zoo ver, als de Hollanders, die, bij een verdrag, in den jare 1601, met den Keizer van dat Rijk gesloten, onder alle Europeërs, den geheelen handel voor zich alleen verkregen; evenwel is dezelve nagenoeg geheel te niet geraakt. De eilanden zijn steen- en bergachtig. De grond levert rijst, gierst, tarwe, aardappelen, snijboonen, erwten, kool, enz. op. Doch door het groote getal inwoners, zouden deze voortbrengselen niet toereikende zijn, indien eene menigte visch, welke de zeeën alhier opleveren, geene vergoeding te weeg bragt.

De voornaamste rijkdommen van *Japan* bestaan in rijke goud-, zilver- en kopermijnen. Paarden worden er bijna niet, dan door de voornaamste lieden des lands, gehouden: ossen en koeijen zijn er zeer schraal, wijl de inwoners derzelver vleesch, noch eten, noch zich van het vet of de melk bedienen. Zij worden soms voor de karren gespannen, of gebruikt om het land te bebouwen. Zijde en katoen hebben zij in overvloed. Hun drank bestaat in thee, en eene soort van bier, van rijst gebrouwd. Zij zijn doorgaans welgemaakt, vlug en sterk, van middelbare grootte, hebben bruine oogen,

een groot hoofd met zwart, dik en blinkend haar, een' grooten platten neus, korten hals en eene bruinachtige kleur, vooral de landlieden, die des zomers gestadig aan de brandende zonnestralen, met hunne ongedekte bovenlijven, zijn blootgesteld. De voornaamste vrouwen, inzonderheid die bijna nooit dan met sluijers gedekt uitgaan, evenaren in blankheid de schoonste vrouwen van *Europa*.

Hunne kleeding ondergaat geene verandering: grootelijks verschillen zij in dit opzigt van de Europeërs. Dezelfde wijze van kleeding, die vóór eenige eeuwen bij hen in zwang ging, blijft steeds voortduren. Alle dragen zij een' langen rok met wijde mouwen, en zonder kraag. Bij rijken en armen is dit kleed van hetzelfde maaksel, alleenlijk is er onderscheid in de stoffe; de eerste bedienen zich van fijne zijde, terwijl de andere zich met katoenen lijnwaad vergenoegen moeten. Ook dragen de rijken onder hunne rokken wijde lange broeken; alles moet toch bij de Japanners wijd zijn. Nu, dan hebben zij ook geen' nood, dat hunne kleederen hen prangen zullen, hetwelk niet zelden bij ons het geval is: — de mode wil het soms zoo!

De schoenen der Japanners worden gemaakt van rijststroo, of gekloofd riet. Kousen dragen zij in het geheel niet. Wat de versiering van hun hoofd betreft, de mannen scheren het haar tot in den nek af, en laten een' rand van haar rondom het hoofd, hetwelk zij vervolgens met eene soort van pommade besmeren en op het hoofd met een papieren koordje opbinden. De vrouwen scheren het niet af, diegene uitgezonderd, welke van hare mannen gescheiden zijn. Zij strijken het, doorgaans, met pommade rondom het hoofd op en hechten het met een' kam vast. Ook bedienen zij zich wel van strohoeden. De Priesters en Geneesheeren scheren al het haar af, zoodat zij gemakkelijk gekend kunnen worden.

Volgens de zeden der Japanners, mag een man, gelijk bij ons, maar ééne vrouw hebben. Alleen de Daïres, of het Opperhoofd der verschillende sekten, heeft er twaalf, van welke er echter slechts ééne gewettigd is. Bij de Chinezen is dit geheel anders, daar heeft ieder zoo vele vrouwen, als hij in staat is onderhoud te geven; doch de vrijheid, die de Japansche vrouwen genieten, verschilt zeer veel van die der Chinesche. De eerste kunnen vrij uitgaan en in de gezelschappen der

der mannen verkeeren, terwijl de laatſte worden opgeſloten, en zelfs geene vrijheid hebben, om hare eigene broeders te zien, eene gewoonte, onder vele Aziatiſche volken in gebruik.

De Godsdienst der Japanners, zoowel als die der Chinezen, is de Heidenſche, uit onderſcheidene ſekten beſtaande.

In *Japan* genieten de voornaamſte lieden de eer, van na hunnen dood verbrand te worden; de anderen worden begraven.

Men zet de lijken, die begraven worden, in eene kist, op gelijke wijze als de Chinezen zitten, wanneer zij, met eene kom in de hand, hunnen maaltijd doen.

Het verlakt werk van *Japan* overtreft al het andere. Zij maken ook ſpiegels en verrekijkers, zelfs horologiën. Ook verſtaan zij de kunst om verſchillende ſoorten van papier te maken, waaronder eene ſoort, welke hun tot neusdoeken dient. Het porſelein van *Japan* en *China* is bijzonder ſchoon. In het laatstgenoemde Rijk wordt het te *King-to-ching* vervaardigd. Men vindt aldaar vijf honderd ovens en een millioen menſchen aan den arbeid (*).

Voorts kan men aanmerken, dat de zeeën omſtreeks *Japan*, zoowel als de *Indiſche* en *Roode Zeeën*, alsmede verſchillende gedeelten van de *Atlantiſche Zee*, inzonderheid ook omtrent de *Kaap de Goede Hoop*, aan vele en geweldige ſtormen onderhevig zijn. Gemakkelijker is het dus voor ons van *Japan*, in onze verbeelding, naar *Kamſchatka* te trekken, dan inderdaad de zeeën over te zeilen; wij mogten eens door zulk eenen vreesſelijken ſtorm overvallen worden. Al noordwaarts op onzen togt van *Japan* voortgaande, ontdekken wij nog een aanmerkelijk getal eilanden, waarvan de twee grootſte, *Jesſo* en *Tchoka* geheeten, het digtst aan de Aziatiſche kust gelegen zijn. Zij worden door ſterk behaarde *Kuriliërs* bewoond, die zich voornamelijk met de visſcherij, inzonderheid met de walvischvangst, behouden (†).

De

(*) Jakobſon, *Techn. Wörterb.*, Th. VI, S. 770.
(†) In Kruſenſtern's *Reise um die Welt*, Th. II, vindt men eene afbeelding van een' bewoner van het eiland *Jesſo*, die, zoo als men aldaar zien kan, rijkelijk van haar voorzien is.

De overige eilanden brengen ons tot bij *Kamſchatka*, en zij worden gezamenlijk de *Kuriliſche* genoemd.

Gaan wij nu met den Heer de Lesſeps de reis door de noordelijke deelen der wereld ondernemen.

V I.

REIZE VAN DEN HEER DE LESSEPS VAN KAMSCHATKA NAAR FRANKRIJK.

1. *Aanleiding tot dezen togt. Bijzonderheden aangaande Kamſchatka, enz.*

Gij zult waarſchijnlijk wel gedacht hebben, jonge lezers! toen ik u te kennen gaf, van met den Heer de Lesſeps van *Kamſchatka* naar *Europa* terug te keeren: op welk eene wijze en langs welk eenen weg deze Reiziger toch op het oostelijkſte ſchiereiland der Oude Wereld gekomen was? Ik verbeeld mij dit ten minſte, en vertrouw althans, dat ik u genoegen doen zal, met u kortelijk hieromtrent eenige inlichting te geven. Het was, namelijk, in den jare 1785, dat de Heer de la Pérouſe van *Frankrijk* eenen togt ondernam rondom de aarde. „Wel verbazend!" zegt gij, „welk „eene onderneming!" Ja, mijne jonge vrienden! zulk eene reis verſchilt zeker zeer veel van eene wandeling op eenen ſchoonen zomeravond.

Maar wij hebben toch ook al groote reizen afgelegd, al zijn wij juist niet de aarde geheel rondgeweest. Gaat onze gedane reizen ſlechts op de kaart nogmaals vlugtig na, en gij zult zien, dat wij reeds een vrij groot gedeelte van den aardkloot bezocht hebben. En wilde men de geheele aarde rondzeilen, dan zou men voor den gereedſten koers den volgenden nemen kunnen: vooreerst behoorde men zich dan naar den zuidelijken hoek van het vaste land van *Amerika* te begeven, de *Straat van Magellaan* door, of bezuiden *Amerika* om, en vervolgens noordwaarts, of liever noordwestwaarts, tot tusſchen de keerkringen te zeilen, van waar men dan gemakkelijk en ſpoedig den *Grooten Oceaan* kan overvaren, en het eiland *Java* of de ſtad *Batavia* berei-

reiken. Dat een togt over de *Groote Zuidzee*, in genoemde rigting, van het oosten naar het westen, namelijk, gemakkelijk en ſpoedig gaan moet, zult gij al aanſtonds begrijpen, wanneer ik u den oostpasſaatwind, in de *Atlantiſche Zee* plaats hebbende, herinner, en zeg, dat een gelijke pasſaatwind, in de bovengenoemde zee, insgelijks tusſchen de keerkringen, beſpeurd wordt. Nu weet gij, als men zoo ver gekomen is, te weten, dat men het eiland *Java* of *Batavia* bereikt heeft, dat er dan geene zwarigheid meer is, om den weg naar *Europa* te vinden. Zoodanig is nu de gereedſte weg, zeg ik, om eene zoo groote reis te volbrengen. Maar niet alle Wereldomzeilers volgen denzelven. Zoodra men in de Groote Zee van tijd tot tijd onbekende eilanden ontdekte, deed men meer en meer zijn best, om nog andere op te zoeken, en dus was men genoodzaakt, dan hierheen en dan weêr daarheen te varen, ten einde de ginds en herwaarts verſtrooid liggende eilanden op te ſporen. Vandaar nu, dat men met zulk een groot getal eilanden in de *Groote Zuidzee* bekend is geworden, als gij op eene naauwkeurige wereldkaart afgeteekend ziet.

Magellaan, een Portugees, in dienst van *Spanje*, wees aan alle andere Reizigers hiertoe den weg, daar hij in den jare 1519 de *Straat*, naar hem genoemd, ontdekte, de *Zuidzee* over zeilde, en dus het eerst die groote reize volbragt. En wilt gij nu ook andere voorname Reizigers leeren kennen, die na hem den *Grooten Oceaan* bevaren hebben, ziet dan de volgende lijst ſlechts naauwkeurig in:

Garcia de Loaes of Loyſa, *Portugees*,	in het jaar	1525.
Alphonſe de Salazar, *Spanjaard*,	„	1525.
Alvar Saävaédra, *Spanjaard*, . .	„	1526.
Ferdinand Gryalva en Alvaredo, *Spanjaarden*, ...	„	1537.
Juan Gaëtan, *Spanjaard*, . . .	„	1542.
Alvar de Mendana, *Spanjaard*, .	„	1567.
Juan Fernandez, *Spanjaard*, . .	„	1576.
Francis Drake, *Engelschman*, .	„	1577.
Thomas Candish, *Engelschman*,	„	1586.
Sir Richard Hawkins, *Engelschman*,	„	1594.
Alvar de Mendana, *Spanjaard*, .	„	1595.
Olivier van Noort, *Hollander*, .	„	1598.
Pedros Fernandez de Quiros en		

Luis Vars de Torrez, *Spanjaarden*, ...	in het jaar	1606.
Joris Spilbergen, *Hollander*, .	„	1614.
Le Maire en Schouten, *Hollanders*,	„	1616.
Jacob l'Hermite, *Hollander*, . .	„	1623.
Abel Tasman, *Hollander*, . . .	„	1642.
Antoine la Roche, *Franschman*, .	„	1675.
Cowley, *Engelschman*, ...	„	1683.
William Dampier, *Engelschman*, .	„	1687.
Davis, *Engelschman*, ...	„	1687.
John Strong, *Engelschman*, . .	„	1689.
Gemelli Carreri, *Napolitaan*, .	„	1693.
Beauchêne Gouin, *Franschman*, .	„	1699.
Wiliam Funnell, *Engelschman*, .	„	1703.
Wood Roger, *Engelschman*, . .	„	1708.
Louis Feuillée, *Franschman*, .	„	1708.
Frézier, *Franschman*, ...	„	1712.
Gentil de la Barbinais, *Franschman*,	„	1715.
Roggeveen, *Hollander*, ...	„	1722.
John Clipperton en George Shelvocke, *Engelschen*, ...	„	1729.
George Anson, *Engelschman*, . .	„	1741.
Le Heu-Brignon, *Franschman*, .	„	1747.
Byron, *Engelschman*, ...	„	1764.
Wallis, *Engelschman*, ...	„	1766.
Carteret, *Engelschman*, ...	„	1766.
Pagés, *Franschman*, ...	„	1766.
Bougainville, *Franschman*, . .	„	1766.
Cook, *Engelschman*, ...	„	1769.
Surville, *Franschman*, ...	„	1769.
Marion en du Clesmeur, *Franschen*, ...	„	1771.
Cook, *Engelschman*, ...	„	1772.
Cook, Clarke en Gore, *Engelschen*,	„	1775.
De la Pérouse, *Franschman*, . .	„	1785.
Portlock en Dixon, *Engelschen*, .	„	1785.
Marchand, *Franschman*, ...	„	1791.
Vancouver, *Engelschman*, . . .	„	1791.
Turnbull, *Engelschman*, ...	„	1800.
Krusenstern, *Rus* (*), ...	„	1803.

In

(*) Grootendeels overgenomen uit de Reisbeschrijving van de la Pérouse, Inl., bl. XXXIX.

In den jare 1785 dan, zoo als ik u boven gezegd heb, en zoo als gij ook in deze lijst zien kunt, ving de la Pérouſe zijne reize rondom de wereld aan, en met dezen Reiziger trok de Lesſeps mede. Men zeilde uit de haven van *Brest*, in *Frankrijk*, en zette koers naar de *Groote Zuidzee*, welke zee men van het zuiden naar het noorden, tot aan de kust van *Noord-Amerika*, en wel tot op 60° noorderbreedte doorzeilde, eén groot gedeelte van die kust bezag, en vervolgens den *Grooten Oceaan*, van het oosten naar het westen, overſtak, waarna men eindelijk, langs *China* en voorbij *Japan*, tot aan *Kamſchatka*, den togt vervolgde.

Hier gekomen zijnde, werd den Heer de Lesſeps de last opgedragen, om over land naar *Frankrijk* te reizen, ten einde de berigten aangaande de reis van de la Pérouſe tot hier toe over te brengen. Gij kunt ligt begrijpen, dat deze reistogt van eenige duizenden mijlen, door het noordelijke gedeelte der aarde, geheel geen ſpeelreisje was. Evenwel had de Lesſeps zeer veel voor, daar hij de Rusſiſche taal verſtond. Het gedeelte van *Azië* toch, waardoor hij trekken moest, behoort tot het Rusſiſche Rijk, en dus kon hij zich, inzonderheid bij de voornaamſte ſtedelingen, die meestal eigenlijke Rusſen waren, zonder moeite doen verſtaan, en daardoor veel beter de noodige hulp en onderſtand erlangen, dan wanneer hij een vreemdeling in die taal geweest was.

Eer wij met onzen Reiziger op weg gaan, zullen wij zien, wat bijzonders *Kamſchatka* oplevert. Men vindt op de oostzijde van dit ſchiereiland de baai van *Avatſcha* met de haven *St. Pieter en Paulus*. De oevers zijn met bergen omgeven, waaronder men vuurſpuwende aantreft. De dalen zijn vruchtbaar. Gedurende de lente en den herfst valt er veel regen; ook heeft men in het laatstgenoemde jaargetijde en den winter vele ſtormen. In het zuidelijke gedeelte zelfs begint de ſneeuw in October reeds te vallen, en eindigt de winter niet vóór April of Mei. Ook brengen de orkanen dikwijls zulke verbazende ſneeuwvlagen aan, dat het uitgaan of voortreizen, wanneer men reeds op weg is, onmogelijk wordt.

De zomer is redelijk fraai; doorgaans duurt de zwaarſte hitte niet langer dan den zonneſtand, of dien tijd,

tijd, dat de ſchijnbare loop der zon van eene noordelijke in eene zuidelijke rigting overgaat, — dan namelijk, wanneer het bij ons de langſte dag is. De zon is op dien tijd het verſte naar het noorden geweken; hare ſtralen vallen alsdan het regtst op ons en de nog noordelijker bewoners der aarde neder, en moeten derhalve de grootſte warmte veroorzaken. — Maar gij zult ook gemakkelijk kunnen nagaan, dat het in den winter, wanneer de zon zich weder bezuiden de middellinie bevindt, in *Kamſchatka*, en vooral in het noordelijk deel van dat ſchiereiland, dat zich vrij ver noordwaarts uitſtrekt, al vrij koud zijn moet. En het zal u ook geenszins verwonderen, wanneer ik zeg, dat de lengte der nachten, in den winter, wel tot twintig uren opklimt; maar daarentegen ook, in den zomer, de dagen insgelijks ſoms wel twintig uren duren. Het eerſte valt u gemakkelijk in het oog, wanneer gij ſlechts nagaat, dat de zon, gedurende den winter, ver zuidwaarts gaat, en dus eene zeer ſchuine rigting in het oog der bewoners van die zoo noordelijk liggende landen verkrijgt. Maar het laatſte zal u mogelijk zoo klaar niet zijn, dat, namelijk, de dagen des zomers, wanneer de zon zich benoorden de linie bevindt, tot eene gelijke lengte als de nachten des winters opklimmen, te meer, daar in de landen digter bij de middellinie de dagen veel korter bevonden worden. De ſtand der zon met betrekking tot de aarde, of liever de ſtand der aarde met betrekking tot de zon, gedurende dien tijd, in aanmerking genomen, zal u dit moeten ophelderen; en zoo dit voor u niet verſtaanbaar genoeg zijn mogt, kunt gij u zeer gepast van eene globe bedienen, ten einde u dit duidelijker voor te ſtellen (*).

Dat men op de aarde vijf verſchillende luchtſtreken aantreft en deze in ééne gezengde, twee gematigde en twee bevrozene luchtſtreken onderſcheidt, weet gij zeker; en dat de eerstgenoemde tusſchen de twee keerkringen, de twee volgende tusſchen de keer- en poolkringen, en de laatstgenoemde tusſchen de poolkringen en polen gevonden worden, zal u ook wel bekend zijn. Maar misſchien hebt gij nooit gehoord, dat de aarde nog in landſtreken of klimaten onderſcheiden wordt. Luistert dus!

(*) Zie Covens, Handleiding tot het gebruik en de kennis der Hemel- en Aardgloben, bl. 233, enz.

dus! Men verdeelt elk halfrond, ieder gedeelte der aarde, namelijk, tusſchen de middellinie en de polen beſloten, in dertig klimaten. Ieder klimaat bevat dan in zich eene ſtrook of een gedeelte van de aarde, evenwijdig aan de middellinie loopende. Op ieder der eerſte vier en twintig is de lengte der dagen gedurig een half uur vermeerderd; doch bij de zes laatſte, voorbij de poolkringen, namelijk, neemt de lengte der dagen zoo ſchielijk toe, dat men daar niet meer bij *uur-*, maar bij *maandklimaten* rekent.

Misſchien zal ik u eene aangename uitſpanning verſchaffen, met u de volgende tafel, door den kundigen Hoogleeraar de Gelder zamengeſteld, mede te deelen. Gij zult daarin de verdeeling en de uitgeſtrektheid der klimaten juist bepaald vinden, en ook tevens zien, hoe lang de dagen worden op die plaatſen, welke op den uiterſten graad breedte van ieder klimaat gevonden worden, alsmede die landen en voorname plaatſen vinden aangewezen, welke in al de klimaten ten noorden van de evennachtslinie gelegen zijn.

Klimaten.	Poolshoogte.	Breedte der klimaten.	Lengte der dagen.	Namen der landen en andere merkwaardige plaatſen, in al de klimaten ten noorden van de evennachtslijn gelegen.
1.	8°34″	8°34′	12ᵘ 30′	I. In dit eerſte klimaat zijn gelegen de Goud- en Zilverkust van *Afrika*; *Malakka* in de *Indiën*; *Cayenne* en *Suriname*, en *Terra-Firma* in *Zuid-Amerika*.
2.	16°44″	8° 10′	13ᵘ...	II. Bevat *Abysſinië* in *Afrika*, *Siam*, *Madras* en *Pondichery* in de *Indiën*; de zeeëngten van *Darië* tusſchen *Noord-* en *Zuid-Amerika*; de eilanden *Grenada*, *St. Vincent* en *Barbados* in de *Westindiën*.
3.	24°12′	7°28′	13ᵘ 30′	III. Bevat *Mecco* in *Arabië*; *Bombay* en een gedeelte van *Bengalen* in de *Indiën*; *Canton* in *China*; *Mexico*; de *Campêche-Baai* in *Noord-Amerika*; *Jamaika*, *St. Domingo*, *St. Christophel*, *Antigoa*, *Martinique* en *Guadeloupe* in de *Westindiën*.

IV.

Klimaten.	Pools hoogte.	Breedte der klimaten.	Lengte der dagen.	Namen der landen en andere merkwaardige plaatsen, in al de klimaten ten noorden van de evennachtslijn gelegen.
4.	30° 48′	6° 36′	14^u ...	IV. Bevat *Egypte* en de *Kanarische Eilanden* in *Afrika*; *Delby*, de Hoofdstad van het Rijk van den *Mogol* in *Azië*; *Mexico*, *Oost-Florida* in *Noord-Amerika*; *Havana* in de *Westindiën*.
5.	36° 31′	5° 43′	14^u 30′	V. *Gibraltar* in *Spanje*; een gedeelte van de *Middellandsche Zee*; de kust van *Barbarije* in *Afrika*; *Jeruzalem*, *Ispahan*, de Hoofdstad van *Perzië*; *Nanking* in *China*; *Californië*, *Nieuw-Mexico*, *West-Florida*, *Georgië* en de *Karolinische Eilanden* in *Noord-Amerika*.
6.	41° 24′	4° 53′	15^u ...	VI. *Lissabon* in *Portugal*; *Madrid* in *Spanje*; *Minorka*, *Sardinië*, een gedeelte van *Griekenland* in de *Middellandsche Zee*; *Klein-Azië*; een gedeelte van de *Kaspische Zee*; *Samarkande* in *Groot-Tartarije*; *Peking* in *China*; *Korea* in *Japan*; *Williamsburg* in *Virginië*; *Maryland* en *Philadelphia* in *Noord-Amerika*.
7.	45° 32′	4° 8′	15^u 30′	VII. De noordelijke provinciën van *Spanje* en de zuidelijke van *Frankrijk*; *Turin*, *Genua* en *Rome* in *Italië*; *Konstantinopel* en de *Zwarte Zee* in *Turkije*; de *Kaspische Zee*; een gedeelte van *Tartarije*; *Nieuw-Tork* en *Boston* in *Nieuw-Engeland*.
8.	49° 2′	3° 30′	16^u ...	VIII. *Parijs*; *Weenen*, de Hoofdstad van *Oostenrijk*; *Nieuw-Schotland*; *Terre-Neuve* en *Kanada* in *Noord-Amerika*.
9.	52° ...	2° 58′	16^u 30′	IX. *Londen*; *Vlaanderen*; het zuidelijk gedeelte van *Holland*; *Praag*, *Dresden*, *Krakau* in *Polen*; de zuidelijke provinciën van *Rusland*; een gedeelte van *Tartarije* en het noorde

de

Klimaten.	Pools-hoogte.	Breedte der klimaten.	Lengte der dagen.	Namen der landen en andere merkwaardige plaatsen, in al de klimaten ten noorden van de evennachtslijn gelegen.
				delijk gedeelte van *Terre-Neuve.*
10.	54° 30′	2° 30′	17u...	X. *Dublin; York;* het noordelijk gedeelte van *Holland; Hanover; Warschau* in *Polen; Tartarije; Labrador; Zuid-Wales* in *Noord-Amerika.*
11.	56° 38′	2° 8′	17u 30′	XI. *Edimburg; Koppenhagen; Moscou,* voorheen de Hoofdstad van *Rusland.*
12.	58° 27′	1° 49′	18u...	XII. Zuidelijk *Zweden; Tobolsk,* de Hoofdstad van *Siberië.*
13.	60°...	1° 33′	18u 30′	XIII. De *Orkadische Eilanden,* en *Stokholm* in *Zweden.*
14.	61° 19′	1° 19′	19u...	XIV. *Bergen* in *Noorwegen,* en *Petersburg* in *Rusland.*
15.	62° 26′	1° 7′	19u 30′	XV. De *Hudsons-Baai* in *Noord-Amerika.*
16.	63° 23′	0° 57′	20u...	XVI. *Siberië,* en het zuidelijk gedeelte van *Groenland.*
17.	64° 10′	0° 47′	20u 30′	XVII. *Dronthem* in *Noorwegen*
18.	64° 50′	0° 40′	21u...	XVIII. Een gedeelte van *Russisch Finland.*
19.	65° 22′	0° 32′	21u 30′	XIX. *Archangel* aan de *Witte Zee.*
20.	65° 48′	0° 26′	22u...	XX. *Hekla* op *IJsland.*
21.	66° 7′	0° 19′	22u 30′	XXI. Verscheidene deelen van het noorden van *Siberië* en *Rusland.*
22.	66° 21′	0° 14′	23u...	XXII. Het noorderdeel van *Nieuw-Wales* in *Noord-Amerika.*
23.	66° 29′	0° 8′	23u 30′	XXIII. De *Straat Davids.*
24.	66° 32′	0° 3′	24u...	XXIV. Het land der *Samojeden.*
25.	67° 21′	1 maand.		XXV. Het zuidelijk deel van *Lapland.*
26.	69° 48′	2 maand.		XXVI. Het westelijk deel van *Groenland.*
27.	73° 37′	3 maand.		XXVII. Zuidelijk *Nova-Zembla.*
28.	78° 30′	4 maand.		XXVIII. Noordelijk *Nova-Zembla.*
29.	84° 6′	5 maand.		XXIX. *Spitsbergen.*
30.	90°...	6 maand.		XXX. Onbekend (*).

Wilt

(*) Men vindt deze tafel in de Gelders Algemeene Aardrijksbeschrijving, naar *Guthry,* D. I, bl. 65.

Wilt gij nu uit deze tafel het nut en genoegen trekken, hetwelk er wezenlijk uit getrokken kan worden, dan moet gij u voorcerst bij dat klimaat bepalen, waarin ons Vaderland gelegen is, bij voorbeeld het tiende. Hier ziet gij, dat op de noordelijkſte plaatſen van dit klimaat de langſte dag 17 uren duurt. Tot gelijke lengte klimt ook in den winter de langſte nacht op. Gaat nu eens tot de andere klimaten voort, en vergelijkt de langſte dagen of nachten met de onze, en ik houd mij verzekerd, dat gij daarmede eenige aangename oogenblikken zult kunnen doorbrengen. Slaat ſlechts uwe oogen op de zes noordelijkſte klimaten, alwaar men maanden achtereen dag, maar ook maanden achtereen nacht heeft. Zou het u wel ſmaken, jonge lezers! om, even als de *Lap-* en *Groenlanders*, eenige maanden van het jaar in den donker door te brengen?

Maar laat mij niet te veel zeggen! laat mij u die lange nachten bij de noordelijke bewoners der aarde, die men doorgaans *Poolmenſchen* noemt, niet te zwart afſchilderen? Neen, lieve vriendjes! de goede God, die voor al zijne ſchepſelen, waar zij zich ook bevinden, zorg draagt, maakt het voor deze menſchen ook dragelijk. Hij verleende daartoe, in de eerſte plaats, het ſchemerlicht, waarvoor men in de noordelijke en zuidelijke luchtſtreken ten minſte vier en vijftig dagen rekenen moet, zoodat het in deze luchtſtreken niet boven de twee maanden volkomen donker zijn kan. Maar ook deze duisternis wordt nog aanmerkelijk verkort door het helder ſchijnſel der maan, en in het noorden door het *noorderlicht*, alsmede in het zuiden door het *zuiderlicht*, hetwelk de Voorzienigheid tot heil van die arme bewoners deed ontſtaan.

2. *Verdere merkwaardigheden aangaande Kamſchatka, en reize van* de Lesſeps *tot aan Pouſtaretsk.*

Onze Reiziger had zich van *St. Pieter en Paulus* naar de westzijde van het ſchiereiland, en wel naar de Hoofdſtad *Bolcheretsk* begeven. Deze ſtad ligt op een eiland in de rivier *Bolchaïareka*, en heeft omtrent tusſchen de twee en drie honderd inwoners. De woningen der *Kamſchatdalen*, in *Balagans* en *Isbas* onderſcheiden, zijn van hout. De eerſte bewonen zij des zomers, de andere des winters. De Balagans ſtaan boven op den grond, op verſcheidene ſtijlen, en zijn twaalf of dertien voet

hoog.

hoog. Vlak op de ſtijlen neder ligt een plat, zamengeſteld uit dunne balkjes, die met klei gedekt zijn, en waarop vervolgens het geheele gebouw, dat uit een dak van eene kegelvormige gedaante beſtaat, geplaatst is, en met ſtroo of dor gras gedekt wordt. Om in het vertrek te komen, bedient men zich van eene ſoort van trap, gemaakt van een' boom, een weinig uitgehoold, maar die evenwel nog zeer ongeſchikt blijft, om er op te klimmen, wijl men ligt gevaar loopt, door het onverwacht omdraaijen van boven neder te tuimelen. De Isbas of winterwoningen zijn eveneens als de woningen der *Rusſiſche* boeren, uitgenomen dat zij kleiner zijn.

De Reiziger Reinbeck geeſt van de laatstgenoemde de volgende beſchrijving: „De hutten, waaruit de dor-
„pen zijn zamengeſteld," zegt hij, „zijn van hout.
„De eene rondbalk ligt, met eene kleine tusſchenruimte, op
„den anderen. In deze tusſchenruimten zijn de venſters;
„het overige wordt met hennep en mos gevuld. Het
„huis zelf ſtaat op geheide palen. Treedt men de deur
„binnen, dan ziet men eerst een voorhuis, waarin ver-
„ſcheidene bergplaatſen voor melkgereedſchappen gevon-
„den worden; dan komt men in de algemeene kamer,
„waar zich eene groote ſteenen kagchel bevindt, en waar
„men man, vrouw, kinderen, dienstboden, honden,
„katten, hoenders, duiven, kortom het ganſche huishou-
„den bijeen vindt. De algemeene ſlaapplaats is door-
„gaans boven de kagchel of oven, en beſlaat veelal een
„vierde of een achtſte van het vertrek."

Driederlei ſoort van inwoners vindt men in *Kamſchatka:* de inboorlingen of eigenlijke *Kamſchatdalen*, de *Rusſen* en *Kozakken*, en de *Mestieſen* of bijzondere perſonen. Van de eigenlijke bewoners treft men er thans de minſte aan. Zij zijn klein van geſtalte, maar dik en breed van gedaante, hebben kleine en diepſtaande oogen, hangende en uitſtekende wangen, een' platten neus, zwarte haren, nagenoeg geen' baard en eene bruinachtige kleur. Zij zijn zacht van aard en beminnen de herbergzaamheid; zij leven grootendeels van visch, die zij ook, om te kunnen goed houden, laten droogen; voor het overige zijn zij, in het gereed maken van hunne visch, alles behalve keurig.

Zoodra zij eenige visſchen gevangen hebben, halen zij er de kieuwen uit, die met graagte worden uitgezogen.

Ook snijden zij er wel geheel bebloede stukken af, die zij almede gretig opslokken. De rest wordt gedroogd en bewaard. Maar het lekkerste van alles, en dat door de voornaamste lieden zoo zeer gezocht wordt, is eene soort van zalm, die, zoo spoedig zij gevangen is, in een' kuil begraven wordt en aldaar zoo lang liggen blijft, totdat zij verrot is. Hoe stinkend deze visch op dien tijd ook zijn moge, men vergast er zich echter bij uitstek op.

Wat de kleeding van dit volk aangaat: hun bovenkleed heeft de gedaante van een overhemd. Het wordt van rendiervellen gemaakt en is afkomstig van de *Koriaken*, noordwaarts en noordoostwaarts aan het schiereiland grenzende. Onder dit kleed dragen zij eene lange broek, insgelijks van dierenvellen, en op het ligchaam een kort en naauw hemd van *nanking* of *katoen*, de vrouwen zelfs van zijde; zij ontvangen deze stoffen van de naburige volken. Zoo vrouwen als mannen dragen laarzen, des zomers van bereide geiten- of hondenvellen, en des winters van zeewolvenvellen of van die van rendierpooten.

Het rendier levert voor de noordelijke bewoners der aarde, bijzonder voor de *Laplanders*, *Tungusen*, *Kozakken* en *Samojeden* bijna alles op, wat zij behoeven. Men spant het voor sleden, en legt er in korten tijd, door deszelfs snellen loop, een verbazend eind wegs mede af. Het vel dient tot kleederen, schoenen, bedden en dekens; het vleesch en de melk tot voeding; het haar tot kussens; de beenderen tot naalden, messen en lepels; de zenuwen tot garen om te naaijen en te breijen, en de klaauwen tot drinkvaten, zoodat er geen deel aan het rendier, hoe gering ook, gevonden wordt, dat niet tot nuttige einden dienen kan. Zoo zorgt de liefderijke Vader der Natuur voor zijne schepselen! Zoo deed Hij eene menigte behoeften, onder de ongunstigste hemelstreek, enkel door het rendier vervullen!

De wijze, waarop men, in *Kamschatka*, de rendieren, die vooral in het noordelijk gedeelte in menigte gevonden worden, vangt, is deze: Eene zekere uitgestrektheid gronds wordt met palissaden omzet, hier en daar met groote openingen tusschenbeide. In deze openingen worden de netten gespannen. Vervolgens gaat men uiteen, om er de rendieren in te jagen. Al loopende zijn

zijn zij in het net, eer zij het gewaarworden. Vele komen vrij, door de ſtrikken te verbreken of de palisſaden omver te werpen; evenwel gebeurt het niet zelden, dat ééne jagt, door twintig of dertig menſchen ondernomen, ſoms meer dan zestig rendieren oplevert. Paarden ziet men in *Kamſchatka* weinig, maar honden in groote menigte. Deze dienen ook, inzonderheid des winters, om het gehakte hout uit de bosſchen, op ſleden geladen, naar huis te trekken, om andere goederen en voorraad te vervoeren, — ja zelfs om Reizigers van de eene plaats naar de andere te brengen. Meestal ſpant men ze twee aan twee voor de ſleden, en één' alleen voorop, die het beste geleerd is, om op het geroep van den geleider voort te gaan, zich regts en links te keeren, ſtil te houden, enz.

De ſleden zijn van gedaante als eene langwerpige mand, aan de einden rond oploopende, en van dun hout zamengeſteld.

Het vereischt eene vlijtige oefening, met deze ſleden om te gaan, wijl zij zeer ligt en ſmal zijn, en dus bij de minſte overhelling van den Reiziger omvallen.

In zoodanig rij- of voertuig vertrok onze Reiziger den 27ſten Januarij, 1788, van *Bolcheretsk* in gemeenſchap van vier en dertig andere ſleden. Zij werden door omtrent drie honderd honden getrokken. Vóór die van de Lesſeps waren er zeven en dertig geſpannen. In het eerst ging de optogt geregeld; maar ſpoedig begon er wanorde te ontſtaan. De een wilde den ander' vooruit; de aard der honden zelf helt hiertoe over. Alle liepen om het hardst. De ſleden raakten omver en dreigden aan ſtukken te breken. De omgevallenen riepen de anderen toe; de vechtende honden ſchreeuwden, zoowel als zij, die nog voortliepen: kortom, het leverde een kluchtig ſchouwſpel op! Hoe gaarne zoudt gij zulk eene grap eens hebben bijgewoond, niet waar? De reis werd echter voortgezet, en wel met dat gevolg, dat onze Reiziger zich den 9den Maart, 1788, reeds nagenoeg aan het noordeinde van het ſchiereiland, en wel te *Pouſtaretsk*, bevond.

3. *Reistogt van Pouſtaretsk tot Irkoutsk.*

Noordwaarts van het ſchiereiland treft men *Koriaken*, en verder ten noorden *Tschouktschis* aan. Zij bedienen zich almede van rendieren, om in de meeste hunner

ner behoeften te voorzien, en zijn voor een groot gedeelte zwervende volken.

Hunne woningen zijn diep in den grond begraven, en worden *yourtes* genoemd. Men vindt ze ook in het noorden van *Kamſchatka*. Bijzonder is hier de wieg voor de kleine kinderen. Zij beſtaat uit eene ſoort van korf, die de moeders op den rug dragen, van boven boogswijze gemaakt en waarin het kind gezeten en overdekt is.

Onder hen heerscht ook de gewoonte van de lijken te verbranden.

De rijkdom dezer volken, zoowel als die der boven opgenoemde noordelijke bewoners van *Rusland*, beſtaat in talrijke kudden van tamme rendieren. Zelfs zijn er, die er van drie- tot vier duizend bezitten.

Onze Reiziger vertrok den 18den Maart van *Pouſtaretsk*, en had het geluk den 5den Mei *Okotsk* te bereiken. Deze ſtad ligt op 59°20′ noorderbreedte, aan eene rivier en niet ver van de zee. Zij is de voornaamſte handelſtad van het oostelijk deel van *Aziatisch Rusland*. Op den togt hierheen, trof de Lesſeps onderſcheidene bergen aan, waarvan hij er ſommige genoodzaakt was over te trekken. Ook waren de rivieren met ijs bedekt, zoodat zij konden bereden worden; maar daar de winter al zachtjes begon ten einde te loopen, was men niet zelden genoodzaakt, op zijne hoede te zijn.

Onder de bergen, door den Reiziger beklommen, was er een, die ten minſte eene hoogte van zes honderd Rijnlandſche voeten had. Vergelijkt gij deze hoogte met die van den Westertoren te *Amſterdam*, die twee honderd een en zestig Amſterdamſche voeten hoog is (*), dan zal zij u al vrij aanmerkelijk toeſchijnen; maar brengt gij de *Piek van Teneriffe* van elf duizend acht honderd vijf en twintig voet, of anders de *Chimboraſſo* in *Amerika*, die negentien duizend drie honderd en twintig voet hoogte heeft (†) en voor den hoogſten berg van de geheele aarde gehouden wordt, in vergelijking, zoo komt de hoogte van den berg, door onzen Reiziger

(*) Crommelin, *Beſchrijving van Amſterdam*, D. I, B. 4, bl. 473.

(†) Fabri, *Handboek der Aardrijksbeſchrijving*, D. I, bl. 56.

ger bezocht, bijna niet meer in aanmerking. Doch het is niet noodzakelijk buiten *Europa* te gaan, om hooge bergen te zien; men vindt er ook in ons werelddeel, die eene zeer groote hoogte hebben. In de volgende tafel ziet gij de merkwaardigste derzelve, alsmede de plaats aangewezen, waar zij te vinden zijn.

Namen der merkwaardigste bergen in *Europa.*	Hoogte in voeten.	Gewesten.
Mont-Blanc	14532 .	In *Savoije.*
Mont-Tourné	10098 .	*Idem.*
Mont-Rosa	14340 .	In *Italië.*
Finster-Arhorn . . .	13227 .	In *Zwitserland.*
Pic de la Vierge . . .	12868 .	*Idem.*
Le Moine	12659 .	*Idem.*
Schreckhorn	12555 .	*Idem.*
Eiger	12261 .	*Idem.*
Wetterhorn	11746 .	*Idem.*
Balmhorn	11425 .	*Idem.*
Rizlihorn	10173 .	*Idem.*
Gallenstok	11323 .	*Idem.*
Orteler	14466 .	In *Tyrol.*
Hochhorn	10633 .	Bij *Salzburg.*
Louzira	13548 .	In *Frankrijk.*
Loupilon	13260 .	*Idem.*
Groote Bloksberg . . .	3210 .	In *Sakſen.*
Kleine Bloksberg . . .	2717 .	*Idem.*
Swowdon	3555 .	In *Engeland.*
Bennevis	4387 .	In *Schotland.*
Snocfields-Ioekul . . .	4800 .	In *Ierland.*
Mont-Perdu	10578 .	De hoogste *der Pyreneën.*
Syltoppen	6078 .	In *Zweden.*
De grootste hoogte van het *Uralische Gebergte* bedraagt	4512 .	In *Rusland.*
Vesuvius, brandende berg	3680 .	Bij *Napels.*
Etna, idem	9660 .	In *Sicilië* (*).

Dacht

(*) Carte de l'Europe, *par* J. B. de Bouge, *dédié à Sa Majesté l'Empereur de Russie*, Alexandre I, 1808.

Dacht gij wel, mijne jonge vrienden! dat er zulke verhevene plaatſen op de aarde gevonden werden? „Neen," dunkt mij, hoor ik u zeggen, „dat gaat „ons begrip te boven! Wij hadden ons de hoogte „der bergen als oneindig minder voorgeſteld." Zeker moet men zich over de verbazende hoogte veler bergen verwonderen; doch men loopt ook ligt gevaar daarvan een verkeerd denkbeeld te maken. In den eerſten opſlag zou het haast ſchijnen alsof de aarde, door de menigvuldige en zoo hooge bergen, die men op dezelve aantreft, onmogelijk rond zijn kon; maar, lieve vriendjes! wij moeten, wanneer wij een regt denkbeeld van de hoogte der bergen willen verkrijgen, de grootte der aarde in aanmerking nemen.

Vergelijken wij den hoogſten berg op aarde, dien van negentien duizend drie honderd en twintig voet namelijk, met de dikte, die de aarde heeft, dan beſpeuren wij, dat dezelve minder dan een twee duizendſte deel van de middellijn of de dikte der aarde bevat. En dit maakt even zoo weinig op de rondheid der aarde uit, als een zandje op de grootſte globe doen zou! Maar het is voor u van belang, te weten, hoe de hoogte der bergen, die toch in de oogen van ons, nietige aardwormpjes, zulke verſchrikkelijke gevaarten zijn, gevonden kan worden. Zeker zal ik u geen ongenoegen doen, u met de tot dat einde gebruikelijke handelwijze bekend te maken. Luistert:

Het ſchijnt voor eenen Meetkunſtenaar, in den eerſten opſlag, niet zeer moeijelijk, de hoogte der bergen te bepalen; evenwel doen er zich bij deze handelwijze zoo vele moeijelijkheden op, dat dezelve met geene genoegzame naauwkeurigheid kan bewerkſtelligd worden. Men bedient zich, derhalve, van eene andere en veel eenvoudiger manier, en wel door middel van den *barometer*. Men neemt waar, dat, hoe hooger men zich boven de oppervlakte van het water of liever van de zee bevindt, hoe lager het kwik in den barometer ſtaat. Digt aan zee ſtaat dit dus het hoogst. Natuurlijk wordt zulks veroorzaakt door de drukking der lucht, die digt bij de aarde het ſterkst is, en dus het kwik het hoogst rijzen doet; terwijl het, hoe hooger men boven de oppervlakte der aarde komt, van tijd tot tijd in kracht vermindert, en bij gevolg eene daling in het kwik moet veroorzaken.

De

De Natuurkundigen bewijzen, dat de hoogte van den barometer in eene Meetkundige evenredigheid afneemt, terwijl de hoogte boven de oppervlakte der zee in eene Rekenkundige evenredigheid toeneemt. Hieruit nu heeft, onder anderen, de Heer de Luc eene zeer eenvoudige manier afgeleid, om de hoogte van eenen berg te kunnen bepalen. Hij trekt, namelijk, van den logarithmus (*) van den ſtand des barometers aan zee, den logarithmus van den ſtand des barometers op eene zekere hoogte af, vermenigvuldigt de rest, in alle gevallen, met tien duizend, en bekomt alzoo nagenoeg de hoogte der plaats, waar de waarneming geſchiedt. Wij zullen dit door een voorbeeld ophelderen.

Toen onze Reiziger zich met den Heer de la Pérouſe op het eiland *Teneriffe* bevond, nam men op zekeren tijd, op den hoogen berg van dat eiland zijnde, waar, dat de barometer achttien duim vier en drie tiende lijn of twee duizend twee honderd en drie lijnen aanwees, terwijl hij op hetzelfde oogenblik aan zee achten twintig duim en drie lijnen of drie honderd negen en dertig lijnen hoog ſtond. Om nu de hoogte van den berg te vinden, zal de bewerking, volgens de bovenſtaande manier, dus te ſtaan komen:

De logarithmus van 339 = 2,5301997
220,3 = 2,3430145

verſchil 0,1871852. Dit met 10,000 vermenigvuldigd, komt 1871,852 roeden, of nagenoeg 11618 Rijnlandſche voeten, voor de hoogte van den berg.

Maar bij deze handelwijze moet het verſchil in hitte, tusschen de twee plaatſen, waar de waarnemingen geſchieden, niet vergeten worden. Men behoort dus, tegelijk met de barometer, een' thermometer gereed te hebben, die ons den graad van warmte aanwijzen zal. De la Pérouſe had dien ook niet vergeten. Men nam

(*) Dit zijn getallen, die in eene Rekenkundige evenredigheid opklimmen. Zij maken de Rekenkunde ongemeen gemakkelijk, daar zij de vermenigvuldiging in optellen en de deeling in aftrekking veranderen. Men treft in de meeste Werken over de Zeevaartkunde, b. v. in die van Douwes, Struik, en de Vries, de Tafelen dezer getallen, *Logarithmus-Tafelen* genoemd, aan.

nam dus op hetzelfde tijdftjp waar, dat de thermometer op den berg 9° en aan zee $24\frac{1}{2}$° teekende; zoodat de gemiddelde gematigdheid $16\frac{3}{4}$° bedroeg. Nu trekt de Heer de Luc op elken graad beneden $16\frac{3}{4}$ — $\frac{1}{215}$ van de geheele hoogte af, en voegt $\frac{1}{215}$ op elken graad boven $16\frac{3}{4}$ bij. Deze verbetering is in ons geval niet noodig, wijl de gemiddelde gematigdheid juist $16\frac{3}{4}$° bedraagt (*).

Keeren wij nu weder tot onzen Reiziger. Deze gaat zijne reis vervolgen, en wel nadat de rivier van *Okotsk* zich van het ijs ontdaan had. Hij bediende zich thans van paarden; doch die er, door het weinige en flechte voeder, dat er in deze ftreken, bijzonder in den winter, te krijgen is, zoo fchraal, zwak en vermagerd uitzagen, dat zij, bijna zonder last te dragen, in malkander zakten. Men moest er zich evenwel mede vergenoegen, en er zoo

(*) In het Aanhangfel van Varenius, *Aardrijkskunde*, bl. 29, heeft de Heer Klinkenberg de wijze, om door middel van den barometer de hoogte der bergen te vinden, zeer fchoon en duidelijk voorgedragen, alsmede eene Tafel zamengefteld en aldaar ingelascht, die ons van linie tot linie de daling des barometers aanwijst, hoe hoog men zich boven de oppervlakte der zee bevindt.

Klügel, in zijne *Anfangsgründe der Arithmetik, Geometrie und Trigonometrie*, &c., *S.* 65, geeft ook de manier tot deze berekening op, die insgelijks zeer eenvoudig is. Doch hier, zoowel als bij den eerstgenoemde, is geen verfchil in de temperatuur der lucht in aanmerking genomen.

De *formule* van den beroemden La Place geeft de Gelder op in zijne navolging van Guthry's *Algemeene Aardrijksbefchrijving*, *Deel* II, bl. 24. Hierbij wordt ook de verfchillende graad van temperatuur niet vergeten.

Zij komt dus te ftaan:

$$x = 17972{,}1 \times \left[1 + \frac{2(T+t)}{1000}\right] \times \text{logarithm.} \left[\frac{H}{h + \frac{(T-t)h}{5412}}\right].$$

Om nu deze formule behoorlijk in te vullen, behoort men daarop te letten: dat H de hoogte des barometers op de laagfte plaats, *h* de hoogte van den barometer op de hoogfte plaats is (deze beide getallen worden in meters uitgedrukt), alsmede dat T den graad van den honderdgradigen thermometer op de laagfte, *t* den graad des thermometers op de hoogfte of koudfte plaats, en *x* het verfchil der hoogte beteekent.

zoo goed mede zien voort te komen, als best geſchieden kon.

Den 29ſten Junij kwam hij in de ſtad *Takoutsk* aan. Gij vindt deze ſtad aan de rivier de *Lena*, die bijna geheel *Siberië* in deszelfs breedte doorloopt en zich vervolgens in de *IJszee* ontlast. De ſtad heeft zes honderd huizen en drie duizend inwoners, en dient tot eene verzamelplaats van den handel naar *Okotsk* en *Kamſchatka*. Van hier zette de Reiziger zijnen togt voort naar *Irkoutsk*, in het zuidelijk gedeelte van *Siberië* gelegen. Deze ſtad is, na *Tobolsk*, de voornaamſte handelſtad van *Siberië*, heeft vestingwerken, twee duizend en vijf honderd huizen en twintig duizend inwoners.

Zeer verſchillend is het vermogen der ſtedelingen in *Siberië* van dat der landbewoners of zwervende volken aldaar, en ook even zoo verſchillend is beider levenswijze.

De eerſte zijn van al het noodige voorzien. Hunne woningen zijn wel meest van hout, doch ruim en vrij goed ingerigt. Zelfs vindt men er geene menſchen van aanzien, die geene rijtuigen houden. Deze zijn even als de *Europeſche* zamengeſteld, en worden door onderſcheidene paarden getrokken, naar mate van den rijkdom des bezitters. Onder de laatstgenoemde daarentegen moeten zich een groot getal op eene armzalige wijze behelpen, en om u hiervan te overtuigen, zal ik u in de volgende afdeeling onder anderen kortelijk het een en ander van de *Samojeden* verhalen.

4. *Beſchrijving der Samojeden, en verdere reize tot aan Petersburg.*

De *Samojeden*, eene vrij uitgebreide natie, bewonen eene groote ſtreek van de kust der *IJszee* (ziet de kaart), zoowel in *Europeesch* als ook voornamelijk in *Aziatisch Rusland*. Zij behooren mede tot die ſoort van menſchen, die men *Poolmenſchen* gewoon is te noemen; dat zijn de zoodanige, die omtrent den noorder-poolkring en verder op naar de noordpool of het noorder-aspunt wonen, gelijk de *Esquimo's* boven in *Amerika*, de *Groenlanders* en *Laplanders* in *Noorsch*, *Zweedsch* en *Rusſisch Lapland*, de *Samojeden* en de *Ostiakken*, die in *Aziatisch Rusland* wonen.

De *Samojeden*, gelijk de overige thans genoemde *Poolmenſchen*, zijn klein van gedaante, terwijl zij gemeenlijk

niet veel boven de vier voeten opgroeijen, en daarbij geel en morsig van kleur. Zij hebben korte beenen, dikke hoofden, een plat, onaangenaam gelaat, kleine, maar langwerpige oogen, groote ooren, platte neuzen met groote zijvleugels en groote neusgaten, groote wijde monden met kleine leelijke tanden, mismaakte dikke buiken, magere beenen en dunne armen. Hun zwart hoofdhaar is borstelachtig, en hangt als zwavelstokken neder langs hunne schouders. De mannen hebben weinig of in het geheel geen' baard; maar het is nog niet beslist, of dezelve hun van nature ontbreekt, dan of zij hem uitplukken.

Het valt moeijelijk, om man en vrouw van elkander te onderscheiden, dewijl zij in gedaante en kleeding zeer weinig verschillen, behalve dat eenige vrouwen, of, gelijk anderen verhalen, alleenlijk de jonge meisjes, het hoofdhaar in twee of drie vlechten binden, welke zij laten neêrhangen. Onder de voeten hebben alle, van beide geslachten, eene soort van houten schaatsen, welke gemeenlijk zoo lang zijn als de geheele kleine persoon. Onder deze schaatsen hebben zij een stuk huid van een rendier vastgemaakt, en wel zoodanig, dat het haar naar achteren toeloopt. Dit maakt, dat zij niet achteruit glijden, terwijl zij ijs- en sneeuwbergen beklimmen; en de schaatsen zelve dienen hun daarbij, om spoedig voort te komen. De kleeding dezer menschen bestaat in den winter uit huiden van rendieren, welke zij met de pezen van hetzelfde dier weten aaneen te hechten. Hunne zomerkleeding bestaat uit vellen van pinguïnen, waarop men de vederen gelaten heeft. Voor een' zakdoek gebruiken zij dunnen berkenbast, welken zij tot dat einde bij zich hebben.

Beide sekfen wasschen en baden zich nooit; zijn dus vol morsigheden, en hebben eene ondragelijke lucht bij zich. Ook in hunne hutten, welke van boomschors en huiden gemaakt zijn, heerscht de grootste onzindelijkheid en een ondragelijke stank. De krengen van osfen, schapen, paarden en andere dieren, welke zij op den weg vinden of die hun gegeven worden, hangen er rondom in, en worden raauw door hen gegeten. Ook drinken zij het bloed van geslagte rendieren, zoo warm als het uit de aderen loopt.

Een man kan, naar hunne zeden, zoo vele vrouwen nemen als hij wil; doch het gebeurt zelden, dat hij er meer

meer neemt dan vijf, en de meeste hebben er slechts twee. Deze koopen zij van de vaders, voor rendieren, en men verzekert, dat eene enkele veeltijds met honderd en meer rendieren betaald wordt. Zij kunnen naar hun welbehagen zich van dezelve scheiden; doch de kooppenningen ontvangen zij in dit geval niet weder. Hun rijkdom bestaat in rendieren. Deze, benevens de visscherij in den zomer en de jagt in den winter, verschaffen hun het onderhoud. De visschen eten zij insgelijks raauw. Zij gelooven wel aan een Opperwezen en eenen magtigen Duivel of boozen geest; maar zij bidden noch het eerste noch den laatsten aan. Daarenboven hebben zij hunne Huisgoden, die zij, ik weet niet hoe, somtijds raadplegen. Ook houden zij de zon en maan voor Ondergoden. Van de onsterfelijkheid der ziel weten zij wel iets; maar zij gelooven, dat de afgescheiden geest uit het eene ligchaam in het andere overgaat. Godsdienstige gebruiken, zegt men, hebben zij in het geheel niet. Zij zijn alle elkander gelijk, alleen dat zij de ouden hooger achten dan de anderen. Bij gevolg hebben zij ook geen Opperhoofd en geene wetten; eeniglijk weet men, dat zij aan de *Russische* Regering eene schatting van pelterijen betalen.

Men ziet, dat hunne geheele levenswijze ten hoogste ellendig is; en evenwel, wie zou het gelooven? rekenen zij zich zeer gelukkig, en begeeren geenszins met andere, en wel beschaafde volken te ruilen. De reden hiervan is, dat zij geene andere behoeften en begeerten hebben, dan de zoodanige, welke zij zelve kunnen bevredigen (*).

Van *Irkoutsk* kon onze Reiziger zijnen togt geregeld voortzetten; want het moeijelijkste gedeelte van zijnen weg had hij nu afgelegd. De menigvuldige togten van *Irkoutsk* naar *Petersburg* en terug, deden niet alleen geschikte wegen geboren worden; maar ook onderscheidene wisselplaatsen aanleggen, die eene reis zoowel gemakkelijk maken, als bespoedigen. Vandaar dan ook, dat de Reiziger dezen grooten afstand in het korte tijdbestek van den 10[den] Augustus tot den 22sten September doortrok. Hij passeerde de steden *Krasnojarsk*, *Catharinenburg*, *Kasan*, *Nyeney-Novogorod*, *Moscou*, de oude

(*) Campe, Reisbeschrijvingen voor de Jeugd, bl. 100, enz.

de Hoofdstad, en andere bekende steden, voordat hij *Petersburg* bereikte. Het uitgestrekte *Siberië*, door de Lesseps van het oosten naar het westen doorreisd, is voor het grootste gedeelte een woest, onvruchtbaar land; evenwel ontdekt men op sommige plaatsen, dat de grond ter bebouwing niet geheel ongeschikt is.

„Omstreeks *Tobolsk*," zegt de Reiziger Chappe d'Auteroche (*), „is de grond zeer geschikt tot den „akkerbouw. Men vindt overal eene korst van zwarte „aarde, een of twee voet dik, en die zoo vet is, dat „men ze nooit bemest, en tevens zoo ligt, dat ze met „één paard kan worden bearbeid. Hoe voordeelig dit „een en ander voor den landbouw ook zijn moge, wordt „dezelve echter zeer verwaarloosd; zoo ter oorzake van „de luiheid der inwoners, als wegens de hevige koude, „de langdurigheid der winters, en de bijna onophoudelij- „ke regens, die op het dooiweder volgen. Deze onder- „scheidene natuurlijke oorzaken maken ook, dat het wei- „nige koorn, hetwelk er gezaaid wordt, nog zelden eene „volkomene rijpheid verkrijgt."

Onder de weldadigste gewassen van *Siberië*, zelfs van de koudste streken, telt men het *berg-mos*, alsmede het *rendieren-mos*, daar deze het voornaamste voedsel, zoo van het rendier, als van alle andere dieren, en ook eene stoffe voor de bedden der inwoners, enz. opleveren.

5. *Bijzonderheden van de Laplanders en van het oostelijk deel van Noord-Amerika.*

Te *Petersburg* zullen wij onzen Reiziger nu eenigen tijd laten, en eens een uitstapje naar *Lapland*, enz. doen, ten einde ons ook daarmede eenigzins bekend te maken. De noordelijkste deelen van *Europa*, weet gij zeker, maken het zoo evengenoemde *Lapland* uit. En daar dit land, even als dat der *Samojeden*, al vrij ver boven den noorder-poolkring uitsteekt, zoo is het ook gemakkelijk na te gaan, dat onze vrienden, de Heeren *Laplanders*, zich ook wel van die warme kleederen, ik meen dierenvellen, zullen voorzien, waarmede de *Samojeden* zich tegen de koude dekken. Het rendier levert ook voor hen bijna alles op, wat zij behoeven.

Hun-

(*) Zie zijne *Reize naar* Siberië, D. I, bl. 141.

Hunne woningen beftaan uit opgerigte ftijlen, met grof doek of takken van pijnboomen overdekt, van onderen wijd, doch boven fpits toeloopende. In het midden is de haardfteê, met fteenen omringd. Een gat, boven in de hut gelaten, dient, zoowel tot venfter, als tot fchoorfteen. Twee ijzeren kettingen zijn boven in of aan dat gat vastgemaakt, en dienen om de ketels aan te hangen, waarin het eten gekookt en het ijs en de fneeuw gefmolten worden. Van binnen zijn de woningen behangen met bonte vellen en op den grond rendierhuiden gefpreid, waarop de *Laplanders* zich nederleggen. De jagt is de voornaamfte bezigheid van den *Laplander.* Op zijne flede met rendieren befpannen, vliegt hij mijlen lang door wildernisfen en over bergen, haalt nu eens den roofgierigen wolf in, terwijl hij zich dan weder eens meester van het hert maakt, en zich alzoo vermaak en voedfel weet te verfchaffen, en ziedaar alles, wat hij begeert.

IJs- en fneeuwbergen worden er in menigte gevonden; en daar deze ontbreken, treft men moerasfen en poelen aan, die foms eene uitgebreidheid van eenige mijlen hebben, en waarin hier en daar verdorde berken-, wilgen- en pijnboomen te vinden zijn, die den *Laplanders* zeer goed te ftade komen; want behalve dat de takken der laatstgenoemde dienen ter bedekking der hutten, zoo wordt ook van derzelver bast eene foort van brood gebakken, hetwelk hun, hoe flecht dit voedfel ook fchijnen moge, weder nieuwe krachten fchenkt.

Verbeelden wij ons nu op de oostelijke kust van *Noord-Amerika* te zijn. Die uitftap is flechts aan gene zijde der *Atlantifche Zee*, en dus zeer gering, niet waar?!! Nu, dit zullen wij daarlaten. Ons oogmerk is, de aarde en derzelver bewoners te leeren kennen, en daar wij nu de noordelijke ftreken van *Azië* en *Europa* bezocht hebben, zoo kunnen wij meteen, zoo het mij voorkomt, zeer gepast, ons met de noordelijke deelen van *Amerika* bekend maken. Verkiezen wij dan van daar over *Groenland* en *Spitsbergen* weêr naar *Rusland* te keeren, dat kunnen wij ook doen.

In het oostelijk deel van *Noord-Amerika* dan, en wel in het zuiden, treft men de *Vereenigde Staten* aan. Veel zou ik u hiervan kunnen zeggen; maar mijn beftek laat zulks niet toe. Gij zult u dus thans met dit weinige dienen te vergenoegen.

In

In de midden- en zuidelijke *Staten* is de luchtgesteldheid bijzonder veranderlijk. Die in *New-York* komt vrij wel overeen met die van *Pensylvanië*, uitgezonderd dat in de noordelijke deelen van dien Staat, grenzende aan *Opper-Kanada*, de winters altijd streng zijn en lang aanhouden.

In den zomer is de hitte en drukking der lucht ongemeen sterk; maar een groot verschil heeft er plaats, naar mate de lucht vochtig of droog is. In het laatste geval is het te bewonderen, welk eene verbazende hitte men kan doorstaan. Ook is het verschil in de luchtstreken in de nabijheid der bergen, of op het lage land, zeer groot. Van de bergen in *Nieuw-Engeland*, langs de onderscheidene bergketens, die door *New-York*, *New-Jersey*, *Pensylvanië*, *Maryland* en de zuidelijke Staten loopen, tot aan de uiterste grenzen van *Georgië*, is de hitte nooit zeer drukkend, terwijl dezelve in tegendeel ten noorden, zoo ver *Pensylvanië* en *New-York* zich uitstrekken, in de benedendeelen des lands, tusschen de bergen en de zee dikwijls ondragelijk is.

Gedurende eenige dagen der maand Junij van 1796, dat de Reiziger Weld zich te *Philadelphia* ophield, zag men niemand buiten de deur van zijn huis, dan ingeval van de uiterste noodzakelijkheid. Zij, wier bezigheden het eenigzins toelieten, gingen niet uit dan met zonneschermen, om zich tegen de stralen der zon te bedekken.

In het algemeen droeg men ligte witte hoeden, en de jonge lieden kleedden zich in ligte buisjes en lange broeken van katoen of linnen. Zoo was het in Junij, en, niettegenstaande deze hitte, verzekerde men den Reiziger, dat, indien hij tot het einde van Julij of het begin van Augustus wilde blijven, hij dezelve nog veel ondragelijker vinden zou (*). In *Kanada* en verder noordwaarts heeft het tegengestelde plaats, zoo als gij in het vervolg hooren zult.

De meeste huizen in *Kanada* zijn, even als in de *Vereenigde Staten* en als de woningen der *Russische* boeren, van boomstammen gemaakt; doch zij worden hier netter bewerkt. Men bekleedt ze van binnen met greenen planken, terwijl zij aan de buitenzijde glad ge-

(*) Weld, Reize in de *Staten* van *Noord-Amerika*, D. I, bl. 341, v. v.

geſchaafd en gewit worden; zoodat zij geen onaardig gezigt opleveren. De nalatigheid der bewoners, om dezelve behoorlijk te luchten, maakt evenwel, dat er eene onaangename lucht in beſpeurd wordt (*).

Onder de menigvuldige voortbrengſels in *Kanada* en het groot aantal boomen, hetwelk men in de wouden en bosſchen aantreft, komt inzonderheid de *mastboom* in aanmerking, welks ſap bijzonder geſchikt is, om er ſuiker van te maken. Behalve dit, levert het ook bij uitſtek goeden azijn op, en wordt er van hetzelve zeer goed *tafelbier*, alsmede eene uitmuntende en aangename likeur, vervaardigd (†).

De bewoners der *Vereenigde Staten* en van vele andere langs de kusten liggende landen, moet gij niet verwarren met de oorſpronkelijke of eerſte bewoners van *Amerika*, die den algemeenen naam van *Indianen* dragen.

De eerſte zijn meestal oorſpronkelijk van *Europeërs*, die zich, in vorige eeuwen, aldaar hebben nedergezet. Voor zooverre zij dus de gewoonte en levenswijze hunner voorouderen hebben behouden, zijn zij niet van de *Europeanen* onderſcheiden. En wat de laatstgenoemde aangaat, van deze zal ik u in de volgende afdeeling eenige bijzonderheden mededeelen.

6. *Beſchrijving der Indianen van het oostelijk deel van Noord-Amerika, van de Esquimo's en Groenlanders, benevens de voortzetting van den reistogt tot in Frankrijk.*

De kleur der *Indianen* is, over het algemeen, die van koper. Vele evenwel worden er gevonden, die nagenoeg zoo zwart zijn als de Negers in *Afrika*. Zij hebben meestal lang, ſluik, zwart, grof haar, en zwarte oogen, eer klein dan groot. Ook meestal uitſtekende kakebeenen en een' kleinen ſpitſen adelaarsneus, goede tanden en een' zeer zachten adem. Zij hebben geen' baard; doch deze ontbreekt hun niet van nature, zoo als men weleens gemeend heeft; maar onder hen heerscht de gewoonte van dien uit te plukken; ook zijn er vele, die zich het haar der oogleden en wenkbraauwen, alsmede dat van het hoofd, uitrukken, uitge-

(*) Weld, t. a. p., D. II, bl. 72.
(†) Idem, D. II, bl. 132, v. v.

gezonderd op eene plaats achter aan het hoofd, waar zij eene lange lok laten hangen. Zij versieren deze lok met koralen, zilveren snuisterijen, enz., maar bij plegtige gelegenheden met vederen. De vrouwen plukken geheel geene haren van het hoofd uit, maar zijn er zelfs zeer grootsch op, die zoo lang te hebben als mogelijk is.

Sommige mannen hebben hangers in den neus; doch meer algemeen zijn de oorringen. Zij makenl angs den rand van het oor, van boven tot beneden, openingen, waarin zij vervolgens een zwaar gewigt hangen, om de afgezonderde reepen zoo lang mogelijk te doen uitrekken. Hierin hangen zij hunne breede oorringen, die hun op de borst slingeren. De vrouwen, intusschen, maken vele kleine gaatjes in de randen der ooren, en hangen daarin een aantal kleine, meestal zilveren ringetjes.

De gewoonte van zich te beschilderen heerscht onder de *Indianen* van *Amerika*, zoowel als onder verscheidene andere onbeschaafde volken. Willen zij eens prachtig uitgedost wezen, dan beschilderen zij zich op de zonderlingste wijze. Sommige hebben alsdan het aangezigt geheel zwart, uitgezonderd eene ronde plaats in het midden, waarin de bovenlip en een gedeelte van den neus, dien zij met eene roode kleur bedekken. Andere bestrijken hun geheele hoofd met zwarte verf, uitgenomen eene ronde plek op elk oor, die rood geschilderd wordt. Nog andere maken het eene oog zwart en het andere rood. Zeer verschillend zijn zij dus in de wijze van zich met verf op te sieren.

Evenwel is de meest gebruikelijke manier van zich te beschilderen, dat zij het geheele aangezigt met houtskool zwart maken, en vervolgens met vochtige nagels een aantal strepen, al golvende en evenwijdig aan elkander loopende, op de wangen trekken. Moeten zij naar den strijd, dan beschilderen zij hun geheele ligchaam met roode, witte en zwarte verwen, en geven zich dus een voorkomen, dat in den volsten nadruk afschuwelijk kan geheeten worden.

De meeste natiën der *Indianen* zijn *nomadische* of zwervende volken. Gedurende den jagttijd, dat is, van het vallen der bladeren totdat de sneeuw smelt, wonen zij alle onder tenten, die zij met zich voeren, en die doorgaans zeer slecht zijn. In het midden van den winter, wanneer de sneeuw bevrozen is, maken zij zich

zich hutten van ſneeuw, die verre boven andere te verkiezen zijn, daar zij zeer goed de koude en den doordringenden wind weêrſtaan.

Hun huisraad is van weinig belang, en beſtaat meestal in een paar koperen of ijzeren ketels, potten van ſteen en eenige houten lepels en ſchotels (*).

Eene algemeene gewoonte heerscht onder de meeste onbeſchaafde volken, dat de vrouwen, namelijk, als niet veel beter dan lastdieren worden aangemerkt. Bij de Noorder-Indianen in *Noord-Amerika*, zegt de Reiziger Hearne (†), worden de vrouwen nog al hoog gewaardeerd, wanneer zij krachten genoeg bezitten, om in den zomer een' last van honderd tien of honderd twintig pond op hare togten te dragen, of in den winter, wanneer er ſneeuw genoeg ligt, eene ſlede van veel grooter zwaarte te trekken of voort te duwen, en daarbij in ſtaat zijn, allerlei ſoort van vellen te bereiden en er kleederen van te maken.

Ook hebben deze Indianen eene bijzondere denkwijze van ſchoonheid. De *Chinezen* houden diegenen voor zeer ſchoon, die zoo dik en vet zijn, dat zij naauwelijks van hare plaatſen kunnen opſtaan, en hiermede komt de denkwijze der Mooren in *Afrika* vrij wel overeen. Maar vraagt men een' Noord-Indiaan, wat ſchoonheid is? — zijn antwoord zal zijn: een breed, plat aangezigt, kleine oogen, hoog uitpuilende kaken, drie of vier breede zwarte ſtrepen over elke wang, een laag voorhoofd, eene groote uitſtekende kin, een lompe hakige neus, eene taanachtige huid, en borſten, die tot over de middel hangen.

Men treft ver in het noorden van *Amerika*, alsmede in *Groenland*, onder andere dieren, die doorgaans de koude gewesten bewonen, eene ſoort van runderen aan, die men *muskusrunderen* (§) heet. Deze dieren zijn hoog op de beenen, en van den kop tot den ſtaart omtrent zes voeten lang. Zij zijn zwart van kleur, en hebben eene witte vlek op den rug. Hun haar is lang en

(*) Weld, t. a. p., D. III, bl. 79, v. v.

(†) S. Hearne, Landreis naar den N. Oceaan, D. I, bl. 134.

(§) *Bos moschatus.* Een paar hoornen van dit dier wegen, ſomwijlen, wel vijftig pond.

en bereikt bijna den grond. Hun vleesch riekt en ſmaakt ſterk naar de muskus, zoodat de *Europeanen* het niet, dan bij groot gebrek aan andere ſpijzen, eten kunnen, en evenwel is het een gezonde kost (*).

Het eigenlijke muskusdier (†) vindt men in *Azië*, en het houdt zich voornamelijk op in de digte bosſchen en bergachtige ſtreken van *Thibet* en in het zuidelijk deel van *Siberië*. In Uilkens *Beſchrijving van de merkwaardigſte voortbrengſelen der Natuur*, D. III, bl. 125, kunt gij dit dier nader leeren kennen; gelijk gij ook in dat ſchoone Werk de bijzonderheden omtrent de andere dieren en verdere voortbrengſelen, welke ik u reeds genoemd heb en nog noemen zal, vinden kunt, en die voor u van zeer veel belang zijn: het is ook daarom dat ik u nogmaals daartoe verwijs.

De handel, die in het noorden van *Amerika* met de *Indianen* gedreven wordt, beſtaat, even als die met de noordelijke bewoners van *Siberië*, in pelterijen. Twee Maatſchappijen vindt men aldaar gevestigd, die er zich voornamelijk mede bezig houden. De eene heet de *Noordwest-Kompagnie*, de andere die *van de Baai van Hudſon*. Voornamelijk volgen die van de eerstgenoemde Maatſchappij, die te *Montreal* gevestigd is, de rivier de *Utawa*, om de bonten en pelterijen uit de binnenlanden aan te voeren. Omſtreeks Mei vertrekt eene geheele vloot *kanoes* van *Montreal*. Deze vaartuigen zijn gemaakt van den bast van berkenboomen, en zijn zoo ligt, dat zij door de Reizigers op de ſchouders kunnen gedragen worden, hetwelk ook zoo dikwijls geſchieden moet, als zij te ondiepe plaatſen in de rivier aantreffen (§).

Dat gedeelte van *Amerika*, hetwelk oostwaarts als mede noordwestwaarts van de *Hudſons-Baai* gevonden wordt, wordt door een volk bewoond, *Esquimo's* geheeten. Dit volk is in vele opzigten zeer bijzonder. Wanneer zij, die digt bij de *Churchil*-rivier hun verblijf houden, in den winter reizen, zoo geſchiedt zulks altijd van meer tot meer, of van rivier tot rivier, alwaar zij voorraad-magazijnen van levensmiddelen en van

(*) Hearne, t. a p., bl. 39.
(†) *Moschus moschifer*. Dit dier gelijkt wel wat naar eene wijfjes-ree.
(§) Weld, t. a. p., D. II, bl. 46.

van mos tot brand aangelegd hebben; doch daar die plaatſen ſomtijds zeer wijd van elkander liggen en ſommige meren zeer groot zijn, plaatſen zij gemeenlijk hunne tenten op het ijs, en, in ſtede van een vuur aan te leggen, dat zij, wegens de groote koude, zoo noodig ſchijnen te hebben, hakken zij binnen hunne tenten gaten in het ijs, en zitten daarin naar viſch te hengelen. Vangen zij iets, dan wordt de viſch zoo levend uit het water opgegeten, en om hunne dorst te lesſchen, is water hun gewone drank.

Dikwijls kocht de Reiziger Hearne, bij zijnen omgang met dit volk, zakken van zeehonden- of robbevellen van hen, die hij meende, dat met traan opgevuld waren. Maar niet zelden vond hij er, bij het openen, eene groote menigte van hertenvleeſch, pooten van zeehonden en zeepaarden, of ook wel zalm in. Dit werd hun dan teruggegeven, en door hen gretig binnengeſlagen, hoewel een gedeelte dezer levensmiddelen ſomtijds meer dan een jaar in de zakken was opgeſloten geweest.

Dit is hun gewoon voedſel; echter hebben zij ook nog andere ſpijzen, luistert maar! Een zeer ſmakelijk geregt, onder anderen, bereiden zij van de raauwe lever van een hert, in kleine vierkante ſtukjes geſneden en vermengd met de bijna verteerde ſpijs uit de maag van dit dier. Deze kost levert voor hen een waar feestmaal op. Onze viesheid is bij hen onbekend, en dat kunt gij ook daaruit opmaken, dat zij niet alleen traanolie gebruiken tot hartverſterking en tot ſaus over hunne ſpijs, maar dikwijls handen vol maden inſlikken, die door de vliegen in het vleeſch worden voortgebragt; waarbij nog het gebruik onder hen heerscht, om, wanneer zij uit den neus bloeden, dat bloed op te likken en door te zwelgen, het ſmeer uit hunne neuzen op te ſlurpen, ongedierte te eten, enz. enz. (*).

Dit volk leeft volkomen vrij; de eene bezit niet meerder magt dan de andere, de verpligting der kinderen aan hunne ouders uitgezonderd, en hoe veel zorg deze voor hun kroost dragen zal u misſchien wel bekend zijn; — ten minſte, wanneer gij het *Zedekundig Leesboek, in den vorm van Geſchiedenisſen*, door de Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, uitgegeven, gelezen hebt,

(*) Hearne, t. a. p., D. I, bl. 214.

hebt, zult gij daaromtrent wel iets vernomen hebben. Over de koude, die in deze gewesten, vooral des winters, heerscht, laat ik u oordeelen door het volgende.

De Kapitein James in het jaar 1613 een' doortogt zoekende in het noorden van *Amerika*, zag zich weldra door het menigvuldige ijs teruggehouden, en zelfs in de noodzakelijkheid gebragt van aldaar te overwinteren. Men bouwde zich hutten op den wal, die spoedig onder de sneeuw als begraven lagen. Hierdoor moest men zich een' weg banen. In Wintermaand bevroor het water aan hunne beenen. De koude in de open lucht was ondragelijk; de oogleden bevroren. In de bosschen was de koude minder hevig; echter geraakten de handen, voeten en het aangezigt vol kloven. Van binnen in de hutten bevroor alles; de ijskegels hingen overal. De dekens van het bed zelfs waren stijf en met ijzel. Drie voet van den vrij heeten haard bevroor het water, waarin de kok het vleesch weekte. Terwijl het vleesch bij het vuur stond te weeken, was de zijde naar het vuur genoegzaam heet, terwijl de zijde er tegenover een' duim dik ijs had.

Groenland vindt gij noordoostwaarts van de landen, die de *Esquimo's* bewonen. Zij zijn eigenlijk van dit land oorspronkelijk, zoodat het derhalve geenszins te verwonderen is, dat men nog heden zoo veel overeenkomst tusschen de *Groenlanders* en de *Esquimo's* bespeurt.

De *IJslanders* waren de eerste, die van dezen volkstam berigten gaven. In den jare 1000 of 1002 naar *Groenland* reizende, troffen zij aldaar een volk aan in booten, die met leder overtrokken waren. De groote kloeke *Noormannen* noemden deze kleine onaanzienlijke menschen *Skrallingers*, dat is afknipsels of dwergen. In het vervolg werd de kolonie der *Noormannen* op *Groenland* geheel verwaarloosd, en, waarschijnlijk door haren slechten toestand, eindelijk door die afknipsels aangetast, die toen in het bezit van dit eiland bleven.

De tegenwoordige *Groenlanders* zijn nog klein van gestalte, en varen, gelijk de vorige van de elfde eeuw, in booten met leder omtogen (*).

Oostwaarts van *Groenland* treft men *Spitsbergen* aan, het noordelijkste land der bekende aarde, met eeuwige sneeuw

(*) Hearne, t. a. p., D. I, bl. 165, in eene Nota van den Heer Forster.

ſneeuw en ijs bedekt, en hetwelk naar deszelfs ſpits uitloopende gedeelten, die tevens met ſteile bergen voorzien zijn, dus geheeten wordt.

Nemen wij nu onzen togt van daar zuidwaarts, zoo zullen wij op denzelven *Petersburg* weder aantreffen, waar wij onzen Reiziger, gedurende onzen uitſtap, gelaten hebben. Gaan wij dan nu verder met hem zijne reis vervolgen.

Den 26ſten September vertrok hij naar *Frankrijk*, zijn Vaderland. Hij nam zijnen weg over *Riga*, *Memel*, *Berlijn*, enz., en kwam den 17den October, 1788, te *Verſailles*, digt bij *Parijs* gelegen, aan.

VII.

REIZE VAN COOK RONDOM DE WERELD.

1. *Vertrek van Engeland. Komst op het eiland Otaheite.*

Nu wordt het tijd, mijne jonge lezers! dat wij ons eens naar dien *Grooten Oceaan* begeven, die tusſchen *Azië* en *Amerika* gevonden wordt; of liever, dat wij eene reis rondom de aarde ondernemen, en ons best doen, om voornamelijk op dezelve bekend te worden met de landen en derzelver bewoners, welke men in en langs de *Groote Zuidzee* aantreft. Vele Reizigers, weet gij, hebben dien grooten togt gedaan, zoodat wij genoegzamen voorraad hebben, om te kiezen, wien wij volgen willen. Maar aan wien nu de voorkeur gegeven? In den beginne volgden wij Columbus op zijnen togt, als den beroemdſten Reiziger van vorige eeuwen. Thans zullen wij op gelijke wijze te werk gaan. Cook, den ſtoutſten en vermaardſten Zeebouwer van alle, die vóór hem niet alleen, maar ook, die, tot nog toe, na hem geweest zijn, zullen wij op zijne herhaalde togten rondom de wereld vergezellen, en hierbij ook niet vergeten de merkwaardigſte ontdekkingen, door andere beroemde Reizigers gedaan. Jammer is het maar, dat mijn beſtek niet toelaat, u vele belangrijke zaken mede te deelen. Met ſommige der merkwaardigſte, en die mij zullen voorkomen de nuttigſte voor u te zijn, zult gij u

moeten vergenoegen. Vergeet intusschen niet, eene naauwkeurige wereldkaart bij u te leggen.

Den 20sten Julij, 1768, vertrok Cook van *Plymouth*, in *Engeland*, en ving dus zijnen eersten togt aan. In de wateren zuidwaarts van de *Kaapverdische Eilanden* gekomen, nam men het verschijnsel op de zee waar, dat reeds bij zoo velen verwondering gebaard heeft, en omtrent welks oorzaak zoo verschillend gedacht wordt. Maar nu weet gij nog niet, wat ik meen. Ik bedoel, mijne vriendjes! het zeelicht of het lichten van het zeewater. „Dit licht," zegt Uilkens (*), „verschijnt „somtijds bij eene stille zee, gelijk duizende over de „oppervlakte verspreide sterren; somtijds bij beweging „als de baren breken of aan vaste ligchamen slaan, „en dikwerf sterk rondom een snelzeilend schip."

Wat de oorzaak van dit verschijnsel betreft: men schrijft zulks voornamelijk toe aan kleine, ronde, slijmerige diertjes, die in menigte op het water gevonden worden en een' lichtgevenden glans aan het oog vertoonen. De Reiziger la Billandière heeft, door proeven, deze diertjes ontdekt en dus dit gevoelen bevestigd.

Men zeilde alverder de kust van *Zuid-Amerika* langs, de *Straat van le Maire* door, het *Vuurland* om en zoo de Groote Zee in. Wat aangaat de bewoners van den zuidelijken hoek van *Zuid-Amerika*, aan de *Straat van Magellaan* grenzende, deelt ons de Reiziger Wallis, die op zijn' togt dit Land bezocht heeft, het volgende mede.

„Dit volk, *Patagoniërs* geheeten, is kloek van gestalte; een van hen zelfs, door genoemden Reiziger gemeten, had eene lengte van zes voet en zeven duim. De middelbare hoogte zal nagenoeg van vijf voet en tien duim tot zes voet zijn. Zij hebben eene donkere koperkleur, even als de andere Indianen van *Zuid-Amerika*, glad, borstelachtig haar, hetwelk zij van achteren met een' katoenen draad opbinden. Hunne kleederen zijn gemaakt van guanaco-vellen (†), en worden met het haar

(*) J. A. Uilkens, Redevoeringen over de volmaaktheden van den Schepper in zijne schepselen beschouwd, D. I, bl. 82.

(†) De guanaco, of lama, is voor deze *Amerikaansche* volken een dier van onschatbare waarde. Het wordt door de *Europeanen* schaaps-kameel genoemd, *camelus leama.* Schoon

haar naar binnen gedragen. Hun aangezigt en andere deelen van het ligchaam beſchilderen zij op onderſcheidene wijzen."

Het Land der *Patagoniërs* is door de *Sraat van Magellaan* afgeſcheiden van het *Vuurland*. Dit eiland werd onder anderen bezocht door de Heeren Banks en Solander, medgezellen van onzen Reiziger. Aan land gegaan zijnde, met oogmerk om een *Amerikaansch* dorp te gaan bezigtigen, kwamen hun op een' kleinen afſtand van hetzelve twee inwoners te gemoet, die een groot geſchreeuw maakten en hen vervolgens naar het dorp geleidden. Het was gelegen op eenen dorren heuvel met houtgewas voorzien, en beſtaande uit een dozijn hutten op de eenvoudigſte wijze ingerigt. Het waren ſlechts eenige palen, zoodanig in den grond geplant, dat de boveneinden aan elkander raakten, en aan de windzijde gedekt met takken en droog gras; eene opening diende tot deur en ſchoorſteen, en wat hooi, op den grond geſpreid, maakte hunne zittingen en bedden uit. Men zag er geen huisraad dan een' korf, om aan den arm en een' zak, om op den rug te dragen, voorts eene blaas van een dier met water, waaruit zij drinken. Hunne kleur gelijkt naar roest van ijzer met olie gemengd. Zij hebben zwart haar, en kleeden zich met guanaco- of zeekalverenvellen. Ook beſchilderen zij zich op onderſcheidene wijzen. Tot voedſel ſchijnen zij zich alleen van ſchelpvisſchen te bedienen. Deze worden door de vrouwen aan het ſtrand, bij laag water, opgezameld. Zij ſchijnen eene dwalende horde te zijn, en allen evenveel gezag te hebben. Geen teeken van Godsdienst ontdekt men bij hen. Zij hebben het voorkomen van het armſte en domſte volk van alle volkeren der aarde, levende naakt in hutten, die van alle zijden den regen, de ſneeuw en koude doorlaten, verſtoken van alle gemakken, van alle middelen, om hunne ſpijzen te bereiden; en echter, neemt dit wel in acht, jonge lezers! zij leven vergenoegd, en begeeren niets buiten hetgene zij bezitten.

Eene groote verſcheidenheid van planten treft men op dit eiland aan. Ook is hetzelve, zoo als men voorheen

Schoon klein van geſtalte, kan het honderd en vijftig pond dragen. De volken eten deszelfs vleesch; voeden zich ook met deszelfs melk, en kleeden zich met deszelfs huid of vellen.

heen meende, geenszins van hout ontbloot. Het *Staten-Eiland*, hier digtbij gelegen, is wel voorzien van baaijen, havens en bosſchen. De togt in de *Groote Zuidzee* werd met een goed gevolg voortgezet, zoo zelfs, dat men den 11den Maart, 1769, na eenige, tot op dien tijd toe, onbekende eilanden ontdekt te hebben, het eiland *Otaheite* bereikte, waarheen voornamelijk de reize gerigt was.

„Hoe!" zegt gij, „zulk een groote en gevaar„volle togt voornamelijk gerigt naar het eiland *Ota„heite*, in de *Groote Zuidzee?*" Ja, mijne vriendjes! hoe vreemd gij hiervan moogt opkijken, was dit echter zoo. En wilt gij daarvan de reden weten, leest dan maar voort!

Voorname Sterrekundigen van dien tijd hadden berekend, dat eene van de *planeten* of *dwaalſterren*, die zich om de zon bewegen, *Venus* namelijk, op den 3den Junij, 1769, over de zonneſchijf zou gaan, en dat de waarneming daarvan, onder anderen, ook zeer voordeelig zou kunnen gedaan worden op een der eilanden in de *Groote Zuidzee*. De Kapitein Wallis, van zijn' togt teruggekomen zijnde, oordeelde, dat er geen geſchikter eiland tot deze waarneming was dan een van die, welke hij ontdekt en *George* genoemd had.

Dit is namelijk hetzelfde, waarvan de ware naam *Otaheite* is. Ten einde dan dien overgang waar te nemen, werd Cook naar het genoemde eiland gezonden. De redenen nu, waarom men voornamelijk koers hield naar *Otaheite*, heb ik u opgegeven. Doch ik geloof, dat gij daaraan nog weinig hebben zoudt, wanneer ik u het een en ander niet wat duidelijker maakte. Dit is nu mijn voornemen. Gij moet dan vooreerst weten, dat men de ſterren aan den hemel onderſcheidt in *vaste* en *dwaalſterren*. De eerſte zijn die, welke altijd denzelfden ſtand aan den hemel behouden en nooit van plaats veranderen. De andere daarentegen zien wij dan hier, dan weder daar aan den hemel geplaatst. Zij ſchijnen te dwalen. Vandaar nu, dat zij *dwaalſterren* geheeten worden. Van de eerſte ſoort ſchijnt de hemel als bezaaid, en, door een' grooten *verrekijker* of *teleskoop* gezien, is het getal ook ontelbaar. Van de laatſte ſoort kent men er tot heden ſlechts tien, die alle groote donkere bollen zijn en de volgende namen dragen: *Mercurius*, *Venus*, *Mars*, *Vesta*, *Juno*, *Pal-*

Pallas, *Ceres*, *Jupiter*, *Saturnus* en *Uranus*. Sommige dezer planeten zijn grooter, andere kleiner dan de aardbol, waarop wij wonen, en die insgelijks niet anders dan eene planeet of dwaalster is; zoodat er met deze *elf* gevonden worden. Al deze planeten nu bewegen zich, op bepaalde afstanden en in bepaalde kringen en tijden, rondom de zon. De digtste bij de zon is *Mercurius*; dan volgt *Venus*; daarop de *Aarde*, en vervolgens de overige in de boven opgegevene orde. *Mercurius* en *Venus* bevinden zich dus tusschen de aarde en de zon. Wanneer het nu gebeurt, dat deze planeten in haren loopkring zoodanig komen te staan, dat zij in eene regte lijn tusschen de zon en de aarde gezien worden, zoo moet men immers eene donkere vlek, de grootte der planeet namelijk, op de zon bespeuren, wijl alsdan de verlichte zijde naar de zon en de donkere naar ons toegekeerd is? De beweging der planeet van den eenen kant der zon tot den anderen, noemt men *den overgang der planeet over de zonneschijf*.

In den jare 1769 dan, zoo als ik reeds gezegd heb, had er een overgang van *Venus* plaats (*), en dezen overgang naauwkeurig waar te nemen, was het voornaamste, dat Cook op zijne reize te verrigten had. „En wat kon daar nu door uitgevoerd worden?" vraagt gij zeker. Een zeer gewigtig stuk der Sterrekunde, mijne jonge vrienden! Daardoor werd men in staat gesteld, om met eenige zekerheid te bepalen, hoe groot de afstand van de aarde tot de zon is.

(*) Ziehier de jaren en dagen, waarop men, volgens La Lande, in het toekomende de overgangen van *Mercurius* en *Venus* te wachten heeft.

Mercurius.

Jaren. . . .	Middelb. tijd te Parijs.
1815. . . . 11	Nov. 14 u. 53 m. 30 s.
1822. . . . 4	„ 14 u. 11 m. 46 s.
1832. . . . 4	Mei, 22 u. 6 m. 12 s.
1835. . . . 7	Nov. 8 u. 6 m. 50 s.
1845. . . . 8	Mei, 5 u. 46 m. 36 s.
1848. . . . 9	Nov. 1 u. 57 m. 0 s.
1861. . . . 11	„ 19 u. 43 m. 50 s.
1868. . . . 4	„ 19 u. 2 m. 34 s.
1879. . . . 6	Mei, 3 u. 45 m. 12 s.
1881. . . . 7	Nov. 12 u. 56 m. 10 s.
1891. . . . 9	Mei, 11 u. 27 m. 12 s.
1894. . . . 20	Nov. 6 u. 46 m. 40 s.

Venus.

Jaren. .	Middelb. tijd te Parijs.
1874. . . . 8	Dec. 16 u. 56.
1882. . . . 24	Nov. † . . . .
2004. . . . 7	Junij, 19 u. 18.
2012. . . 5	„ † . . .
2117. . . . 10	Dec. 16 u. 13.
2125. . . . 8	„ † . . .
2247. . . . 10	Junij, † . enz.

is (*). En het is aan Cook's waarnemingen en aan die van andere beroemde mannen, die tegelijk met hem, doch op verfchillende plaatfen der aarde, dien overgang hebben waargenomen, dank te weten, dat men hiermede bekend geworden is (†).

De volgende *Tafel* zal u zoowel dezen afftand, als dien van al de andere planeten leeren kennen, alsmede aanwijzen, in hoe veel tijd zij hare loopbanen volbrengen, en hoe veel malen kleiner of grooter zij zijn dan onze aarde. Vooraf moet ik u nog zeggen, dat die planeten, welke tusfchen de aarde en de zon gevonden worden, *binnenplaneten*, en de andere, die verder van de zon af zijn dan de aarde, *bovenplaneten* genoemd worden; dat fommige derzelve nog maar kort geleden ontdekt zijn (§); dat de zon een millioen vier honderd acht en veertig duizend malen grooter dan de aarde is, en dat zij niet alleen deze elf planeten, die men hoofdplaneten noemt, verlicht en verwarmt, maar ook nog andere donkere bollen, als onze maan en de manen of bijplaneten der andere hoofdplaneten, die zich alle, in eenen bepaalden tijd, om de hoofdplaneten bewegen, en tegelijk met haar den loop om de zon volbrengen. De zon nu met hare planeten en bijplaneten te zamen genomen, wordt ons zonne- of planeetftelfel genoemd.

De vaste fterren zijn voorzeker ook zonnen, fommige zelfs grooter dan de onze. Zij vertoonen zich, door hare onmetelijke afftanden, zoo klein in onze oogen. Ongetwijfeld heeft elke derzelve, even als onze zon, hare planeten en bijplaneten, die zich om haar bewegen en licht en warmte van haar ontvangen.

Ontelbare zonne- of planeetftelfels bevinden zich dus in de onmetelijke ruimte. Doch aan elk derzelve is zijne vaste plaats aangewezen; elke planeet en bijplaneet, alsmede de kometen, hebben hare vastgeftelde loopbanen, en zullen, buiten den wil des Scheppers, nimmer van dezelve afwijken. TA-

(*) Hoe de berekening van den afftand der aarde tot de zon behoort te gefchieden, leert La Lande in zijne *Sterrekunde*, D. II, § 1634 en 1746.

(†) Eene breedvoerige befchrijving der waarnemingen van den overgang van *Venus*, in 1769 door vele Geleerden gedaan, vindt men in La Lande's *Sterrekunde*, D. III, bl. 73, v. v.

(§) Uranus is ontdekt in 1781, Ceres in 1801 (1 Januarij), Pallas in 1802, Juno in 1804 en Vesta in 1807.

TAFEL (*) van de afstanden der planeten van de zon, benevens hare omloopstijden en grootte.

	Mijlen.	Omloop.	Jaar.	Dag.	Uren.
1. *Mercurius.* Op een' afstand van	8,073,720	in den tijd van	—	87	23, is 16 maal kl. dan de Aarde.
2. *Venus.*	15,086,550	. . . . . .	—	224	17, is $\frac{1}{10}$ . . . .
3. *De Aarde.*	20,857,008	. . . . . .	—	365	6.
4. *Mars.*	31,779,673	. . . . . .	1	321	17, is $4\frac{3}{5}$ . . . .
5. *Vesta.*	49,000,000	. . . . . .	3	226	12.
6. *Juno.*	56,000,000	. . . . . .	4	127	— is 188 . . . .
7. *Pallas.*	58,000,000	. . . . . .	4	218	— is 37 . . . .
8. *Ceres.*	58,000,000	. . . . . .	4	220	— is 15 . . . .
9. *Jupiter.*	108,476,874	. . . . . .	11	314	20, is 1474 maal gr. . . . .
10. *Saturnus.*	198,962,702	. . . . . .	29	166	19, is 1030 . . . .
11. *Uranus.*	398,000,000	. . . . . .	84	7	16, is 83 . . . .

(*) Grootendeels te vinden in Fabri's *Handboek der Aardrijksbeschrijving*, D. I, bl. 29.

2. *Beschrijving van Otaheite, van Nieuw-Zeeland en Nieuw-Holland, benevens de voortzetting der reize tot in Engeland.*

Het eiland, waarop onze Reiziger zich thans bevond, behoort tot die verzameling van eilanden, die den algemeenen naam van *Societeits-Eilanden* dragen. Zij zijn dertien in getal, waarvan *Otaheite* het voornaamste is. Oostwaarts van daar heeft men eene andere verzameling of *Archipel*, door den Heer de Bougainville den *Gevaarlijken Archipel* geheeten. Negen eilanden van denzelven werden door hem, zes door Wallis en twee door Cook ontdekt. En in het noordoosten liggen de *Archipels* van *Mendana* en *Washington*, ook wel de *Revolutie-Eilanden* genoemd. De eerste werden ontdekt door Mendana, uitgenomen een, hetwelk Cook bekend deed worden. De laatste ontdekte de *Amerikaan* Ingraham in 1791, door wien een der eilanden *Washington* geheeten werd. De *Engelschman* Roberts gaf hierop den geheelen *Archipel* dezen naam. Marchand, een *Franschman*, vond kort na Ingraham deze eilanden, en noemde dezelve de *Revolutie-Eilanden*. In het noordwesten van de *Societeits-Eilanden* vindt men den *Archipel* van *Roggeveen*; westwaarts van daar dien van de *Zeevaarders-Eilanden*, door de Bougainville dus geheeten, nadat hij de vier oostelijkste ondekt had. In het zuiden van dezen *Archipel* vindt men de *Vriendelijke Eilanden*, in 1643 door Tasman ontdekt. Van hier westwaarts gaande, treft men de *Tidji-Eilanden* aan. Nog eenen merkwaardigen *Archipel* vindt men in dezelfde zee, omtrent den noorder-keerkring. Hij werd door Cook ontdekt en die van de *Sandwichs-Eilanden* genoemd. Begeven wij ons nu westwaarts van daar, dan vinden wij, tusschen de evennachtslijn en den 11den graad noorderbreedte, eene lange keten van kleine eilanden, door twee *Engelschen*, Gilbert en Marshalk, in 1788 ontdekt, en de *Mulgraafsche Eilanden* genoemd. Zuidzuidoostwaarts van dezen *Archipel* treft men de eilanden der *Koningin Charlotte* aan; voorts de *Nieuwe-Hebrides*, *Nieuw-Caledonië*, en verder zuidwaarts de eilanden van *Nieuw-Zeeland*.

De voornaamste *Archipels*, digter naar het vaste land van *Azië*, zijn de *Philippijnsche-* en *Dieven-Eilanden*, beide in 1521 door Magellaan ontdekt. On-

Onder den *Grooten Archipel* van *Azië* verſtaat men die groote verzameling van eilanden, welke zich van het oosten der *Indiſche Zee* oostwaarts en van *Rusſisch-Tartarije* zuidwaarts uitſtrekt. Vooral verdient dien naam dat gedeelte van die groote verzameling van *Formoſa* tot *Nieuw-Holland*, en van de ſtraat *Sunda* tot *Nieuw-Caledonië*, waaronder begrepen zijn de eilanden van de *Sund*, van *Celebes*, de *Molukſche* en *Gilolo*, *Nieuw-Guinea*, *Nieuw-Brittanje*, *Louiſiade*, de *Salomons-Eilanden*, die van de *Koningin Charlotte*, de *Nieuwe-Hebrides*, *Nieuw-Caledonië*, enz.

Zien wij nu eens, wat bijzonders *Otaheite*, of, in het algemeen, de *Societeits-Eilanden* opleveren.

Otaheite heeft goede havens. Het is doorgaans ongelijk, en men vindt er geen ander brandhout dan dat van vruchtboomen. Langs de zee is het zeer vruchtbaar. De broodvruchtboom heeft de dikte van een' eik. De vrucht heeft de grootte van een kinderhoofd; van binnen is zij wit en wat vaster dan versch brood. Voorts treft men er eene ſoort van appelen aan, benevens zoete aardappelen, yams, kokosnoten, ſuikerriet, enz.

De *Otaheiters* zijn ruim zoo groot als de *Europeanen* en zeer welgemaakt. Hunne kleur is olijf. Zij hebben geene uitſtekende kakebeenen, ingezonken oogen of uitſtekende voorhoofden, maar den neus wat platachtig. Hun haar is meestal zwart, doch wat ruw, en wordt door de vrouwen kort, maar door de mannen in lange lokken en ſomtijds opgebonden gedragen. Zij zijn van een open karakter, zonder achterdocht of valschheid, en zoomin tot wraakzucht als tot wreedheid geneigd. Zij zijn gewoon, hun hoofd te zalven met eene olie, uit kokosnoten geperst, en waarin zij welriekende kruiden en bloemen laten weeken. Zij prikken zich het ligchaam met een werktuig van scherpe tanden voorzien, gedoopt in eene ſoort van rookzwart. Men verſiert inzonderheid de billen met velerlei figuren, doch nimmer het aangezigt. De kleeding der vrouwen beſtaat in een lang ſtuk doek, dat verſcheidene malen om het lijf gaat en voorts tot half op het been afhangt; twee of drie andere ſtukken doek hebben in het midden eene opening, waardoor het hoofd geſtoken wordt, terwijl de einden vóór en achter afhangen, en met een' gordel om het lijf worden vastgehecht, zoodat de armen vrijblijven. De mannen dragen

gen dezelfde kleeding; alleen gaat het eerfte ftuk doek om hunne dijen in de gedaante van eene broek. De beenen en voeten dragen zij bloot, maar befchutten het hoofd door een mutsje van matwerk of kokosbladeren. De vrouwen dragen ook wel eene foort van tulband, of omwinden de haren met draden van gevlochten haar, waartusfchen zij bloemen fteken. De ftoffen tot hunne kleeding maken zij uit drie verfchillende basten van boomen. Hunne voornaamfte fpijs beftaat in gewasfen. Het meest bedienen zij zich van de broodvrucht. De visfchen verfchaffen hun insgelijks een geliefd voedfel; de kleine eten zij raauw. Het zeewater is hunne gewone faus; ook maken zij zich nog eene andere uit de pit van de kokosnoot. Zij hebben geene tafels, eten meest alleen en doorgaans onder een' boom. Zij zijn traag van aard: eten en flapen fchijnen hunne voornaamfte bezigheden.

Hunne woningen ftaan in de fchaduw van hoog geboomte, en zijn rondom open. Als het regent, eet men in dezelve. De huisvader flaapt in het midden der hut, de kinderen aan zijne voeten en de bedienden, bij goed weder, in de open lucht. Om hunne kanoes zamen te ftellen, bedienen zij zich van eene bijl, gemaakt van een graauwachtigen bafaltfteen, een' beitel van een menfchen-armbeen en eene rasp van koraal, die hun tot vijl dient.

Men vindt bij hen ook fporen van Godsdienst; doch alles fchijnt bedolven in verborgenheden en tegenftrijdigheden.

Van dit eiland vertrok onze Reiziger den 13^{den} Julij, en zette koers naar *Nieuw-Zeeland*. Verfcheidene eilanden ontdekte hij op dezen togt, en maakte zich, zoo naauwkeurig mogelijk, met dezelve bekend. In September bereikte hij *Nieuw-Zeeland*, en meende thans het onbekende *Zuidland* gevonden te hebben. Abel Tasman ontdekte den 13^{den} December, 1642, dit land, en men hield het vervolgens daarvoor, dat het een gedeelte van het onbekende *Zuidland* was: altoos toch had men in het denkbeeld verkeerd, dat er in het zuidelijk deel der aarde, even als in het noorden, nog een groot land zijn moest. Cook heeft door zijne reizen, en vooral door de tweede, het tegendeel bewezen. *Nieuw-Zeeland* bevond hij te beftaan uit twee eilanden, gelegen tusfchen 34° en 48° zuiderbreedte en 196° 30′ en 183° 30′ lengte. Het

Het zuidelijkſte eiland is voor het grootſte gedeelte bergachtig, doorgaans onvruchtbaar en weinig bewoond. Het noordelijk eiland heeft ook wel vele heuvels en bergen; maar alle met groen bedekt, en al deszelfs valleijen beſproeid door beken van zoetwater; de grond is er ligt, maar vruchtbaar, en volgens de gedachten van onzen Reiziger zouden er al onze Europeſche groenten en zaden zeer wel groeijen.

De ſelderij en kers zijn er overvloedig; men eet er den wortel van varen, benevens nog eene andere plant van een' onaangenamen ſmaak. De planten, die er aangekweekt worden, zijn *yams*, zoete aardappelen en de kokos. Van de pompoenen weten zij zich potten tot hun gebruik te vervaardigen. Men vindt er ook de Chineſche papier-moerbeziënboom; voorts heeft men er twee ſoorten van eene plant, welke den inwoneren tot hennep en vlas dient, en waarvan zij hunne kleederen maken.

De mannen zijn groot, ſterk, welgemaakt, wakker en levendig. Hunne kleur is bruin. De vrouwen ſchijnen luchthartiger en vrolijker dan de mannen. De kleeding der beide geſlachten is dezelfde; doch men onderkent de mannen genoeg aan hunne zwarte haren en baard. Twee ſtukken ſtof maken hunne kleeding uit; het eene wordt op den ſchouder vastgemaakt en hangt af tot op de knien, terwijl het andere om de middel geſlagen wordt en tot op den grond nederhangt. Mannen en vrouwen maken zich gaten in de ooren, groot genoeg, om er den vinger door te ſteken. Hierin dragen zij doek, vederen, beenderen van vogels, ſomtijds hout of de ſpijkers, die zij van de Reizigers bekomen hebben, ook wel het dons der albatrosſen, dat zich in bosſen ter grootte van eene vuist wederzijds van het oor uitſpreidt en zoo wit als ſneeuw is.

Allen ſmeren zij de haren met olie of ander ſmeerſel, en teekenen het ligchaam met zwarte vlekken.

Hunne huizen zijn opgebouwd van dunne latten, gedekt met droog gras, en ſomtijds van binnen beſchoten met basten van boomen. De deur is zoo laag, dat men er door kruipen moet; digt bij dezelve is een vierkant gat, dat voor venſter en ſchoorſteen dient. Een weinig ſtroo, op den grond geſpreid, dient hun tot rustbed. Hun huisraad is gemeenlijk in eene kist beſloten, en beſtaat uit eenige mandjes, ledige pompoenen,

nen, eenig eenvoudig gereedſchap; voorts hunne kleederen, wapenen en vederen.

Onder dit volk heerscht de gewoonte van zich, bij het verlies van een' nabeſtaande, wonden toe te brengen, waarvan de lidteekens zigtbaar blijven. In het algemeen ſchijnt de overeenkomst hunner zeden met die der bewoners van de eilanden in het overige gedeelte van de *Zuidzee* duidelijk aan te wijzen, dat beide volken denzelfden oorſprong hebben. De overeenkomst der talen is een nog ſterker bewijs. Tupia, een *Otaheiter*, die den Reiziger volgde, deed zich op *Nieuw-Zeeland* overal verſtaan.

Den 31ſten Maart, 1770, vertrok men van *Nieuw-Zeeland*, en nam men den koers westelijk. Na eenige dagen zeilens, bereikte men de kust van *Van Diemensland*, zuidwaarts van *Nieuw-Holland* gelegen, en van hetzelve door eene ſtraat afgeſcheiden, die door zekeren Heer Bas, nog niet lang geleden, ontdekt en naar hem *Basſeſtraat* genoemd is geworden. Cook zeilde van hier noordwaarts, en ontdekte de ganſche oostkust van *Nieuw-Holland*, die tot op dien tijd nog onbekend geweest was. Hij leerde daardoor de uitgeſtrektheid van dit groote eiland naar het oosten kennen, en bragt niet weinig toe ter uitbreiding der Aardrijkskunde van dat gedeelte der wereld.

Na de ontdekking der oostkust van *Nieuw-Holland*, die onder den naam van *Nieuw-Zuid-Wallis* bekend ſtaat, heeft men er ook werk van gemaakt, om aldaar volkplantingen op te rigten. Evenwel heeft de omgang met de *Europeërs* bij de *Nieuw-Hollanders* nog weinig verandering te weeg gebragt. Een voornaam Reiziger (*), die hen in 1801, dus vóór weinige jaren, bezocht heeft, geeft van hen de volgende beſchrijving: „De oorſpronkelijke of eerſte bewoners van dit ge-„deelte der wereld," zegt hij, „zijn, zonder onder-„ſcheid, de onbeſchaafdſte op de geheele oppervlakte „der aarde. Zij bevinden zich nog in dezelfde ge-„ſteldheid, waarin zij zich bevonden ten tijde, dat de „*Europeanen* zich het eerst onder hen nederzetteden. „Geen dag eindigt er, op welken men geene mannen en „vrouwen geheel naakt in de ſtraten van *Sidney* en „*Pa-*

(*) J. Turnbull's *Reiſe um die Welt in den Jahren* 1800 *bis* 1804, *etc.*, Th. I, S. 51, u. w.

„*Paramatta* (Engelsche volkplantingen) ziet rondloo-
„pen. Alles wat men in het werk gesteld heeft, om
„hun deze ongehoorde gewoonte af te wennen en hun
„lot te verbeteren, is te vergeefs geweest. Zij varen
„voort met hunne rust en vrijheid op hunne eigene
„wijze te genieten, en zijn doof voor elken goeden
„raad, welke hun, in dit opzigt, wordt medegedeeld."

Zij zijn evenwel niet van natuurlijke bekwaamheden ontbloot, en dat blijkt inzonderheid daaruit, dat zij de *Europeërs* op eene bijzondere wijze weten na te apen.

Hunne gestalte is buitengemeen tenger. Ook tattouëren zij zich met behulp van scherpe mosselschelpen, en besmeren hun gezigt met mosselkalk en eene soort van roode gom. Hun haar is met mos bedekt, en tot sieraad met haaitanden voorzien. Dwars door den neus zijn stukken hout of beenderen gestoken, zoodat zij eene zeer grappige vertooning maken.

Het voornaamste, dat zij behoeven, leveren hun de zee en de rivieren op, die groote voorraadschuren der Natuur in alle landen en eilanden des *Grooten* of *Stillen Oceaans*. Het is derhalve ook zeer natuurlijk, dat de kusten beter bewoond worden dan het binnenste des lands.

Gebeurt het, dat een doode walvisch op het strand geraakt, dan heeft men de grootste pret der wereld. Eene groote menigte begeeft zich alsdan daarheen, en gaat niet eer weg, voordat de laatste beenen schoon gemaakt zijn. In plaats van brood, bedienen zij zich van eene soort van wortel, dien zij roosteren, tusschen twee steenen fijn maken en met visch of iets anders vermengen. Oesters hebben zij van eene buitengewone grootte, zoo zelfs, dat een gewoon eter aan drie derzelve genoeg heeft.

Visschen is hunne gewone bezigheid; maar tot akkerbouw en handel schijnen zij even zoo weinig aanleg te bezitten, als de dieren des velds.

Hun gehoor en gezigt is bij uitstek scherp. Zij slapen, of onder den blooten hemel, of in eene armzalige hut, die weinig geschikt is, om de ruwe winterstormen af te keeren. Bij nat weder begeven zij zich in de holen der rotsen, en blijven daar, totdat de storm over is, terwijl zij aan den ingang gestadig vuur branden.

Hunne kanoes zijn van boomschors, en wel uit kleine stukken zamengesteld, die bijeengebonden worden;

den; zij zijn de ellendigfte, die men bedenken kan. In zulk een gebrekkig vaartuig ziet men dikwijls eene geheele familie bezig met visfchen. In het midden der kanoe vindt men een hoopje gloeijende asch, waarop de visfchen, die zij vangen, terftond geroosterd of liever half warm gemaakt worden.

Zij hebben ook de gewoonte van de meisjes, wanneer die nog jong zijn, de twee eerfte leden van den pink der regterhand (volgens anderen van de linkerhand) weg te nemen en vervolgens in zee te werpen; waarna zij zich verbeelden, dat het kind voortaan gelukkig in het visfchen zijn zal. Ook heerscht bij hen de gewoonte, om den jongens, zoodra zij de mannelijke jaren bereikt hebben, een' van de voorfte tanden uit te trekken. Dit gefchiedt door hunne *Kuradfchi's* of *Toovenaars*, op eene zeer eenvoudige wijze. Zij breken namelijk denzelven met een' fteen uit. Om het derde of vierde jaar wordt deze plegtigheid uitgeoefend. De jongelingen worden, na deze fmartelijke proef ftoutmoedig doorgeftaan te hebben, onder de mannen opgenomen, en hebben vrijheid, van dien tijd aan tegen den vijand mede te ftrijden.

De kleur der *Nieuw-Hollanders* is niet ongelijk aan die van chocolade. *Nieuw-Holland* is het grootfte van alle bekende eilanden; deszelfs lengte, in eene regte lijn genomen, zal ten naasten bij twee duizend Engelfche mijlen bedragen, terwijl deszelfs oppervlakte grooter dan gansch *Europa* zijn moet. De verheven of bergachtige ftreken maken er flechts een klein gedeelte van uit; het bevat eene afwisfeling van vruchtbaarheid en dorheid; in het noordelijk gedeelte heeft men de meeste bergen; ten zuiden is het gras veel zwaarder en de boomen veel grooter, ftaande doorgaans veertig voet van elkander.

Na zich zoo veel mogelijk met dit Land bekend gemaakt te hebben, vertrok onze Reiziger van daar, en vervolgde zijnen togt naar *Batavia*, alwaar hij dan ook den 9den October, 1770, aanlandde.

Hier was hij genoodzaakt, alvorens te kunnen vertrekken, de geledene fchade aan zijn fchip te doen herftellen. De Hollandfche Gouverneur van *Batavia* ftond hem zulks ook gaarne toe. Het verblijf alhier was voor de meeste fchepelingen van flechte gevolgen. Vele werden er, van wege de ongezonde luchtftreek alhier, door hevige ziek-

ziekten aangetast, waardoor verscheidene het leven verloren. Alles eindelijk in orde gebragt zijnde, maakte men spoed, om naar de kusten van *Engeland* te stevenen. Den 27sten December verliet men *Batavia*, en, na de *Kaap de Goede Hoop* aangedaan te hebben, had men het geluk, den 12den Junij, 1771, *Engeland* te bereiken.

DERDE REIZE.

1. *Togt van Engeland naar Otaheite, over de Kaap de Goede Hoop, Van Diemensland, Nieuw-Zeeland, enz.*

Naauwelijks was Cook van zijne eerste reis rondom de wereld teruggekomen, of hij ving zijne tweede aan. Den 12den Julij, 1772, reeds vertrok hij van *Engeland* en rigtte zijnen koers naar de *Kaap de Goede Hoop.* Van daar zeilde hij naar het zuiden, en doorkruiste de zuidelijke *IJszee* zoodanig, als nog nimmer door eenig Reiziger geschied was. Door dezen driejarigen togt (want in Julij, 1775, keerde hij eerst terug) bewees hij dan ook ontegenzeggelijk, dat er in het zuiden geen vast land aanwezig was, of, zoo het er al mogt zijn, dat het dan zoo ver naar de zuidpool moest liggen, dat men het nimmer, door het menigvuldige ijs, zou kunnen bereiken. Behalve deze merkwaardige ontdekking, waartoe inzonderheid de togt was aangevangen, heeft onze Reiziger op denzelven verscheidene eilanden in de *Groote Zuidzee* ontdekt, meer andere bezocht en ons de merkwaardigheden van dezelve medegedeeld.

Wij zullen thans, mijne jonge vrienden! onzen Reiziger op zijne derde reize vergezellen, en daarbij ook die voorname bijzonderheden in aanmerking nemen.

Den 12den Julij, 1776, vertrok Cook van *Engeland*, en ving zijne derde reis rondom de wereld aan. Binnen de keerkringen vond men de hitte zeer groot. De hemel had op den duur eene dofwitte kleur, tusschen het nevel- en wolkachtige trekkende. In het algemeen geniet men tusschen de keerkringen zeldzaam eene heldere lucht: de zon heeft aldaar eene bleekere kleur dan in onze gewesten, hetwelk veroorzaakt wordt door eenen heilzamen damp, die de hitte harer stralen matigt.

Den 17den October bereikte men de *Kaap de Goede Hoop*, en hield zich aldaar op tot den 1sten December, wanneer men de reis weder voortzette. Na elf dagen

zeilens werd men de vier eilanden gewaar, door de Reizigers Marion en Crozet ontdekt, en naar den eerstgenoemden de eilanden van *Marion* geheeten. Cook ontdekte er nog twee meer, en gaf er den naam van *Prins-Eduards-Eilanden* aan.

De bergen dezer eilanden zijn verheven, dor en met ſneeuw bedekt; in de laagten vindt men boomen en heesters; elders ſchijnt de grond bedekt te zijn met eene ſoort van mos en grof gras, even als op de *Falklands-Eilanden*, digt bij de kust van *Zuid-Amerika* gelegen.

Oostwaarts van deze eilanden trof men het *Kirgulensland* aan. Dit eiland is het onvruchtbaarſte, dat men op dezelfde breedte gevonden heeft. Het is ook zonder bewoners, uitgenomen de vogelen en eenige andere dieren, die men er aantreft. Van hier zette men koers naar *Nieuw-Zeeland*. Ook werd het *Van Diemensland* op dezen togt bezocht. Aldaar zag men de bewoners geheel naakt. Hunne ligchamen waren geſtippeld en met regte en kromme ſtrepen verſierd. Hunne geſtalte is middelmatig, hun ligchaam ſchraal, hun vel zwart, hun hoofdhaar zwart en wollig; maar zij hebben geene dikke lippen of platte neuzen, gelijk de Negers. Hun baard en hoofdhaar is met eene ſoort van roode zalf bemorst. Ook verſieren zij hunne halzen met eenige reepen van beestenvellen. Zij hebben noch Indiaanſche ſchuitjes, noch praauwen. Zeer waarſchijnlijk leven zij van ſchelpdieren, die in menigte op het ſtrand gevonden worden. Hunne huizen zijn, of hutten van ſtaken gemaakt en met boomſchors bedekt, of ſtammen van boomen, die door den tijd, door inſekten of door vuur uitgehoold zijn. Dit eiland werd in 1642 door Tasman ontdekt, door wien het dus geheeten is. Het heeft een vruchtbaar aanzien.

Den 10den Februarij, 1777, bereikte onze Reiziger *Nieuw-Zeeland*, ſtapte aan wal en deed aldaar den noodigen voorraad op. Sommige der inwoners ſchenen vreesachtig, andere daarentegen kwamen gerust op de ſchepen: zij kenden den Reiziger nog van vorige bezoeken. De vrees, die de eerſte ſchenen aan den dag te leggen, was misſchien niet zonder reden. Er had hier op Cook's tweede reis iets plaats gehad, dat thans zeer wel, bij de inwoners, tot vrees aanleiding geven kon. De *Nieuw-Zeelanders*, namelijk, hadden verſcheidene ma-

matrozen van het fchip, dat Cook vergezelde, benevens den Luitenant Rowe, die met eene floep aan wal gegaan waren, om levensmiddelen op te zoeken, vermoord en opgegeten; eene afgrijsfelijke gewoonte, onder vele eilandbewoners der *Zuidzee* in gebruik. Nu konden zij ligt op de gedachte komen, dat de Reiziger thans hier kwam met het oogmerk, om hun deze gruweldaad betaald te zetten. En dat zij van dit denkbeeld niet geheel vrij waren, kan men daaruit opmaken, dat zij, zoodra Cook hun te kennen gaf, niet gekomen te zijn om hen te ftraffen, alle vrees en wantrouwen lieten varen.

Van *Nieuw-Zeeland* zeilde men noordoostwaarts, en ontdekte men de eilanden *Mangua* en *Wateeo*, benevens eenige andere van minder belang. Op *Wateeo* trof men drie inboorlingen van de *Societeits-Eilanden* aan, die hier gekomen waren door eene dier toevallige gebeurtenisfen, waaruit men kan opmaken, hoe de menigte hier en daar verfpreid liggende eilanden in de *Zuidzee* hebben kunnen bevolkt worden. Zij waren, namelijk, ten getale van twintig perfonen, te *Otaheite* fcheep gegaan, om zich naar het naburige eiland *Ulitea* te begeven. Een hevige tegenwind bragt hen zeer ver van hunnen koers. In het midden van den oceaan omzwervende, hadden zij weldra gebrek aan levensmiddelen; zestien ftierven van honger; een rukwind wierp de praauw omver, en de vier overige bleven gedurende eenige dagen aan de buitenhuid hangen. De inwoners van het eiland, waar zij zich thans bevonden, zagen hen, vlogen te hulp en droegen de uiterfte zorg voor hen. Van dit eiland hield onze Reiziger koers naar de *Vrienden-Eilanden;* aldaar kwam hij ook fpoedig aan, en maakte zich voornamelijk met de volgende bijzonderheden bekend.

Volgens de getuigenis der bewoners, beftaat deze *Archipel* uit vijftig eilanden, waaronder *Tongataboo*, of *Amfterdam*, het voornaamfte is. Zeer waarfchijnlijk zullen hiertoe ook de eilanden *Williams*, *Tasman*, *Keppel*, *Boscawen* en *Wallis* behooren.

Het eiland *Amfterdam* is rijk in fuikerriet, kalebasfen, bamboes en kleine vijgen. De viervoetige dieren zijn varkens, ratten en eenige honden. De inwoners zijn van eene middelmatige geftalte, fterk en welgemaakt. Er zijn er, die eene fchoone gedaante hebben.

Zeer onderſcheiden zijn hunne gelaatstrekken. Sommige hebben breede en platte, andere arendsneuzen; weinige hebben dikke lippen, doch ſchier alle ſchoone oogen.

Als zij eene zware ziekte hebben en in gevaar van ſterven denken te zijn, ſnijden zij zich de kleine vingers af. Zij vooronderſtellen, dat hun *God*, door deze opoffering tot mededoogen bewogen, hun de gezondheid zal wedergeven.

Men ziet op de *Vrienden-Eilanden* zoomin vlekken als dorpen. Elk huis wordt door zijne eigene plantaadje omringd. De houten vloer van dezelve is een weinig verheven, met dikke en ſterke matten bedekt; dergelijke dienen ook, om de huizen aan de windzijde te ſluiten; het overige blijft geheel open. Hun huisraad beſtaat in houten vaten, ſchalen van kokosnoten en in kusſens of bankjes met vier voeten. De kleeding en eene mat dienen hun tot bed. Mannen zoowel als vrouwen hebben de grootte der *Europeanen*, en eene lichte koperkleur. Zij beprikken zich op onderſcheidene wijzen, en gaan genoegzaam naakt. Zij bebouwen het land, en leven geheel van deszelfs voortbrengſels. Niemand heeft daar gebrek aan levensmiddelen.

Westwaarts van deze eilanden vindt men die der *Nieuwe-Hebrides*. Van deze deel ik u het volgende mede. De bewoners dezer eilanden zien er, over het algemeen, niet voordeelig uit. De vrouwen zijn klein en leelijk. Om hare lendenen hebben zij matten gewonden, die tot aan de knien afhangen; zelfs bedienen ſommige zich ſlechts van vodden van ſtroo, die zij voor het lijf binden. De kinderen gaan geheel naakt. De vrouwen bepoederen het hoofd met zekere oranjekleurige ſtof. De mannen gebruiken niets dan vodden tot kleeding. Zij waren echter zeer trouwe lieden, en het is onder deze, dat de gebeurtenis plaats had, die gij in de veertigſte les van het vroeger genoemd *Zedekundig Leesboek* verhaald vindt.

De grond dezer eilanden is doorgaans vruchtbaar. Ook hebben de bewoners eenige overeenkomst met die van *Nieuw-Guinea*, van *Papoes* en van *Nieuw-Holland*. Zij ſchijnen zich voornamelijk met planten te voeden.

Wat nu de bewoners der *Zeevaarders-Eilanden* aangaat, „deze zijn van middelbare geſtalte, maar on„gemeen vlug. Zij hebben de borst en dijen, tot aan

„de

„ de knien, donkerblaauw geverwd. Hunne kleur is „ koperachtig. Zij ſnijden zich den baard af, of trekken „ dien uit. Over het algemeen hebben zij zwart haar, „ dat op het hoofd bijeengebonden wordt. Hunne klee- „ ding is van geen belang. Hunne kanoes zijn redelijk „ kunſtig zamengeſteld, vóór en achter overdekt, en „ van een driehoekig zeil, uit verſcheidene matten be- „ ſtaande, voorzien (*).”

Keeren wij thans weder tot onzen Reiziger, mijne vriendjes! Deze vertrok den 17[den] Julij van een der *Vrienden-Eilanden*, en wel van het eiland *Eaoo*, of *Middelburg*, zeilde oostwaarts en kwam eerlang op *Otaheite* aan.

2. *Vertrek van Otaheite. Beſchrijving der eilanden van Mendana en Washington. Ontdekking der Sandwichs-Eilanden en van de noordwestkust van Noord-Amerika.*

Nadat onze Reiziger zich eenigen tijd te *Otaheite* had opgehouden, zette hij zijne groote reis voort en zeilde noordwaarts. Ten oosten liet hij den *Archipel* van *Mendana*, dien hij reeds op zijnen vorigen togt bezocht had, en waarvan hij, in de beſchrijving dier reize, de volgende bijzonderheden meldt.

Bij een dezer eilanden ten anker gekomen zijnde, naderden hem eenige praauwen. Op het voorſte gedeelte derzelve lagen geheele hoopen van ſteenen, en de mannen waren met werpſlingers gewapend. Maar toen zij eene bijl en eenige ſpijkers ten geſchenke ontvingen, kwamen zij op eene vriendelijke wijze bij de Reizigers. Zij zijn welgemaakt, van eene fraaije geſtalte en donkergele kleur, die, door het ſterk beprikken, bijna zwart wordt. Deze eilanden zijn vijf in getal. De broodvruchten zijn de grootſte en welſmakendſte, die men op de eilanden der *Zuidzee* vindt. De bewoners zijn van het noodige voorzien, alle gelijk, zeer werkzaam en tevreden met hunnen ſtaat. In eene noordelijke rigting van dezen *Archipel* treft men de eilanden van *Washington* aan. Deze zijn acht in getal. De Reiziger Kruſenſtern (†) zegt er het volgende van. „ Wa-

(*) De Bougainville, *Reize rondom de Wereld*, bl. 207 en 208.

(†) *Reiſe um die Welt*, Th. I, S. 199, etc.

„ Water en hout is het eenige, waarvan men op „ deze eilanden voorraad kan opdoen. De lucht is er „ doorgaans zeer heet. Zoo als overal tusſchen de keer„ kringen, zijn ook hier de wintermaanden de regentijd; „ alleenlijk is hij hier ongewoner en van korter duur. „ Er verloopen dikwijls tien maanden en meer, dat „ er geen droppel valt. Heeft zulks plaats, zoo „ volgt er natuurlijk een algemeene hongersnood, die hier „ de vreesſelijkſte gevolgen heeft; dewijl hij de bewoners „ tot afſchuwelijkheden aanleiding geeft, van welke men „ geen voorbeeld bij eenig ander volk op aarde aantreft."

De heerſchende wind tusſchen deze eilanden is de *zuidoost-pasſaat*, die enkele ſtreken naar het oosten of zuiden afwijkt; evenwel waaijen er ook zuidwestewinden, die ſoms tamelijk lang aanhouden. Deze winden maken de bewoners zich ten nutte, om hunne zuidoostelijke naburen te gaan bezoeken.

De inwoners van het eiland *Nukahiwer*, en ongetwijfeld van al de andere eilanden, zijn over het algemeen kloek en van eene vrij goede geſtalte. Zij hebben ſterke ſpieren, ſchoone, lange halzen en zeer regelmatige gelaatstrekken. Het ſterke tattouëren, alsmede het beſtrijken met eene donkere verw, geeft aan hunne ligchamen een zwartachtig aanzien. Van ſommige is het vel zeer blank, inzonderheid van de jonge knapen en vrouwen, die zich niet beprikken. Bijzonder onderſcheiden deze eilanders zich daardoor, dat men bij hen geene gebogchelden of gebrekkelijken aantreft; ten minſte heeft niemand der ſchepelingen er een' ontmoet. Vaillant merkt dit zelfde, in de beſchrijving zijner reizen door *Afrika*, omtrent de *Afrikanen* en *Amerikanen*, die hij bezocht heeft, insgelijks aan, en ſchrijft zulks voornamelijk aan hunne natuurlijke opvoeding toe. „ Men moet in *Eu*„ *ropa* reizen," zegt hij, „ om zoodanige te zien." De huid der inwoners van de *Washingtons-Eilanden* is ook bij uitſtek zuiver, zonder zweren of uitſlag, hetwelk zij aan hunne matigheid hebben dank te weten. Het drinken van een' drank, *kava* geheeten, bij de meeste eilanders der *Zuidzee* in gebruik, en waardoor zij niet weinig hunne gezondheid benadeelen, is op deze eilanden ſlechts bij enkele, en dan nog zeer matig, eene gewoonte geworden. Vandaar dan ook inzonderheid, dat zij de volmaaktſte gezondheid genieten, die men begeeren kan. Zij kennen geenerlei ſoort van krankheid,

heid, en bij gevolg ook geene geneesmiddelen. Wat de zuiverheid der huid betreft, verschillen zij zeer van die *Indianen*, welke men op de oostkust van *Zuid-Amerika*, omtrent de *Rivier de la Plata*, aantreft. „Deze *Indianen*," zegt de Heer de Bougainville, „zijn van eene middelbare gestalte, zeer leelijk en bijna „alle met schurft bezet. Hunne kleur is zeer ver„brand, en het vet, waarmede zij zich gedurig be„strijken, maakt hen nog zwarter. Zij hebben geene „andere kleeding, dan een' grooten mantel van reebok„kenvellen, die hun tot op de hielen hangt, en waar„mede zij zich omwinden (*)."

De mansperfonen op de genoemde eilanden gaan doorgaans naakt, de Koning zelfs niet uitgezonderd. Een smal grof stuk weeffel van den bast der moerbeziënboomen, om de heupen geslagen, kan men als geene kleeding aanmerken. Zij bedienen zich ook van matten, van een grof zamenstel, onder de kin vastgebonden en waardoor alleen de rug bedekt wordt. Hunne voornaamste sieraden zijn zwijnstanden en roode boonen. De kleeding der vrouwen bestaat uit een' gordel, dien zij, gelijk de mannen, tusschen de dijen doortrekken, en uit een stuk weeffel, dat haar echter nog maar zeer slecht bedekt. Hare ligchamen bestrijken zij dagelijks met kokosölie, waardoor zij niet alleen een' sterken glans, maar ook een' onaangenamen reuk verkrijgen. Zij hebben zwart haar, dat niet weinig met olie voorzien is, en boven op het hoofd zamengebonden wordt.

De woningen van dit volk zijn gemaakt van boomstammen en bamboes, met kokosbladeren doorvlochten. Zij hebben eene langwerpige en smalle gedaante, zijn van achteren hooger dan van voren, wijl het dak, van een' halven voet dikte, en met drooge bladeren van den broodvruchtboom belegd, altoos naar ééne zijde afloopt. Van binnen worden deze woningen in tweeën gescheiden door een' balk, die in de lengte van het eene tot het andere einde loopt. Het eene gedeelte wordt met steenen, het andere, en wel het achterste, met matten belegd, waarop de geheele familie den nacht doorbrengt. Aan de eene zijde heeft men nog eene kleine afdeeling,

(*) T. a. p., bl 28.

ling, waar men de gereedschappen aantreft. Onder het dak en aan den wand hangen hunne kalebassen, wapenen, bijlen, trommels, enz. In het midden van het huis is de deur, van nagenoeg drie voet hoog.

Deze eilanders zijn eerlijke lieden, en geenszins overgegeven aan den lust tot diefstal, bij de bewoners der andere eilanden in de *Zuidzee* zoo algemeen. Zij zijn echter *kannibalen* of *menschenëters*. Het eten van hunne vijanden hebben zij gemeen met de *Nieuw-Zeelanders*, de bewoners der *Sandwichs-Eilanden* en, in het kort, met alle andere eilanders der *Zuidzee*. Maar de gewoonte onder hen in tijden van hongersnood is zoo afschuwelijk, dat men er met het grootste afgrijzen over vervuld moet worden; want wie toch zal niet ijzen, wanneer hij leest, dat bij hen, ingeval er gebrek heerscht, de mannen hunne vrouwen, de kinderen hunne afgeleefde ouders slagten, en het vleesch bakken of stoven en daarna met de volmaaktste vergenoegdheid opeten!

Voegen wij ons thans weder bij den Reiziger. In eene noordelijke rigting dan, zoo als ik u reeds gezegd heb, zette hij zijne reis voort. Ten noorden van de middellinie gekomen, ontdekte men eenige eilanden, dien men den naam van de *Sandwichs-Eilanden* gaf. In het vervolg meer hiervan.

Op 44°33′ noorderbreedte en 252°48′ lengte gekomen, kreeg men de noordwestkust van *Amerika* in het gezigt. Nu begon men eerst zijn best te doen, om het groote oogmerk der reize te bereiken. Dit bestond namelijk daarin, om niet, zoo als gewoonlijk, over de *Kaap de Goede Hoop*, of *Zuid-Amerika* om, naar *Europa* te keeren, maar in het noorden van *Amerika* een' doortogt te zoeken, en te trachten op deze wijze in *Europa* te komen. Waarlijk eene taak, mijne vriendjes! van een' zeer moeijelijken aard. De kust, welke men thans ontdekt had, was van eene middelmatige hoogte, met heuvels en dalen afwisselende, en overal van houtgewas voorzien. Het slechte weder noodzaakte de Reizigers af te houden. Na vijf dagen zag men weêr land. Het vertoonde overal hooge bergen, wier kruinen met sneeuw bedekt waren; maar de dalen en het land in de nabijheid der zee pronkten met groote boomen en een uitgestrekt bosch. Nu werd men weldra gewaar, dat de kust bewoond werd. Drie kanoes naderden de schepen. Andere voegden zich hierbij. Men ruilde met hen

hen onderſcheidene waren. Zij boden onder anderen ook bekkeneelen en menſchenhanden aan, waaraan nog vleesch was, en gaven te verſtaan, dat zij er een gedeelte van gegeten hadden: zij eten derhalve ook hunne vijanden.

3. *Voortzetting van den togt naar het Noorden. Beſchrijving der Aleoutiſche Eilanden, der westkust van Noord- en Zuid-Amerika, en terugkomst op de Sandwichs-Eilanden.*

Den 26ſten April vertrok men van daar, om zich nog verder noordwaarts te begeven. Men zeilde op 60° noorderbreedte eenen inham in, die men meende een doortogt te kunnen zijn; doch men bedroog zich. Deze invaart werd die van *Prins-Willem* genoemd.

De inwoners, hier woonachtig, zien er nog al niet onaardig uit. Zij zijn klein, vierkant van ſchouders, breed van borst, hebben dik en kort haar, een plat, breed aangezigt en groot hoofd; hun neus is rond, gebogcheld en met opgebogene punten. Sommige zijn blank, zonder echter eenigzins rood van kleur te zijn. De huid der mannen is zwartachtig. Hunne kleederen maken zij van zeebever-, grijze vosſen-, ratten-, ſabel- of zeekalvervellen. Als het regent, bedekken zij hunnen gewonen rok met een' overrok, die gemaakt wordt van walvischdarmen of van die van eenig ander groot dier. Hunne kanoes zijn almede van huiden zamengeſteld. Zij verſieren hunne ooren met ſchelpen, en dragen door het middelſchot van den neus penneſchachten, of ook wel een koordje met ſchelpjes. Van eenige is de onderlip evenwijdig aan den mond doorgeſneden, waarin zij dan insgelijks ſchelpen dragen. Ook beſchilderen zij het aangezigt met roode en eene ſoort van zwarte verw, of met eene blaauwe of loodkleur. Hun gewoon voedſel is gedroogde visch.

Uit *Prins-Willems-Invaart* vertrokken zijnde, ontdekte men aldra eenen anderen inham, dien men binnenzeilde. Doch het leed niet lang, of men beſpeurde, dat men eene rivier opvoer, en zoomin als te voren den begeerden doortogt gevonden had. Op de kaart ſtaat deze rivier onder den naam van *Cooks-Rivier* bekend.

Van hier zeilde men dwars door de *Aleoutiſche Eilanden* heen, waarvan men er ook nog verſcheidene ont-

ontdekte. Vervolgens den koers al noordwaarts houdende, ſtevende men, door de *Straat van Bering*, de *IJszee* in. Dan weldra werd men door het menigvuldig ijs tegengehouden. Het jaargetijde was ook reeds te ver verloopen, om den togt verder voort te zetten. Cook oordeelde dus het voorzigtigst te handelen, den winter in aangenamer gewesten te gaan doorbrengen, en dan, in den volgenden zomer, op nieuws te beproeven, of men het oogmerk der reize zou kunnen bereiken. Men zette derhalve weder koers naar het zuiden, en wel naar de *Sandwichs-Eilanden*, waar onze Reiziger wist, dat hij ververſchingen en voorraad konde bekomen.

De *Aleoutiſche Eilanden* zeilde men nogmaals dwars door. Aldaar maakte men zich met het volgende bekend.

Men treft op deze eilanden eenige *Rusſen* aan, die zich met den handel in pelterijen bezig houden. De inboorlingen zijn vreedzame lieden. Zij zijn klein van geſtalte, gezond, hebben eenigzins korte halzen, een dik en bruin aangezigt, weinig baard, zwarte oogen, zwart en ſluik haar, hetwelk bij de mannen op den rug hangt, doch bij de vrouwen opgebonden wordt. De wijze van kleeding der mannen en vrouwen is dezelfde; maar de kleederen der vrouwen zijn van zeekalver- en die der mannen van vogelvellen, met de vederen er op, waarover zij een kleed van darmen dragen, dat den regen afkeert. Zij dragen een' houten hoed, van voren met eene punt opgaande en met eene groene of andere kleur geverwd; de kap is met lange borſtels van een zeedier bezet, waaraan glazen koralen hangen.

De vrouwen doorboren de onderlip, en de mannen hebben alle oorhangers. Hun voedſel beſtaat in voortbrengſels der zee, vogels, wortels en beziën; zelfs voeden zij zich met wier. Soms koken of bakken zij het eten, hetzij in een' ketel, of op een' platten ſteen, waarom zij een' rand van klei maken. In het bijzijn van Cook at een der Opperhoofden raauwe visch. Zijne dienaren ſneden hem ſtukken voor, die hij met graagte inzwolg, terwijl hij het overſchot voor hen liet.

Hunne gelijkenis met de *Groenlanders* en *Esquimo's*, hunne gedaante, geſtalte, kleeding, wapenen, praauwen en taal, doen gelooven, dat al deze bevolkingen van dezelfde afkomst zijn, en deze waarneming doet denken, dat

dat ten noorden eene gemeenfchap plaats heeft tusfchen het westelijk en het oostelijk gedeelte van *Amerika;* eene gemeenfchap, die voor de fchepen door het ijs en andere hinderpalen kan afgefneden zijn.

Voordat wij nu met onzen Reiziger de *Sandwichs-Eilanden* andermaal een bezoek gaan geven, zullen wij ons wat nader met de westkust van *Noord-* en *Zuid-Amerika* bekend maken.

„Op de noordwestkust van *Noord-Amerika*," zegt de Reiziger de la Pérouse, „is de lucht oneindig „zachter dan aan de *Hudfons-Baai*, fchoon op de-„zelfde breedte liggende. Men vindt er pijnboomen „van zes voet over het kruis en honderd en veertig „voet hoog, die aan de genoemde *Baai* flechts eene „grootte hebben van weinig beduidenis. Ook is er de „grond zeer vruchtbaar (*)."

De bewoners van dit gedeelte van *Amerika* zijn van gewone grootte en gezond van leden. Hun aangezigt is rond en vol, fomtijds breed. Zij hebben de neuzen van onderen plat, met eene ronde punt en breede neus-gaten, een laag voorhoofd, kleine, zwarte oogen, bree-de, dikke, ronde lippen en zwart, fluik haar, dat op de fchouders hangt. Zij bemorfen zich zoodanig met verw, dat men hunne kleur niet kan onderfcheiden. Diegenen, welke zich in het bijzijn van onzen Reizi-ger waschten, waren nagenoeg zoo blank als de *Eu-ropeërs.*

Zij kleeden zich met een' linnen mantel, van boven met een' fmallen rand van bontwerk, en van onderen met franjes of eikels verfierd. Hunne hoeden hebben dezelfde gedaante als een kegel heeft, wanneer men er de punt heeft afgefneden. Zij zijn fraai gevlochten, en dikwijls van boven met eikels verfierd. Ook hebben zij kleederen van huiden. Nooit is hun ligchaam, of zijn hunne kleederen zindelijk; altijd zijn zij met een vuil fmeer befmeerd en, zoowel als hun hoofd, vol van onge-dierte. Hunne neuzen verfieren zij, even als de ooren, met ftukken been, vederen, kleine fchelpen, bosjes haar of ftukjes koper.

Zij zijn in den handel trouw, maar echter diefach-tig van aard. Hunne woningen zijn van planken ge-maakt, die met reepen van boombast vastgebonden wor-den.

(*) *Reize rondom de Wereld*, D. I, bl. 235.

den. Zij hebben geene deuren, maar flechts eene opening van twee voet, waardoor zij, even als de *Kaffers* en anderen, binnenkruipen. De ftank in deze hutten is ondragelijk. „Zij leveren," zegt de Reiziger Dixon, „de volmaaktfte afbeelding op van den luijen aard der bewoners. De beenderen en het verder overfchot van het vleesch, dat tot hunnen maaltijd gediend heeft, fmijten zij in een' hoek; in een' anderen hoek bewaren zij hoopen van bedorven visch, ftukken van ftinkend vleesch, vet, olie, enz." Zij wasfchen nooit hun vaatwerk, verfcheuren het vleesch met de tanden, zonder mesfen te gebruiken, eten de wortelen zoo morfig als zij uit den grond komen: met één woord, zij fchijnen niet te gelooven, dat er iets vuils of onreins beftaat."

„Alle vrouwen hebben de onderlip, zoo wijd de mond loopt, opengefneden; zij dragen daarin eene foort van houten bal, die tot aan het tandvleesch raakt, en waardoor het benedenfte gedeelte van den mond twee of drie duim uitfteekt (*)." Waarlijk, mijne vriendjes! wilt gij u eens bijzonder doen voorkomen, dan kan ik u niets beter aanraden, dan deze gewoonte te volgen.

Zuidwaarts van deze gewesten vindt men *Californië*, door de la Pérouse bezocht, en waarvan deze vermaarde Reiziger het volgende zegt:

„De *Indianen*, in en omftreeks *Californië* wonende, zijn over het algemeen klein en zwak, en geven geene blijken van die liefde tot onafhankelijkheid en vrijheid, die men bij de Noordfche volken befpeurt. Hunne kleur gelijkt fterk op die der Negers, wier hoofdhaar niet wollig is. Sommige hebben baarden, andere niet; zij trekken dien waarfchijnlijk uit.

„De Spanjaarden hebben zich hier, zoowel als in vele andere middelftreken van *Amerika*, gevestigd. Het land is bij uitftek vruchtbaar; allerlei foort van groenten komen er zeer goed voort. De oogst van de menigte koorn kan in geene vergelijking gebragt worden met dien in *Europa*.

„De hutten dezer *Indianen* zijn ellendig; zij zijn rond, zes voet over het kruis en vier voet hoog: eenige ftaken, ter dikte van een' arm in den grond vastgezet en

(*) Zie het zoo even aangehaald Werk, D. I, bl. 254.

en aan den top tot elkander gebogen, maken er het timmerwerk van uit; acht of tien bosſen ſtroo, vrij ſlordig over deze ſtaken heengelegd, beſchutten de bewoners, zoo goed mogelijk, tegen regen en wind.

„Vele zijn door de Spaanſche Zendelingen reeds tot de *Christelijke Godsdienst* overgebragt.

„Hun gewoon voedſel is eene pap, gekookt van geroosterd gerſtemeel of ander koorn, zonder boter of zout toebereid.

„De kleeding der rijkſte mannen beſtaat in ottervellen. Een mantel van beestenvellen, ſlecht toebereid, maakt der vrouwen kleeding uit. De onbekeerde *Indianen*, inzonderheid, hebben de gewoonte van hunne ligchamen rood te verwen, en met eene zwarte kleur te beſtrijken als zij in den rouw zijn; dit laatſte is ook nog bij de andere in gebruik. Ook ſnijden de eerstgenoemde, even als in *Kanada*, het hoofdhaar van hunne overwonnenen af, en halen hun de oogen uit, die zij als zegeteekenen bewaren. Zelfs, zegt men, dat zij van ſommige, die op het ſlagveld gebleven zijn, eenige ſtukjes binnenſlaan (*).”

De *Indianen* van *Peru*, in *Zuid-Amerika*, zijn weder in velerlei opzigten van de voorgaande onderſcheiden. Hier is men reeds ſedert vele jaren ter bekeering werkzaam geweest; doch hoe ver hunne bijgeloovigheid nog gaat, kunt gij uit de volgende ſtaaltjes afmeten. „Wanneer de maan verduisterd wordt, geraken zij in duizend angſten, ſlaan honden en katten, roeren de trommel, ſchreeuwen ontzaggelijk, leggen overal onder den blooten hemel vuur aan, om de zieke en koude lijdende maan te hulp te komen. Den dooden geven zij ſpijs en drank mede, en al wat tot eene groote reis van noode is. Ook voorzien zij hen nog van garen en naalden, om op reis de kleeren te verſtellen, en met de naald de doornen uit de voeten te halen, enz. (†).”

„Zij wonen in ſlechte hutten, van ſteen en leem gebouwd en met lang dor gras gedekt. In den muur is een klein gat gemaakt, om licht te krijgen. De deur, die overdag openblijft, beſtaat uit eene koe- of osſen-

(*) T. a. p., D. II, bl. 14.

(†) P. Wolfgang Bayer, *Reize naar Peru*, bl. 111, enz.

fenhuid, en is gemeenlijk zoo laag en naauw, dat men bij het ingaan bukken en zich draaijen moet.

„Hun voornaamfte voedfel beftaat in aardappelen. Op eene bijzondere wijze gaan zij met dit voedfel te werk. In Zomermaand, wanneer het bij hen alle nachten vriest, ftrooijen zij de aardappelen op den grond uit en laten ze bevriezen. Wanneer deze dan des morgens door de zon weder ontdooid zijn, treden zij er met bloote voeten al het fap uit en laten ze droog worden. Hebben zij dit tien of twaalf dagen herhaald, en zijn de aardappelen goed droog, dor en hard geworden, dan brengen zij ze in zakken naar hunne fchuren, daar zij twee of drie jaar kunnen blijven, zonder te bederven. Willen zij nu deze dorre aardappels tot fpijze gereed maken, zoo verpletteren zij ze tusfchen twee fteenen, leggen ze in versch water, drukken ze vervolgens uit, om de bitterheid weg te nemen, en koken er eene pap van, waaronder fijn gefneden vleesch of kaas gemengd wordt.

„De kleur dezer *Indianen* is een weinig bruin; zij kleeden zich met ftoffen. *Peru* heeft eene aangename weêrsgefteldheid en gezonde lucht. De grond is er vruchtbaar. Het is rijk in goud- en zilvermijnen (*).” En om u een denkbeeld van den rijkdom van *Peru* te geven, zal het genoeg zijn te zeggen, dat de inwoners van de Hoofdftad *Lima*, bij gelegenheid, dat de Hertog van Palada er zijne intrede als Onderkoning deed, de ftraten met ftaven zilver lieten beleggen of plaveijen, gefchat op zeventien millioen ponden fterlings.

In de landftreek *Chili*, ten zuiden van *Peru*, leiden de bewoners eene zeer zwervende levenswijze, overeenkomende met die der bewoners van de *Arabifche* woestijnen, van welke vele onmetelijke togten door het uitgeftrekte *Afrika* ondernemen.

De *Indianen* van *Chili*, op paarden gezeten, houden togten van twee honderd mijlen voor kleine reizen. Hunne kudden voeren zij mede op reis; zij voeden zich met derzelver vleesch, derzelver melk en fomtijds met derzelver bloed, en kleeden zich met derzelver huid (†).

Be-

(*) Wolfgang Bayer, t. a. p., bl. 114, v. v.

(†) De la Péroufe, t. a p., D. I, bl. 76.

Bepalen wij ons nu nog bij eene merkwaardige bijzonderheid omtrent *Amerika* in het algemeen.

Men befpeurt, namelijk, dat een groot gedeelte van *Amerika*, hoewel onder dezelfde hemelsbreedte met de zandige en onvruchtbare binnenlanden van *Afrika* gelegen, echter ongemeen vruchtbaar is in de voortbrenging van de weligfte en faprijkfte planten. Van waar nu dit verfchil, mijne jonge lezers? Zeker is het antwoord op deze vraag niet zoo heel gemakkelijk te vinden. Maar laat ons niet verlegen ftaan. De beroemde Reiziger von Humboldt heeft de oorzaken daarvan reeds opgegeven. En volgens hem is deze meerdere vruchtbaarheid toe te fchrijven: aan de geringe breedte, welke dit werelddeel op verfcheidene plaatfen heeft; aan de uitbreiding van hetzelve naar de bevrozene gewesten; aan den vrijen oceaan, waarover de keerkringswinden heenblazen; aan de vlakheid der oostelijke kusten; aan de ftroomen van koud zeewater, die van het *Vuureiland* tot tegen *Peru* noordwaarts indringen; aan de menigte bergketenen, met vele bronnen voorzien, en die de met fneeuw bedekte kruinen verre boven de wolken uitfteken: aan den overvloed van ontzäggelijke rivieren, die al kronkelende zich naar de meest afgelegene kusten begeven; aan de wildernisfen, welke, door gebrek aan zand, minder kunnen verhit worden, alsmede aan de ondoordringbare wouden, die de vlakten vervullen, welke door menigvuldige rivieren doorfneden worden, die alverder in de binnenlanden, verre van de bergen en den oceaan verwijderd, eene verbazende hoeveelheid waters uitwafemen, en daardoor, met en benevens al de andere opgenoemde oorzaken, in de vlakten van *Amerika* eene luchtgefteldheid te weeg brengen, welke, door hare vochtigheid en koude, zoo aanmerkelijk van die in *Afrika* verfchilt.

Zietdaar, mijne vriendjes! ftof tot nadenken. Doch houden wij ons thans geen oogenblik langer op; anders vrees ik, dat wij onzen Reiziger nog geheel vergeten zullen. Verbeelden wij ons dan weder bij hem te zijn. Hij rigtte zijnen koers, toen wij hem verlieten, naar de *Sandwichs-Eilanden*, en had ook het geluk van fpoedig bij dezelve aan te komen; aldaar kunnen wij hem dus wedervinden.

4. *Ontdekking van twee eilanden.* *Dood van* Cook. *Beschrijving der Sandwichs - Eilanden. Tweede togt der Engelschen naar het Noorden. Terugkeering naar Engeland.*

Bij de *Sandwichs - Eilanden* aangekomen, ontdekte men nog twee eilanden, insgelijks tot dezen *Archipel* behoorende, en die, door de inwoners, *Mowee* en *Owyhee* genoemd worden. Op dit laatste zag men bergen van eene buitengewone hoogte, die, tot verwondering der Reizigers, met sneeuw bedekt waren.

Terwijl onze Reiziger zich des nachts naar de andere zijde van het eiland begaf, nam men eene *maan - ëklips* of *maansverduistering* waar. Hierdoor geraakte men in staat, om de lengte der plaats, waar men zich bevond, naauwkeurig te bepalen. Wat men *zon -* en *maanëklipsen* heet, zult gij waarschijnlijk wel al weten. Maar misschien is u nog niet duidelijk genoeg bekend, door welke oorzaken zij ontstaan. Eenige opheldering hieromtrent zal u derhalve niet onaangenaam kunnen zijn. Nu, geeft dan wel acht! De maan, weet gij, beweegt zich om de aarde en ontvangt, zoowel als de aarde, het licht van de zon. Wanneer nu de maan, in haren loopkring, in eene regte lijn tusschen de aarde en de zon komt te staan, dan beneemt zij immers aan ons het gezigt op de zon; bij gevolg zal de zon alsdan, in ons oog, moeten verduisteren, en zietdaar eene *zonëklips.* Maar als nu de aarde, op hare beurt, regt tusschen de zon en de maan te staan komt, wat moet er dan gebeuren? Dan zal immers de aarde beletten, dat de maan door de zon verlicht kan worden. Dus zal de maan verdonkeren, en wij hebben *maanëklips.* Deze eklipsen maken wij ons ten nutte, om de juiste lengte der plaatsen te vinden. Vooraf wordt er dan berekend, wanneer er eene eklips zal plaats hebben, en op welk uur dezelve op die plaatsen zal waargenomen worden, die onder eenen bepaalden meridiaan gelegen zijn. Bevinden wij ons nu op zee of ergens elders, en nemen wij die zelfde eklips waar, dan hebben wij slechts naauwkeurig acht te geven op den tijd onzer waarneming, en dien te vergelijken met den vooraf berekenden tijd, waarop die eklips onder den eersten meridiaan moest voorvallen; en zoo zullen wij door het verschil dier tijden in

in ſtaat zijn, de lengte onzer plaats te vinden. Vergeet echter niet hierbij in acht te nemen, dat deze eenvoudige handelwijze alleen voor maanëklipſen dienen kan! Dit werk verrigtte nu Cook insgelijks. Vervolgens zeilde hij de kusten van *Owyhee* langs, ten einde zich naauwkeurig met de uitgeſtrektheid en geſteldheid van dit eiland bekend te maken. Doch het gebeurde niet zelden, dat men des nachts, door de ſterke ſtroomen, weder even ver teruggedreven werd, als men den vorigen dag gevorderd was. Dat de ſnelheid en rigting der ſtroomen de vaart van een ſchip en de rigting van den koers zeer kunnen tegenwerken, heb ik te voren reeds doen opmerken, en u daarbij beloofd, bij gelegenheid, de wijze te zullen leeren kennen, waardoor men de rigting en ſnelheid van den ſtroom kan te weten komen. Die gelegenheid is nu daar.

De gewone wijze, en die tevens hiertoe zeer geſchikt is, is de volgende: men gaat met eene ſloep of kanoe in zee, en legt dezelve vervolgens, door middel van een ſtuk gewigt, dat men op den bodem der zee laat zakken, ter dege vast. Dan werpt men een ſtuk hout in het water, dat plat en dun genoeg is, om geen' wind te kunnen vatten, zoodat, wanneer het beweegt, de ſtroom alleen daarvan de oorzaak is. Naar den koers, dien hetzelve neemt, kan men alsdan de rigting van den ſtroom, en, naar den meer ſchielijken of langzamer voortgang, de kracht van denzelven bepalen.

Van meer belang is het vinden van den voortgang eens ſchips op zee. Hiertoe bedient men zich gemeenlijk van eene *loglijn*. Gij kunt u hiermede in Struijk's *Verhandeling over de Zeevaartkunde*, D. I, bl. 317, v. v., naauwkeurig bekend maken. Mijn beſtek laat niet toe, u daarvan alles te zeggen.

Thans, mijne jonge lezers! ben ik tot zoo ver met het verhaal van Cook's derde reize gevorderd, dat ik mij verpligt vind, u eene gebeurtenis mede te deelen, die u zoowel als elk weldenkend mensch met droefheid vervullen moet. Hoe zeer wenschte ik, dat dezelve niet hadde plaats gehad, dat ik bevrijd ware gebleven van de noodzakelijkheid, om u met dezelve bekend te maken! Hoe gaarne vergezelde ik onzen beroemden en achtenswaardigen Reiziger van de *Sandwichs-Eilanden* tot de plaats zijner beſtemming! Dan

het einde zijner loopbaan was daar. Hij had reeds genoeg gedaan, en het mogt hem niet gebeuren, in zijn Vaderland de aangename vruchten te fmaken van zijne zoo hoogst belangrijke ontdekkingen en waarnemingen, met zoo veel moeite en gevaren gedaan. Maar mijn hart bloedt des te meer over het verlies van dezen onvergetelijken Reiziger, wanneer ik de wijze indenk, op welke hij zijn nuttig leven eindigde. Met weêrzin en innige droefheid, lieve vriendjes! verhaal ik u dezelve.

In de baai van *Karakakooa*, op de westkust van *Owyhee*, ten anker gekomen, kwamen eene menigte inwoners, fommige in praauwen, fommige al zwemmende, naar de fchepen. Men had tot hier toe geene reden gehad, om zich over de diefachtigheid der bewoners van *Owyhee* te beklagen. Dan in deze baai werd men gedurig beftolen; zelfs fchenen de Opperhoofden de anderen aan te moedigen. Eindelijk ging men zelfs zoo ver, dat men eene floep wegftal. Cook maakte zich gereed, om zich dezelve te doen wedergeven. Hij wilde den Koning bewegen, om op het fchip te komen, en hem daarop houden, totdat men de floep teruggegeven zou hebben. Hij ging te dien einde aan land. Men ontving hem met dezelfde bewijzen van achting als altijd: de inwoners vielen voor hem op den grond. Alles fcheen naar wensch te zullen gelukken. Maar zeker toeval veranderde spoedig het tooneel.

De Engelfchen, die met de booten dwars voor de baai lagen, hadden de onvoorzigtigheid van op de praauwen, die de vlugt nemen wilden, te fchieten, en daardoor een' van de voornaamfte Opperhoofden te dooden. Zoodra de inwoners dit hoorden, werden zij woedend. Een van hen daagde Cook uit, en dreigde hem met een' fteenworp. Cook fchoot op hem met fcherp; doch de kogel ftuitte op de mat af, waarmede hij bedekt was. Nu nam het algemeen gevecht een' aanvang. Cook deed een' tweeden fnaphaanfchoot, en doodde den Indiaan, die het digtst bij hem was. Vier foldaten waren reeds gedood en vier andere, benevens een Luitenant, gewond, toen Cook, het gevaar ziende, waarin hij zich bevond, de wijk naar het ftrand nam; hij riep het volk, dat in de booten was, toe, met fchieten op te houden, en nader aan den wal te komen, ten einde hem met de zijnen in te fchepen. In dit oogenblik werd hij van achteren met een' dolk doorftoken

ken en viel voorover in zee. De Indianen, hem vervolgens op den wal flepende, folterden het ligchaam op eene affchuwelijke wijze. Men heeft flechts een gedeelte van zijn gebeente terug kunnen bekomen, en dit, in eene kist gelegd, op den 21ften Februarij, 1779, met onuitfprekelijke droefheid in zee laten zinken. De moord zelf gefchiedde op den 14den van die zelfde maand.

De *Sandwichs-Eilanden*, waarop onze Reiziger zijn leven eindigde, vindt men tusfchen 18° 54′ en 22° 15′ noorderbreedte.

De luchtftreek dezer eilanden is gematigd; het regent er dikwijls, doch niet lang achtereen. Dezelfde foort van gewasfen, die op de andere eilanden der *Zuidzee* gevonden worden, treft men ook hier aan, als broodboomen, fuikerriet, wortelen, enz.

De bewoners fchijnen van hetzelfde geflacht te zijn, als die van *Nieuw-Zeeland*, van de *Vrienden-* en *Societeits-Eilanden;* een geflacht, hetwelk eene groote uitgeftrektheid van den *Stillen Oceaan* bewoont, en misfchien van eenigen Indiaanfchen ftam oorfpronkelijk is.

Hunne geftalte is, over het algemeen, beneden het middelmatige. Zij hebben eene donkerder kleur dan de *Otaheiters;* ook fchijnen zij tot vriendfchap geneigd te zijn. Men mishandelt er de vrouwen niet; maar zij eten niet met de mannen. Zij mogen ook geen varkensvleesch of fommige visfchen eten.

Meestal laten deze eilanders hunnen baard groeijen, fcheren de haren aan beide zijden van het hoofd en laten flechts een half handbreed ftaan. Sommige verfieren zich met groote bosfen valsch haar. Alle dragen halsfnoeren, met bruine, gevlakte fchelpen voorzien.

Een enkel stuk ftof van omtrent een' voet breed, tusfchen de dijen doorgaande, en in de lendenen vastgemaakt, is hunne geheele kleeding. Zij hangen over den fchouder eene dikke mat, die hun tot een fchild dient. Op feestdagen dragen de Opperhoofden een' mantel van vederen en een' kostbaren helm. Zij houden veel van gezouten vleesch, droogen hunne visch en bewaren dezelve.

Den 22ften Februarij, 1779, verlieten de Engelfchen de rampzalige baai van *Karakakooa*. Zij zeilden naar

Kamfchatka, en bezochten de haven van *St. Pieter en Paulus*. Aldaar zich van vooraad voorzien hebbende, ging men op nieuws de proef nemen, of men een' doortogt zou kunnen vinden. Dan, even als te voren, werd men door de ondoordringbare ijsvelden genoodzaakt terug te keeren.

Op den terugtogt ftierf de Kapitein Clarke. Hij werd door Gore opgevolgd, terwijl de Luitenant King Kapitein van het andere fchip werd. Twee dagen na den dood van Clarke, ankerde men weder in de haven van *St. Pieter en Paulus*, en begroef hem aldaar. Den 8ften October ving men de reize naar *Europa* aan. Men zeilde langs de oostzijde van *Japan* heen naar *Macao*. Vervolgens van daar den koers naar *Java*, en verder naar de *Kaap de Goede Hoop* nemende, bereikte men dezelve den 13den April.

Van hier vertrok men den 9den Mei, en kwam den 22ften Augustus, 1780, gelukkig in *Engeland* aan.

Als gij nu al het verhaalde nogmaals met bedaardheid nagaat en er op nadenkt, jonge lezers! dan vertrouw ik, dat elk uwer gereedelijk met den Schrijver Hirschfeld zal inftemmen, als hij zegt:

„Iedere wereldstreek heeft fporen eener wijze Voor„zienigheid, en het gebrek aan eenig goed wordt „door de tegenwoordigheid van eenig ander vervuld. „Nergens heeft de Natuur den menfchen eene regt„matige oorzaak van onvergenoegdheid willen overig „laten: hare voorzorg tot hunne tevredenheid is zoo „uitgebreid, dat geen eindig oog dezelve kan over„zien. Alle einden der aarde zijn vol van hare goed„heid, en geene, onder de millioenen harer fchepfe„len, is van hare teedere zorg uitgefloten. Hier woont „een geflacht onder eene milde hemelftreek; een ander „wordt door eene lange koude en barheid gedrukt; „en evenwel kan het laatfte even zoo gelukkig en te„vreden zijn als het eerfte. Onderfcheiden zijn de uit„wendige voordeelen des levens verdeeld; doch ner„gens worden zij geheel ontbeerd; en nergens zijn de „klagten des menfchen onbillijker, dan wanneer hij te„gen de Voorzienigheid uitvaart, en Haar van onacht„zaamheid en partijdigheid in hare regering en in de „verdeeling des menfchelijken geflachts, in onderfchei„dene ftreken der aarde, befchuldigt."

Nu wordt het tijd, dat ik de pen nederleg, hoewel

wel ik u nog maar zeer weinig van den grooten voorraad heb medegedeeld. Vergenoegt u thans hiermede, mijne vriendjes! want mijn bestek gedoogt niet, u meer bijzonderheden te verhalen. En ik vrees zelfs, dat ik met dit weinige reeds buiten de enge grenzen van hetzelve gegaan zal zijn. Maar het is toch onmogelijk, *een' olifant in een duitsdoosje op te sluiten;* en dus vertrouw ik, dat er, te dezen opzigte, den aard van het Werk zelven en den vorm, dien men er aan wilde gegeven hebben, in aanmerking genomen, wel eenige verschooning zal plaats grijpen. Dit althans is zeker, dat ik mij, zooveel *mij* doenlijk is geweest, bekort heb, en mij, bij de verschillende verhalen, gedurig de spreuk van een wijs man heb herinnerd:

Alle dingen zijn allen niet nut, en elk een neemt geen vermaak in alles.

JEZUS SYRACH.

INHOUD.

INLEIDING.

